

MUNTANYA
733 **1984**

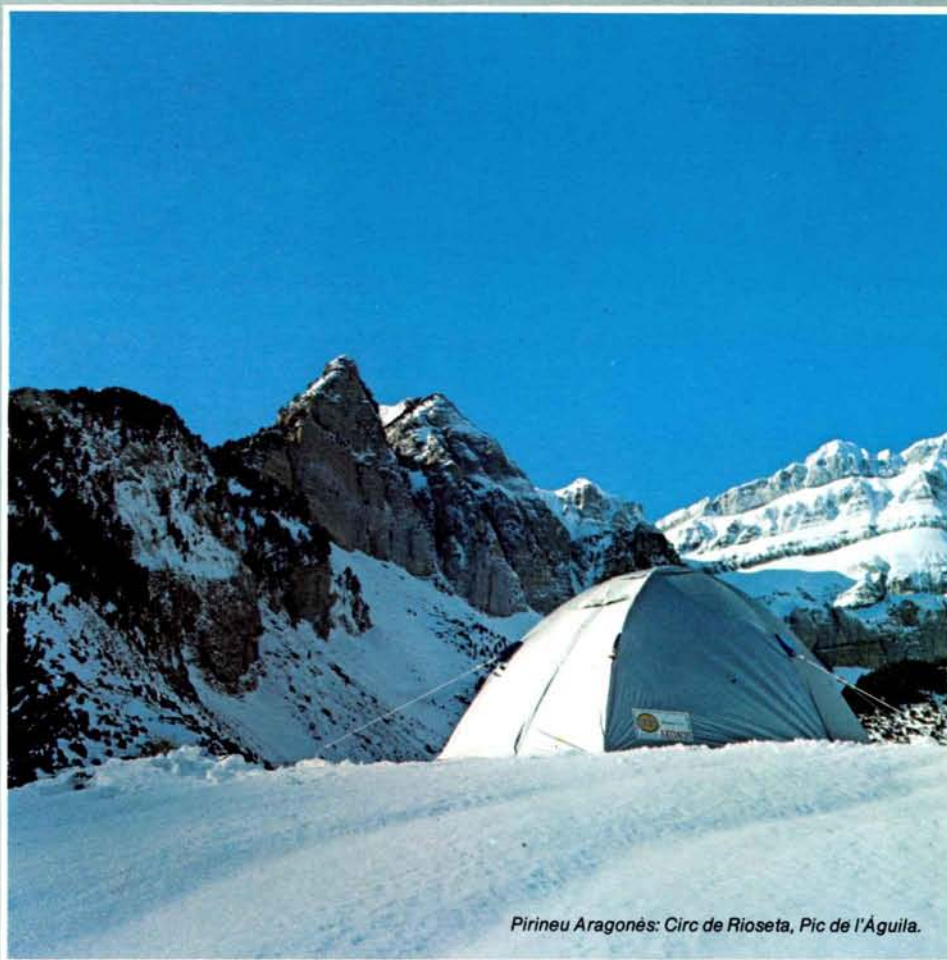
TENDES McKINLEY

La geometria hemisfèrica, aplicada al desenvolupament de tendes d'alta muntanya, proporciona, a igualtat d'àrea a la planta, una òptima habitabilitat, tant per la magnitud del volum disponible, com per la seva ergonomia de formes. Per tant, és la geometria més adequada per a desenvolupar el nostre concepte bàsic de CONFORT MÀXIM, el qual, gràcies a la utilització d'estructura geodèsica LLEUGERA, a base de vareta de fibra de vidre, pot aconseguir-se amb un embalum i un pes mínims.

A la casa ARTIACH ens vam proposar de potenciar al màxim el significat de CONFORT en les seves facetes de muntatge i habitabilitat. Per a fer-ho, vam idear un sistema original de subjeccions velcro de manera que, tot solidaritzant l'interior de les tendes amb l'armadura, faciliten un MUNTATGE SIMPLE I RÀPID. Quant a l'HABITABILITAT, i atesa la diversitat de condicions en què ens movem a l'alta muntanya, hem desenvolupat aquest terme sobre la base d'aconseguir un conjunt fonamental tèrmic, però amb possibilitat d'una àmplia graduació. En primer terme, en tota la confecció adoptem fibra polièster, amb la qual cosa, gràcies a la seva baixa conductivitat tèrmica ($0,0004 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) comparada amb la poliamida ($0,0006 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) emprada normalment, assolim una barrera tèrmica superior en un 50 %. A l'interior hi hem disposat una textura oberta de 40/45 Den. x 31/75 Den. amb què aconseguim, a més a més, una paret transpirable al vapor d'aigua i altament higiènica per la fàcil neteja. La cambra d'aire, l'element tèrmic fonamental, ha estat generosament sobredimensionada. La tensió que forneix a les parets l'elasticitat de l'armadura, junt amb la suspensió de l'interior per punts velcro, garanteixen un volum màxim, fins i tot amb vents forts.

L'airejament d'una tenda d'alta muntanya, una qüestió altament polèmica, ha estat estudiant amb tot el rigor. La McKinley disposa d'una obertura zenital per a l'airejament obligat mínim en condicions límit. A més, està proveïda amb dues mànigues d'airejament graduable, interior i exterior, per mitjà de les quals es pot regular en tota la gamma de condicions climàtiques, com també durant la cocció d'aliments, tot minimitzant la condensació.

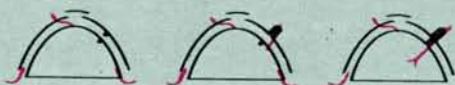
Pirineu Aragonès: Circ de Rioseta, Pic de l'Àguila.

Un detall important, fins ara menyspreat, ha centrat el nostre esforç: l'habitabilitat a les hores de repòs diürn, sota el fort sol d'alta muntanya durant l'estiu. Per això, hem recobert l'exterior de la tenda de poliuretà, amb una dispersió col·loidal d'alumini. A les proves fetes, i gràcies al seu alt poder reflectant, l'aluminitzat aconseguí de mantenir la temperatura interior entre $25-47^\circ$, contra els $30-33^\circ$ que s'obtingueren amb tendes de colors convencionals.

Quant al concepte de MÀXIMA SEGURETAT, les tendes hemisfèriques amb armadura geodèsica de varetes, paradoxalment no són sòlides, ni robustes, ni resistents..., ni pretenen de ser-ho. Utilitzen l'elasticitat del conjunt com a principi bàsic de llur excel·lent grau de FIABILITAT i SEGURETAT. A diferència de les tendes convencionals, els esforços de tracció dels ancoratges, gràcies a l'e-

lasticitat de l'armadura, són distribuïts uniformement per tota la superfície de la tela. La decisió d'emprar polièster, pel seu més baix coeficient a la tracció i a la temperatura, contribueix a mantenir sempre turgent el conjunt. No hi ha costures crítiques, ni tampoc punts delicats amb acumulació de tensions. L'elasticitat i deformitat de la seva arquitectura garanteix la distribució uniforme d'esforços a qualsevulla circumstància, per extrema que sigui, i la recuperació de la seva forma natural.

Mc KINLEY

Airejament de cambra d'aire i interior

DEMANI LA NOSTRA
"GUIA TECNICA DE PRODUCTES
D'ALTA MUNTANYA"

edelweiss: *CAP AL CIM*

esports

edelweiss Gran Via, 527 (xanfrà Urgell) - Tel. 254 83 00 - Barcelona-11

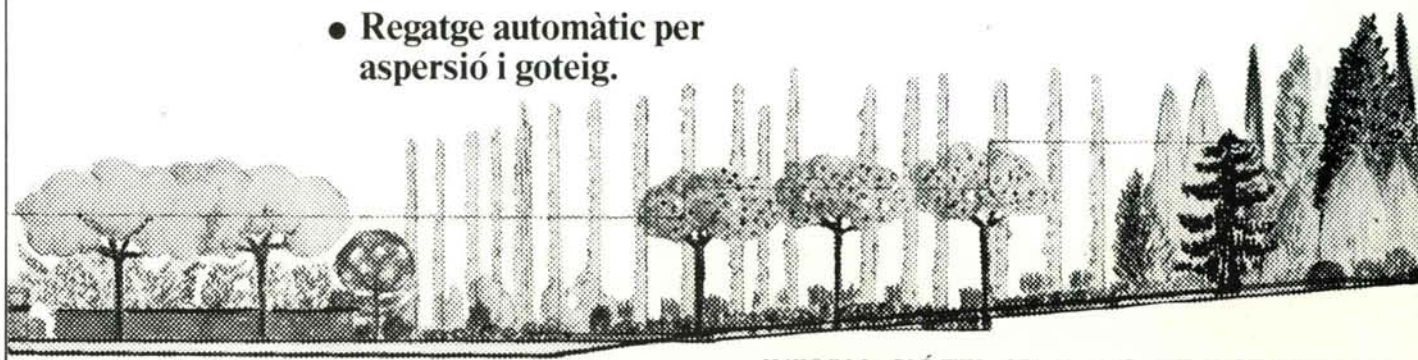

Distribuidor Exclusiu per Espanya **Comercial SAMID, S.A.**
Avgda. Sarrià, 63, ent. 7.e Tel. (93) 239 71 64 Barcelona-28

Disseny de jardins, patis, terrasses, balcons, finestres, entrades...

- PROJECTES**
- Amb assessorament, per tal que pugueu realitzar vosaltres mateixos el vostre jardí.
 - I realització dels jardins en cas que preferiu que ho fem nosaltres.
 - Regatge automàtic per aspersió i goteig.

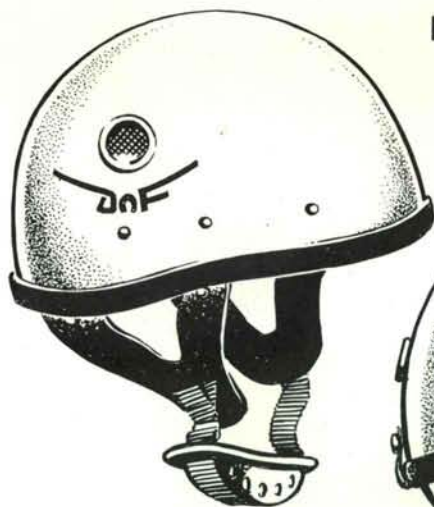
J. FORNT

INFORMACIÓ TEL. 371 12 11 (SANT JUST DESVERN)

MODEL HIMALAIA 78

MODEL EXPEDICIÓ CATALANA A L'EVEREST

CASC PROTECTOR

duraleu-forte

FABRICAT PER MANUFACTURES PLÀSTIQUES ALEU · BARCELONA

COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL

LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

PEDRA-NEU

NOVA ADREÇA

CINTURÓ DE RONDA

AVDA. MADRID

OFERTA ESQUÍ 84 - 85

PEDRA-NEU

PISTA

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ (Màx. Seguretat)
BASTONS
BOTES (1.^a Marca)

19.950

PISTA INFANTS

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ (Màx. Seguretat)
BASTONS
BOTES

15.255

MUNTANYA

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ (Màx. Seguretat)
BASTONS
BOTES (plàstic)

29.995

FONS

ESQUÍS (1.^a Marca)
FIXACIÓ (la Millor)
BASTONS
SABATILLES (1.^a Marca)

13.500

PEDRA-NEU

REPARACIÓ I MANTENIMENT D'ESQUÍS I FIXACIONS
REPARACIÓ DE BOTES CANVI DE SOLES CUITES ALS PEUS DE GAT (1.400 ptes.)
MENJAR DESHIDRATAT MOUNTAIN HOUSE PEUS DE GAT A 3.000 ptes.

LLOGUER DE:
ESQUÍS DE MUNTANYA
ESQUÍS DE FONS
CRAMPONS I PIOLETS

JOAN OLIVA

PROFESSORS DE L'ECAM

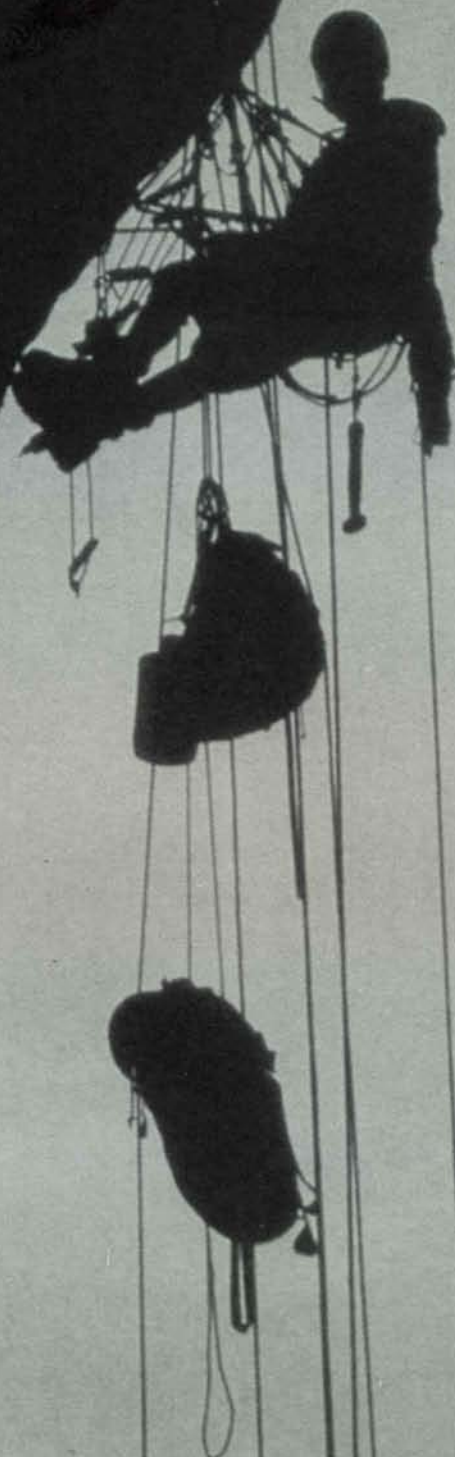
C/ BRASIL, 48 - CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID
BARCELONA 08028

PEDRA-NEU

GUILLEM ARIAS

ESPORTS MAÑANES

C/. CANUDA, 26 - T. 318 45 00-318 44 34

- BARCELONA-2

Redacció i administració:
Paradís, 10 - Barcelona (2)
Tel. 315 23 11

Director:
Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:
Josep de Tera i Camins

Secretari:
Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:
Antoni Inglès i Alcon

Disseny:
Emili Civis i Abad
Enric Franch i Miret

Corrector:
Joan Costa i Costa

Publicitat:
J. Casanovas i Novell
Av. Xile, 36, 2.^{on}, 1.^a
Barcelona-28
Tel. (93) 240 63 98

Col·laboradors:
David M. Aloy, Jaume Altadill,
Armand Ballart, Lluís Belvis, Miquel
Bosch, Francesc Herrera, Agustí Jolis,
Manuel Mateu, Modest Montlleó, Jordi
Mullor, Ramon Pujol i Alsina, Lluís
Puntis i Pujol, Joan Quintana, Joan
Sabadell, Josep M.ª Sala, Alfons Valls,
Josep Casanovas.

Subscripció:
1.600 pessetes l'any (sis exemplars).
Estranger: 2.100 pessetes.
Preu d'aquest exemplar, 300 pessetes.
(Comanda de números endarrerits, a la
redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958
Fotocomposició i Fotomecànica:
Catalana de Fotocomposició, S.A.
Consell de Cent, 500

Impremta:
Gráficas Renacimiento
Avda. Catalunya, 6
Santa Coloma de Gramenet
ISSN: 02112-2111

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

ANY CVIII N.º 733 VOL. 90 JUNY 1984

SUMARI

Editorial	98
Recordant Font i Sagué, cap de brot de la geologia catalana (i III) <i>Lluís Solé i Sabarís</i>	99
Un grec, un jardí,... una il·lusió. Rocher d'Archiane. Pilier Sud-Est <i>Jordi Lluch</i>	109
En recordança de l'amic Josep Llaudó i Majoral <i>Anna Borbonet i Macià</i>	112
Kangtega'84. Primera expedició femenina a l'Himàlaia (Nepal) <i>M. Carme Magdalena</i>	115
La soledat. El soroll del silenci <i>Ignaci Canals i Tarrats</i>	118
Els Rasos de Peguera, un itinerari inèdit <i>Albert Gironella i Coll</i> <i>Ignasi Cuquerella i Tresserres</i>	124
Introducció al Telemark <i>Jacint Verdager</i>	134
Crònica excursionista <i>Equip redacció Crònica</i>	
Alpinisme	137
Espeleologia	138
Actes	141
Bibliografia	142
D'ací d'allà	144

Portada: El cim del Peguera des de la Pala Pedregosa (2.889 m) (Pallars Jussà).
Setmana Santa de 1984. (Foto: Josep Llaudó.)

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista «MUNTANYA» sense citar-ne la procedència. Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

PER AL TEMPS DE LLEURE, TREBALL VOLUNTARI

Els catalans hem tingut sempre una saludable inclinació a resoldre'ns els nostres problemes i a fer avançar directament els projectes que ens engresquen, en comptes de lamentar-nos esperant, per als uns i als altres, solucions providencials.

Aquesta actitud decidida ens ha mogut a agrupar-nos i a crear a Catalunya un important teixit associatiu, amb què demostrarem un cop més que som un poble que no sols estima la llibertat i tots els drets democràtics damunt del paper, sinó que també els fa vius, presents, tot exercint-los, i en quest cas n'exerceix un de fonamental: el dret d'associació.

Ens hem associat sempre que ens ha convingut sumar esforços per realitzar junts allò que tots sols no aconseguiríem. Sabem que, fent-ho així, posant-nos tot seguit a la feina, arribarem a tenir allò que volem. Els fets ho han demostrat moltes vegades, i l'obra col·lectiva deguda a les iniciatives ciutadanes ha estat esplèndida en tots els camps i ha repercutit de tal manera en la nostra societat que, si d'una a una les anéssim eliminant —com si mai no haguessin existit—, ens trobaríem contemplant un país empobrit, desconegut, despersonalitzat.

A dins de totes i de cadascuna d'aquestes associacions hi ha hagut sempre un element vital: el treball voluntari. El treball que es fa després d'aquell en què ens guanyem la vida. Tan professional i tan seriós com aquell; però, ara, sense cobrar. Un treball lliurement escollit, portat a la pràctica amb l'objectiu ben concret de participar en una obra col·lectiva i, amb l'esforç personal, dura-la

endavant.

Les nostres aptituds personals i afeccions, la capacitat de treball i d'organització, l'experiència, els nostres coneixements professionals..., juntament amb els dels altres companys, ens fan treballar pel gust de fer-ho i de veure'n, al capdavant, el resultat: una obra conjunta que és també de cadascun de nosaltres.

Des de les pàgines d'aquesta revista, que és també, evidentment el resultat del treball col·lectiu voluntari, volem retre-li un homenatge i reivindicar-li un lloc entre les opcions que, habitualment, ens són presentades quan se'ns parla de l'ocupació del temps de lleure. Sovint, aquestes opcions són una anella més de la cadena del consum i creen en moltes persones noves necessitats i l'angoixa de no poder-les satisfer.

Destinar el temps de lleure a col·laborar en la gestió de les associacions existents, estimular la creació de noves entitats als barris de les grans ciutats i, per als qui som excursionistes, col·laborar amb la nostra entitat en l'organització de les activitats socials, de les excursions del dia de festa i de tot allò que va adreçat a transmetre als excursionistes novinguts l'amor a Catalunya, el respecte envers els seus pobles i el patrimoni col·lectiu, són altres opcions en les que cal pensar.

A nosaltres, entitat excursionista, associació ciutadana, ens cal dir: per a l'expansió de l'excursionisme i la vitalitat de les associacions, destinem també el nostre lleure al treball voluntari!

Lluís Puntís i Pujol
President

RECORDANT FONT I SAGUÉ, CAP DE BROT DE LA GEOLOGIA CATALANA (i III)

La increïble activitat plurifacètica de Font i Sagué

Lluís Solé i Sabarís

He passat una ràpida revista a les facetes més destacades de Norbert Font i Sagué en aquesta tercera etapa de la seva vida —els cursos universitaris i la Institució Catalana d'Història Natural—, les quals donen tan sols una mica d'idea de les energies desplegades per ell, sempre amb un ardorós lliurament. Però hi ha una altra sèrie d'activitats, de les quals únicament pot fer-se'n cabal a través d'algunes lletres del seu epistolari. Intentaré de fer una breu enumeració d'aquestes activitats darreres.

1. La Junta de Ciències Naturals

L'any 1906, l'Ajuntament de Barcelona creà la Junta Autònoma de Ciències Naturals, la qual havia de tenir cura de les col·leccions científiques de la ciutat i, principalment, del Museu de Ciències Naturals, localitzat en el Parc de la Ciutadella.

L'entrada des de bon començament de mossèn Font a la Junta s'hi conegué aviat. A la seva iniciativa es deu la creació del laboratori de piscicultura, la finalitat del qual havia de ser la repoblació ictiològica dels nostres rius. Segurament d'aleshores arranquen els succesius aquaris del Parc, situats primerament a la cascada i, després, traslladat al petit edifici que hi havia a la part oposada del Parc, on ara hi ha el pavelló construït anys més tard.

Una altra de les iniciatives de l'època d'en Font fou la instal·lació de reproduccions d'animals prehistòrics com hi ha en alguns parcs (per exemple, en el Hagenbeck d'Hamburg), els quals

ajuden al públic a formar-se una imatge dels grans animals dels temps geològics, com a complement de les restes fòssils guardades als museus. Amb aquesta finalitat, es féu la reproducció del mamut (*Elephas primigenius*), al qual havien de seguir les d'altres animals prehistòrics, escampades entre els arbres del Parc. Amb aquest objecte, Font demanà informacions a alguns paleontòlegs francesos. I, en una lletra de Lluís Marià Vidal, datada, des d'Agullana, l'11 d'octubre de 1905, aquest, que també formà part de la Junta, recolzà la iniciativa de Font i Sagué.

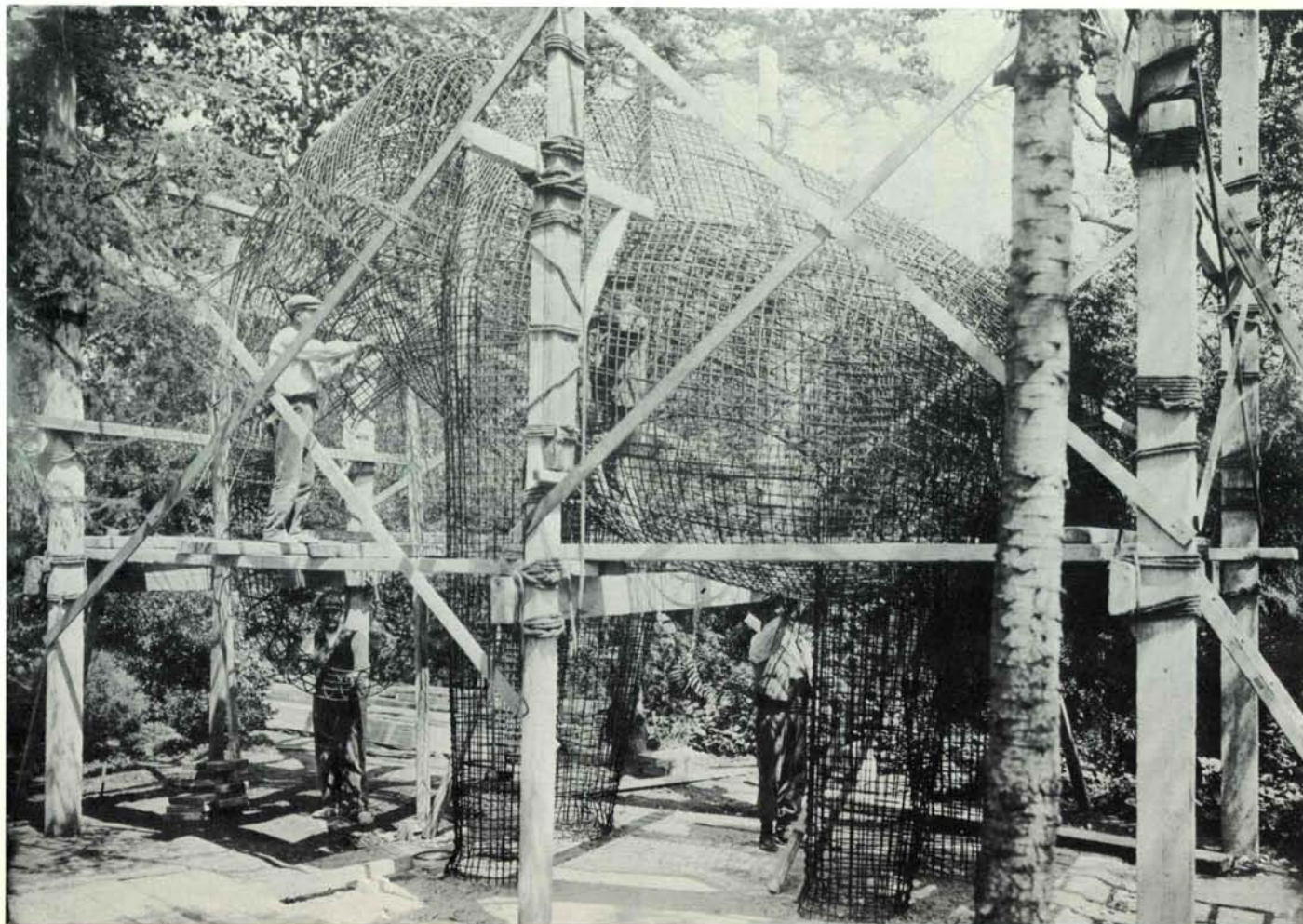
També es deu en gran part a iniciativa d'en Font la col·lecció petrogràfica de grans blocs que hi hagué, fins al temps de la dictadura primoriverista, als volts de l'actual Museu Martorell, de Geologia. Els blocs de pedra provenien de les

pedreres explotades a Catalunya, i tenien una de les cares simplement desbastada i amb un tros polimentat per tal de veure, amb el temps, l'efecte corrosiu de la intemperie del nostre clima, un efecte experimental que havia de ser molt útil als constructors i en el plantejament de monuments, per tal d'evitar, en el possible, els desastrosos efectes que avui podem observar a la corroïda portada del monestir de Ripoll, o en els edificis de les esglésies romàniques d'Agramunt o de la catedral de Lleida, per exemple. Però el «delicte» de portar inscrits en català el nom i la localitat de procedència de la roca i del donant d'aquelles blocs, fou suficient perquè hom destruís, l'any 1923, la singular col·lecció de l'aquari abans esmentat, amb la submissió i sense ni una sola protesta dels geòlegs

Col·lecció de grans blocs de pedra per a mostrar-hi els efectes de l'alteració atmosfèrica, feta sota el guiatge de Font i Sagué, la qual existia davant del Museu de Geologia del Parc de la Ciutadella i que fou destruïda per la salvatjada de la dictadura primoriverista, pel delicte de portar inscripcions en català.

Nota: La documentació d'aquest article es deu en gran part a les facilitats donades pels Srs. Castanyer Font, nebots d'en Font i Sagué.

encarregats del museu Martorell. D'aquest vandalisme, únicament s'en féu ressò, en caure la dictadura, la premsa de Barcelona. Afortunadament es salvà el dolmen empordanès, donatiu de Lluís Marià Vidal.²⁸ Caldria que, amb la mateixa rapidesa i entusiasme amb què operà mossèn Font, la col·lecció de grans blocs de pedra hi fos reposada immediatament.

2. Geologia aplicada

Una faceta menys coneguda de mossèn Font és la dedicació ocasional a la Geologia econòmica o aplicada, a la recerca i utilització d'aigua i de matèries útils. De la seva dedicació a la recerca d'aigües subterrànies, ens resten indicis en alguns dels seus treballs publicats, com l'estudi sobre les dues termals de Caldes de Malavella (1903 i 1904) que ja he comentat, el de la font d'Armena (1897, 1898 i 1899), i el de les aigües minerals de l'Espluga de Francolí²⁹ i, segons acostumava, la profusió d'articles de vulgarització escampats en diverses publicacions, com «La Veu de Catalunya», «la Renaixensa»,³⁰ etc.

Però d'altres estudis similars, no en tenim més coneixements que els papers de l'arxiu de mossèn Font, car generalment foren fets a requeriment de particulars els quals sufragaren, com és

lògic, les despeses ocasionades; recordem que el viatge a Río de Oro havia de figurar entre els estudis d'aquest tipus: un sobre les mines de plom, conegudes per Verge del Carme, de Santa Coloma de Gramanet (1906); un altre estudi sobre els jaciments aurífers de l'alta vall del Segre (1909) (i un sobre les mines dites del Conflent, al peu de la muntanya de Salòria). A més, havia estat requerit per a informar sobre captacions d'aigua pels Ajuntaments de Tarragona (1907-1909), Rubí (1908), Manlleu (1909), Tàrrer (1909), Alacant (1909), La Bisbal (1909) i Palma de Mallorca (1909). Precisament, sembla que la seva mort es produí a conseqüència de les aigües contaminades que explorava a la Plana de Vic.

3. Història de les Ciències Naturals a Catalunya

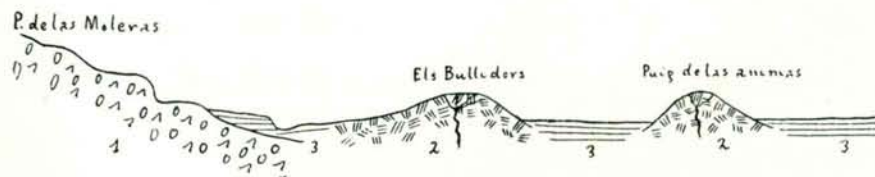
Una de les aportacions més valuoses de Font i Sagué, sobretot si es té en compte l'època en què fou feta i l'originalitat que oferia, és la seva obra: «*Història de les Ciències Naturals a Catalunya, del segle IX al segle XVIII*» (256 p.) la qual, darrerament, ha merescut l'honor d'una reedició en facsimil feta per les edicions Altafulla el 1978, amb unes breus notes

biogràfiques. L'obra fou premiada l'any 1905, per la Societat Econòmica d'Amics del País, de Barcelona, quan Font tot just havia acabat els estudis acadèmics. Amb les 256 pàgines que té l'obra, estudia els aspectes històrics de l'Astrologia, Cartografia, Medicina, Epidemiologia, Menescalia, Ensenyança, Alquímica, Química, Farmàcia, Història Natural, Agricultura, Botànica i acaba amb una relació dels treballs presentats a la Reial Acadèmia de Ciències de Barcelona dintre el període estudiat.

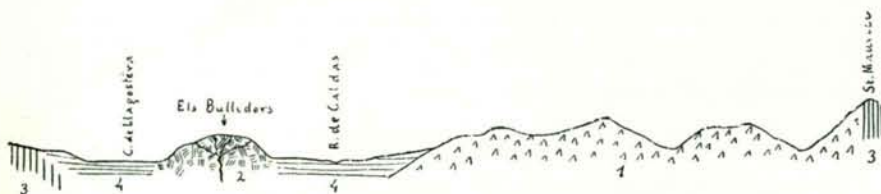
En molts aspectes, és encara una obra a la què cal recórrer avui, malgrat els anys transcorreguts, i ens admira per la informació recollida, en una època en què s'havia treballat tan poc sobre aquest aspecte.

Però Font i Sagué no sols comptà amb les seves pròpies forces, sinó que cercà l'auxili dels amics. A l'epistolari que tinc a la vista hi ha dues contribucions importants. Una és la d'en Ramon Bolós, d'Olot, que li transcriu –fent gala de la seva gran erudició– els articles publicats per Ametller a la «Revista de Girona»: «Breve reseña de los naturalistas que han visto la luz pública en la provincia de Girona», amb abundants anotacions i obres sobre el grup dels Bolós, Palau Verdura, Barnades, Garriga Buachs, Maur

Talls geològics corresponents als manantials termals de Caldes de Malavella (1904), exemple dels raríssims talls amb què il·lustrava les seves primeres publicacions geològiques.

CORTE DE E. A O.—1. Granito eruptivo.—2. Travertino depositado por los manantiales.—3. Arcillas y arenas de formación actual.

CORTE DE N. A S.—1. Granito descompuesto.—2. Travertino depositado por el manantial.—3. Basalto.—4. Arcillas y arenas de formación actual.

Ametller, Bahí Fontseca, Francesc Masferrer, Pujol Marcer, Isern i Batlló, Brunet Tallada, Roure Estrada, Pou i Camps, Francesc Campdepera i Joan Zafont. I l'altra contribució és la de mossèn Faura qui, des de Madrid, mentre era estudiant, explora incessantment la Biblioteca Nacional i la de l'Escorial, on hi ha documents interessants per a la història de les Ciències Naturals a Catalunya.

Fos per un medi o altre, Font i Sagué arriba a reunir més d'un miler de fitxes sobre científics catalans, les quals li serviran en una petita part per a redactar la seva obra, segons he pogut comprovar recentment en els arxius de mossèn Font que els seus parents, Castañé Font, de Terrassa, han tingut la gentilesa de deixar-me consultar. Un fitxer que encara té un valor documental d'inestimable valor.

La informació recollida per a redactar la seva obra fou aprofitada per a altres petits articles relacionats amb la història de les Ciències Naturals (com «Botànics catalans anteriors a Linne», presentat als actes celebrats a Saragossa el 1907,³¹ que no és més que la transcripció íntegra d'una part del capítol dedicat a la Botànica inclòs en la seva obra anteriorment esmentada. És de lamentar únicament que l'obra no sempre està documentada per l'aparell bibliogràfic que hauria de figurar en una obra històrica moderna, i del qual ara sabem que Font i Sagué disposava.

EL CENTENARI DE LINNEU I LA BATALLA DE SARAGOSSA

Poc després d'haver començat el curs de Geologia que Font donava als Estudis Universitaris Catalans, exactament el 1907, es celebrava entre

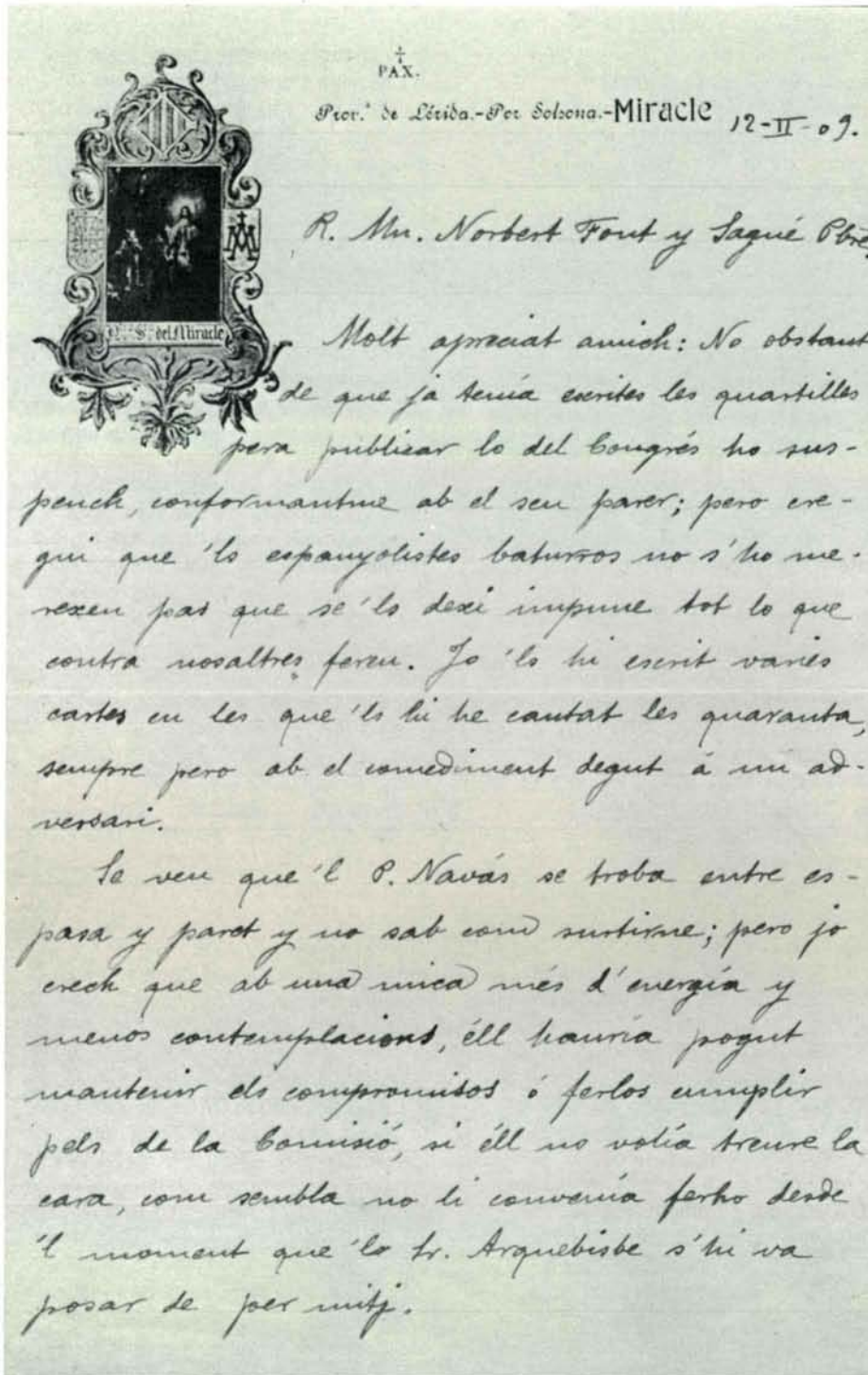
els naturalistes d'arreu del món el centenari del naixement de Carles Linneu, el cèlebre naturaliste suec. A Espanya, la iniciativa no devia desvetllar massa entusiasme a Madrid, per la qual cosa en prengueren la direcció els naturalistes de la jove Sociedad Ibérica de Ciencias Naturales, radicada a Saragossa i portada sobretot per dos catalans instal·lats a Aragó: el jesuïta i eminent entomòleg, fill de Cabassers, el P. Longí Navás, professor del col·legi del Salvador; i el geòleg (que em penso que era tortosí i a qui vaig conèixer els darrers anys de la seva vida) i catedràtic de la Universitat de Saragossa, Pere Ferrando Mas. (Cap dels dos no havia donat mai gaires —o cap— mostres de catalanitat.) Davant de la indiferència madrilenya, motivada potser per no centrar-se els actes a la capital, el P. Navás s'afanyà a escriure als naturalistes catalans, i els hi demanà la participació. L'aportació catalana, propulsada sobretot per Faura i per Font, fou bastant important; hi col·laboraren el P. Barnola, el P. Marcet, monjo de Montserrat, el professor E. Aulet, Josep M.ª Soler i en Vidal i Carreras, a més de mossèn Font i mossèn Faura, amb una sèrie de notes biogràfiques interessants. L'èxit assolit animà l'aragonesa Sociedad Ibérica de Ciencias Naturales a promocionar l'any següent un primer Congrés de Naturalistes espanyols, convocat per als dies 7 al 10 d'octubre de 1908. No sé com s'ho devien prendre els de Madrid, però el P. Navás, que s'hi mostrava l'infatigable animador, escriu a mossèn Font, en una lletra de l'11 de gener de 1908: «Hay que pensar en el 2.º Congreso. Como los de Madrid que no sean muy amigos brillarán por su ausencia (y será mejor) y Cataluña habrá de tener una buena representación y aún

mayoría, a ser posible, lógico es que el 2.º Congreso se tenga en Barcelona dentro de tres o cinco años».

D'acord amb els dissenys del P. Navás, els naturalistes catalans acorden d'assistir al Congrés de Saragossa, amb una bona representació, en la qual figuraven, entre altres: el P. Marcet, de Montserrat, els Drs. Almera i Faura, pel Seminari; l'enginyer Lluís Marià Vidal; Mn. Font i Sagué, i Bofill i Poch. Però alguns d'ells, probablement induïts per mossèn Font o per mossèn Faura, demanaren de presentar les comunicacions en català, a la qual petició el P. Navás donà el seu acord, «con tal que no fuesen muchas». Però poc es podien imaginar l'efervescència que es va armar amb la petició catalana, la qual, a més a més, anava avalada amb el prestigi dels que l'havien formulada. L'oposició fou aferrissada i el P. Navás, català i secretari del Congrés, no sabia com sortir-se'n. Àdhuc l'arquebisbe de Saragossa es veié obligat a intervenir-hi i féu pressió prop del P. Navás, segons que ens deixa endevinar una de les cartes del P. Marcet adreçada a Font i Sagué. Per esperit de concòrdia, els catalans cediren, però amb la condició que, si s'excloïa el català i les seves comunicacions es publicaven traduïdes al castellà, que es fes això mateix amb les presentades en llengües estrangeres. Però, malgrat allò convingut i acceptat per la comissió, no es respectà el pacte; una informalitat que provocà la indignació i l'amenaça de la sortida violenta d'uns participants dels actes del Congrés, entre ells, el Dr. Almera, qui presidia la secció de Geologia i que gairebé tot ho publicava en castellà.

La correspondència de mossèn Font, la de Faura i la del P. Marcet, ens deixen entreveure tot el tripijoc i la batalla interna lliurada en aquest congrés de Saragossa. Crec que es interessant de reproduir-ne els fragments més significatius.

El botànic P. Adeodat F. Marcet, de Montserrat, en una lletra (1-II-1909) s'expressa en termes despectius respecte a l'actuació aragonesa: «Ara passém al assumpte dels baturros. Ja sé estan VV. enterats per Mn. Faura de que li han retornat les memòries; i a mi també me l'han retornada, no obstant de que d'acord ab Mn. Faura vaig cedir fins allà ahont se podia salvar l'honor de Catalunya; puig els vaig dir que'm comprometia a traduir-la en castellà, ab tal que no es publiqués res en altres llengües estrangeres; donchs ni aixó; l'única excluida ha hagut d'esser la llengua catalana. Ahir vaig escriure al P. Navás lo següent: El Dr. Gorry me ha remitido la memoria; esto me demuestra después de haberme ofrecido a traducirla con la sola condición de que

todas las que no fuesen en castellano se tradujeran a esta lengua para salvar el honor de Cataluña siquiera en las formas, que a los catalanes no nos pueden tragar de ninguna manera. Está bien! mejor dicho: está mal! pésimamente mal.

«Espero ver la publicación para darme de baja en la Aragonesa, si no se mantienen los compromisos; y pienso que no será sólo. Lo siento en el alma, pero con gente informal, no se va a ninguna parte».

«Ara si VV. ho crehuen convenient espero que'm secundaran. Pero en lo que voldria me dongués son parer es si

será convenient fer públich totes les informalitats que's cometeren en el Congrés contra'ls catalans. Jo tenia pensat d'escriure alguns articles titulats «Historia d'un Congrés». Tinch tots els datos y documents junt ab les cartes que han mediat ab els Srs. de la Comissió, etc. Espero son parer per tirar endavant o deixar-ho corre».

El 12-II-1909, el mateix P. Marcet diu a mossèn Font:

«Se veu que'l P. Navás se troba entre espasa y paret y no sab com sortirne; pero jo crech que ab una mica més d'energia y menos contemplacions, éll

hauria pogut mantenir els compromisos o fer-los cumplir pels de la Comissió, si éll no volia treure la cara, com sembla no li convenia ferho desde'l moment que'l Sr. Arquebisbe s'hi va posar de per mitj».

Mossèn Faura, encara estudiant a Madrid, és un dels més indignats, bé que no s'atreveix massa a manifestar-se.

Carta de Mn. Faura (13-XII-1908) on diu:
«I ara be el bó. V. en sa última me deya procurés surtirme com pugués de lo de Saragossa sens quedar malament. Donchs be així ho he fet de desde la celebració de Congrés, y he procurat a les bones sempre y ab mostre de concordia y de patriotisme arreglar la situació de la Comissió de Publicacions. Quant veyent que el P. Navás no'n podia sortir, pera no comprometre'l mes, ja que'ell no es d'aquesta comissió, me vareig dirigir al Dr. Ferrando qui en fecha del 8 de Decembre m'escrigué que si jo no les traduia no's publicarian, y que'ells ne farien un resum sense respondre de la publicació, en nom meu. Jo vareig creure que no devia traduiras desde'l moment que tinch en poder la carta del P. Navás que com á secretari de la Comissió Organitzadora del Congrés me diu que seran admesas les memorias en catalá, con tal que no sean muchas; han sigut tres; per nosaltres no s'ha faltat, y per lo tant la comissió mixta ab que ens dora la bola el Dr. Iranzo fou un tapa-rabos pera fer lo que els hi dongués la gana. Vareig deixar el lliure arbitri de la Junta de publicaciones el publicarles o no publicarles, emperò com ells les volien publicar en castellá, reunides, fugint de la responsabilitat científica, vareig demanar per favor, ja que la Comissió se resistia a publicarles integres y no devien voler confessarho que'm fossin devoltes per no perjudicarme per alguns treballs que tinch en projecte.

«Y veyent que no'm contestava ne vareig escriure una al P. Navás, demanant perdó de tantes molesties que li havia ocasionat aquesta qüestió, que si no'ns haguessin dit que'n presentessim en catalá totes haurien sigut castellanes, li feia avinent els resultats de les conseqüencies de no publicar aquestes memories, y la sorpresa ab que havia vist la tivantor de la Comissió de publicaciones del Congrés; tot dintre el noble terreno de la formalitat. Donchs be ahir rebí les memories rebutjades per la Comissió y en Ferrando me dona un palatiu; pero jo crech que el P. Navás se les compon totes per lo que's deixa veure en la carta: «Recibi su carta 24 del pasado, mas como de ella no se desprendia claramente si deseaba V. que se le devolviesen las dos memorias suyas o una solamente (la de estratigrafia) esperé á tener aclaración de dicho

extremo cuya aclaración la he visto terminante en la carta que escribió V. últimamente al Rdo. P. Navás y que este me ha leído esta mañana (*Com es el P. Navás el qu'ho mou, per no estar malament ab aquella gent de Saragossa*). En su consecuencia la comisión de publicaciones tiene el disgusto de devolverle a V. las dos memorias por no haber querido V. someterse al acuerdo que por unanimidad tomó dicha comisión» *jo no mi subjecto a la força. Ab aixó ja veu com he quedat lo mateix que el P. Marcet y m'apar que tembé el S. Rosals. A nosaltres no'ns está be de publicar aquesta qüestió, y deixo á son criteri el qu'es publiqui aquesta injuria perquè es vegi en clar nostra franca conducta y aquella hipòcrita idea del patriotisme, remoguda per una dona poch gentil y menys naturalista. Aquesta bofetada l'han donada à Catalunya desprestigiant sa llenga*'.

En una altra carta del 23-XII-1908, escriu el Dr. Faura:

«Y anem á lo de Saragossa: Com ja li deya en una de mes anteriors, me vareig dirigir á la Comissió de publicaciones del Congrés pera interessarme en sentit de concordia en lo referent á les memories, prescindint de les del P. Marcet. Donchs be, acabo de rebre una carta del Dr. Ferrando ab los següents termes: «tengo que comunicarles en nombre de dicha comisión lo que ha acordado, para que manifieste V. su conformidad o en caso contrario puede disponer inmediatamente de ellas. La de «Bibliografía de la Paleontología catalana» puede publicarse íntegra (*perque son de dades d'obres*), excepto el preámbulo, que se haría de él un breve resumen en castellano, aunque sin hacer constar el nombre del que lo haga, porque esto sería de muy mal efecto. La memoria de «Yacimientos típicos de algunos pisos geológicos de Cataluña» no se publicará si Ud. no la traduce al castellano. Y sintiendo mucho que la Comisión de publicaciones no pueda complacerle...». *Quands rumansos que diguin d'una vegada que no les volen publicar!, clar y catalá, que així ens entendrem! La resolució es que me las tornin les dos, lo mateix que ha fet el P. Marcet, a qui contestá el Sr. Gorriz; y después les publicaré á l'Espanola, traduïdes, en cas que el Sr. Calderón no té inconvenient en publicarles en catalá, aixís donaré una lliçó a n'aquella gent de Saragossa. Resoldrem ab el P. Barnola, y com potser també vindrà aquí a Madrid el P. Navás allavors ho determinaré y faré una noteta aclaratoria al publicarles. El P. Navás ha dimitit de la secció de l'Espanyola de Saragossa y es creu que es disoldrà l'Aragonesa, per una serie de disgustos que ha rebut el P. Navás. El Dr. Irazo ha rebut una gran creu per sos treballs... serán*

d'espanyolisme». I també: «L'altre dia vaig tenir un llarch interviu ab l'atent Dr. Bolivar, me doná mil satisfaccions, s'enrecorda molt de V. y éll agraheix moltíssim tot lo que li envia, qu'ho llegeix, y que ab tot y estar escrit en catalá ho entent molt bé; ...me encarregá que li comunicqués que's individu de la Junta per a subvencionar els que volguessin anar al estranger á perfeccionarse. Diu que si Vtè vol passar un any a estudiar al estranger pot fer la sollicitut... Vtè podria anar allí ahont vulgués...»

La invitació de Bolívar, tramesa per Faura, és una prova més de l'afecte que inspirava mossèn Font. Altrament, aquestes lletres d'en Faura a mossèn Font semblen indicar un esperit més obert de la gent de Madrid, sobretot de part dels elements més afectes a la Institución Libre de Enseñanza, alguns dels quals, com Bolívar, li confessen que entenen el català, i àdhuc Calderón sembla que no té inconvenient a publicar els treballs en català. Posició fortament contrastada amb la dels dirigents del Congrés de Saragossa. Finalment, en el volum de comunicacions, totes les memòries foren publicades en castellà, entre les quals hi figura l'al·ludida de Font sobre el Sàhara.³¹

Malgrat els esforços i la tenacitat de Faura, que portava la iniciativa, tant en Vidal com l'Almera es negaren a secundar la iniciativa de celebrar a Barcelona, amb el recolzament de l'Acadèmia de Ciències, el segon Congrés de Naturalistes Espanyols, segurament escarmentats pel que havia passat a Saragossa. I el projectat congrés ja no es celebrà ni a Barcelona ni enlloc més. El P. Marcet publicà a la Revista Montserratina (II, n.º 11) una recensió discreta dels fets: hi deia que el seny dels catalans evità la dissolució del Congrés. Altrament, «La Veu de Catalunya» del 9-XI-1908 explica com el president Dr. Irazo increpà els catalans per haver presentat llurs comunicacions en el dialecte de Catalunya, instigat per la directora de l'Escola Normal de Saragossa, i amenaçà de presentar la dimissió. Li contestà enèrgicament Font i Sagué, tot dient que els catalans es retirarien (totes les comunicacions de Geologia eren d'autors catalans) si s'acceptaven altres llengües com l'alemany i en canvi es rebutjava el català. Davant d'aquesta actitud, el Dr. Irazo diferí la resolució de la publicació, a mans de la comissió del Congrés. Però com hem vist, totes les publicacions catalanes s'hagueren de traduir o foren rebutjades.

Potser aquesta petita anècdota inèdita ens monstra com, malgrat tot, amb els anys transcorreguts ha canviat el clima, car en plena època franquista, als

congressos d'Història de la Corona d'Aragó, s'hi arribaren a presentar treballs en català!

5. Estudis geogràfics comarcals

Una altra de les preocupacions de mossèn Font fou la seva inquietud pels problemes regionals en el seu doble aspecte: el polític, quant a la identificació de la personalitat nacional de Catalunya, i el geogràfic, referent a les entitats que els geògrafs anomenaven regions naturals, és a dir, les nostres comarques. Ingènua creença, aquesta darrera, que avui cal matisar, després que el concepte de comarca (o suposades regions naturals) ha fet córrer molta tinta.³² En aquella època, Font i Sagué estava en plena febre comarcalista, un problema que no cal confondre amb el polític, anomenat avui, en termes generals, amb el nom de regionalisme. Deixant de banda aquest problema polític, al qual consagrà Font molts dels seus articles primerencs, i concretant-nos al problema de l'existència del que s'entén actualment per estudi de les mal anomenades regions naturals, és aquest concepte del comarcalisme, el que sovint aflora en molts dels excursionistes de l'època. Cal destacar —per la importància en aquest aspecte— dos estudis de Font i Sagué: el primer, de 1897, i el segon, de 1904, molt distanciat en el temps. El primer fou un premi guanyat als Jocs Florals de Barcelona³³ i contenia la primera representació cartogràfica de què disposem sobre les comarques catalanes. El segon és una obra que correspon al seu temps de maduresa; Iglésies creu però que només es tracta de l'actualització d'un treball antic, premiat en un certamen de Granollers, el 1896,³⁴ i que no seria publicat fins l'any 1904. Aquest darrer treball, molt ben documentat i amb les fonts històriques, geogràfiques i geològiques necessàries, no assenyala per a res l'al·ludida obra seva del 1896, i ve a ser una espècie de monografia comarcal en la qual s'estudia la formació geològica del Vallès, l'orografia, els factors determinants de la comarca, el clima i l'extensió superficial, la producció, les monedes i mesures, i també agricultura, indústria i comerç, divisions de Catalunya, fets històrics i cartografia antiga de la comarca. El treball, encara que documentat, demostra una immaduresa en la formació geogràfica de mossèn Font. És de remarcar, no obstant que, a l'apartat primer, referent a la geologia de la comarca, intenta donar-hi una imatge dinàmica de l'evolució geològica, dintre de les idees de l'època, barrejant-hi però els fets científics amb tradicions folklòriques, com la llegenda del pastoret de Montcada qui, amb el seu gaiato, hauria furgat fins a obrir el congost que

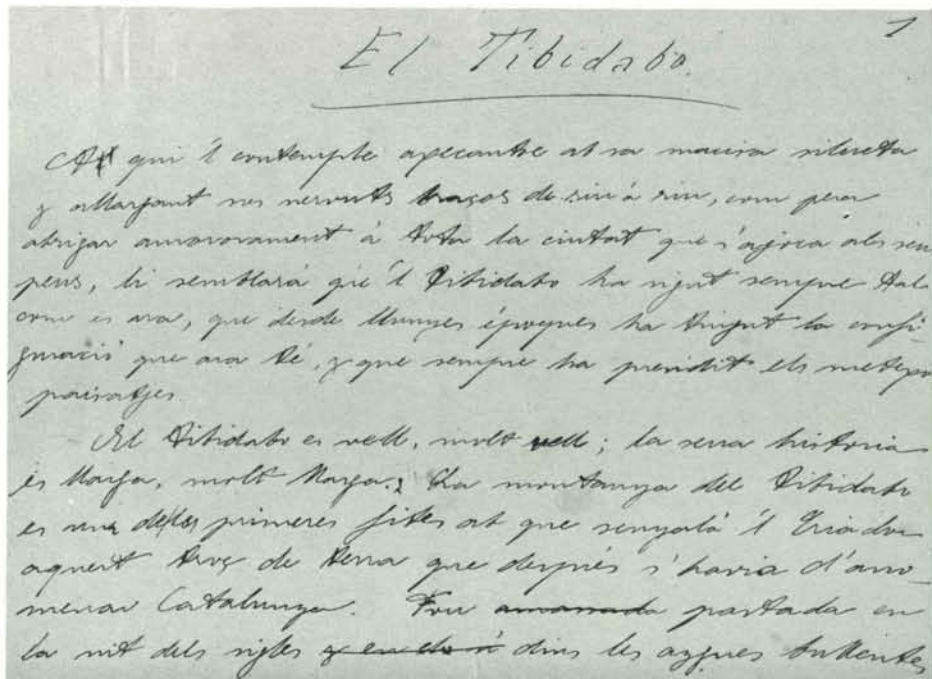
donà sortida a les aigües del Besòs. És d'assenyalar, en un altre aspecte, que encara creu amb el llac interior del Vallès com a explicació dels dipòsits continentals del Terciari; i, així mateix, que encara no s'ha adonat de la posició tectònica de la fossa del Vallès i no n'esmenta l'enquadrament entre les dues serralades que delimiten la comarca, la qual ja hauria estat reconeguda pels geògrafs alemanys el 1894.

Molt més important i de millor transcendència geogràfica, malgrat ésser cronològicament anterior, és el segon estudi esmentat, sobre la *Determinació de les comarques naturals i històriques de Catalunya*, de 133 pàgines, premiat quan Font tenia justament 23 anys, cosa que demostra ja una sòlida formació. Valent-se d'una bona informació històrica —com ens ho demostra el voluminós paquet de fitxes del seu arxiu— i prenent com a base la documentació sobretot medieval, recolzada en el coneixement propi que, com a bon excursionista, tenia del país, i valent-se de la identificació popular de les realitats comarcals, fa un estudi de les diverses entitats existents a Catalunya, en una època en què a casa nostra n'existia la més gran desorientació. Divideix el treball en tres parts, i hi estudia

successivament els criteris de determinació de la personalitat comarcal; els límits que hi atribueix, i seguidament fa una breu descripció de cada comarca; en alguns casos, com en el del Pla de

Barcelona i el Baix Llobregat, aquestes descripcions poden ser considerades com a modeliques. (D'aquest treball en féu grans elogis (pp.54-55) el documentat estudi de la ponència de la

Primera pàgina d'un dels treballs inèdits de Font i Sagué sobre la serralada del Tibidabo (Arxiu del Museu Geol. Seminari).

Divisió Territorial de Catalunya, publicada per la Generalitat el 1937.) A la part descriptiva de cada comarca, estudia primerament l'aspecte físic (geologia, orografia, hidrografia), al qual dona una importància decisiva. També en dona a l'aspecte humà, als factors històrics i a les divisions antigues, creient que són el reflex d'unitats etnogràfiques. Són pràcticament els únics factors humans que té en compte, car hi oblidava els factors socio-econòmics actuals. Però hi diu això: «Que una comarca no es sols lo terror configurat per rius i montanyes, sino que es ademés un cos d'habitants que tenen un origen comú i estan separats del restant de la Nació per antigues diferències etnogràfiques». Per això dona tanta importància a les divisions històriques, a la toponímia, als documents antics i a les tradicions. Agrupa les comarques en la Catalunya Vella, la Nova i la Novíssima, i inclou en aquesta darrera les comarques catalanes de la Catalunya actualment francesa.

En resum, l'estudi de Font i Sagué, representa un avenç notable en el reconeixement de les entitats comarcals catalanes. Des del punt de vista doctrinal, únicament se li pot objectar que no tingué prou en compte les realitats socio-econòmiques i la influència decisiva dels centres comarcals, i que donà una supremacia exagerada als factors físic i històric. Però cal tenir en compte que, a finals del segle XIX, això era un fet general, portat per la doctrina aleshores imperant sobre les regions naturals.

6. Activitat periodística divulgadora

És una altra de les notes més característiques de l'activitat d'en Font, iniciada quan tot just estava estudiant al Seminari, però que prossegueix infatigablement anys després, primerament amb escrits literaris i patriòtics (a 19 anys ja havia obtingut 17 premis a diversos Jocs Florals) i que continua posteriorment amb escrits periodístics de vulgarització científica, a través dels quals demostra la seva preparació i seriositat. Àdhuc, molts d'ells són signats de Madrid estant, quan hi seguia els estudis de Ciències.

En són una bona mostra, en tots els aspectes, els seus articles publicats a «La Veu de Catalunya» i a «La Renaixensa», molts dels quals, encara que escrits en estil planer, constitueixen veritables aportacions científiques. Així, per exemple, entre 1903 i 1905 publica a «La Veu» (a més dels apareguts en altres revistes) més d'una trentena d'articles d'escrits de vulgarització, entre els quals em plau assenyalar: els seus «Quadrets» sobre el Sàhara (1904), recollits després en un fascicle apart; «El pas del Ter pel Congost» (1903), en el

Un dels articles de Font i Sagué, «L'esllavissament de Serchs», a «La Veu de Catalunya», il·lustrat amb esquemes i tall geològic per a explicar el fenomen, que constitueix un petit treball de recerca geològica.

L'esllavissament de Serchs

La terra que trepitgem no es un cos mort sinó viu, y com a tal té la seva fisiologia, que pot ser interna y externa, segons si an externes o internes las funcions que executa o las causas que sobre ella obran. Aquesta fisiologia aplicada al planeta que habitam, es lo que en geologia s'anomena geodinàmica, o sia la dinàmica de la terra. Els efectes d'aquesta els veyem per tot arreu, en els volcanes y terratrèmols quan la causa es interna, y en els variats fenòmens d'erosió quan es externa; y aixís com aquells son deguts al foc, aquestos tenen per origen l'aire y l'aigua posats en acció pel sol que'ns ilumina y ens dona vida. Els fenòmens d'origen intern son escassos en la época actual y es manifestan sols en llochs determinats y tenen generalment una àrea molt restringida, però en cambi els d'origen extern obran sobre tota la superfície de la crosta de la terra, donchs, tota ella està ocupada o rodejada del aire o de l'aigua. Aquesta sobretot es l'arquitecte per excelència del modelat terrestre, la que sens més lley que la general de la matèria en busca de son estat d'equilibri estable, s'aplica sens descans a abaixar els continents y a terraplenar els mars, en busca d'un estat de repòs, que hauria conseguit ja, o arribaria a conseguir ab el temps, si no vinguessin las forsas internes a destorbar la seva obra.

No es aquest el lloch ni hi ha motiu pera parlar aquí de tots els fenòmens de denudació, deguts a l'aigua, que per altra part están ja estudiats en «L'excursionisme científic» que acabo de publicar, però sí

casa nostra. En 1772, la montanya de Piz, en la Marche de Trevisé (Estat de Venise) se parti en duas; una part s'escorregué y soterrà tres vilas ab els seus habitants. Un torrent, deingut per la runa formá en tres mesos un llach. L'altra part de la montanya s'hi escorregué també y el llach inundà molta pobles.

A Solutré, prop de Macon, després de grans plujas, las capas argilosas del cim de la montanya s'escorregueren sobre els banchs de pedra calissa que estava dessorra; havian ja caminat molts centenars de metres amenant soterrar la vila, quan pararen las plujas y la terra se deturà.

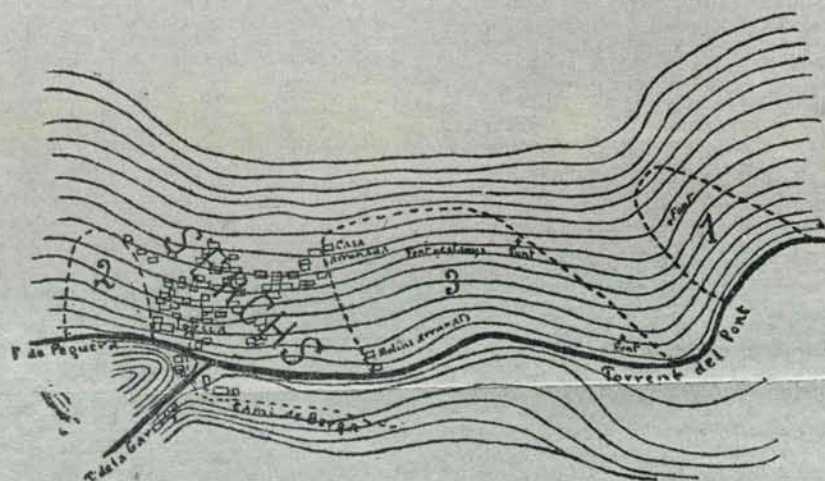
De la mateixa manera una part de la montanya de Goyena (Estat de Venise) se despreguè durant la nit y s'escorregué ab moltes casas, que foren arrastradas fins al fons de la vall. Al dematí, al despertar-se, els habitants que no havian sentit res, quedaren esparverats de trobarse al fons de la vall, y se cregueren, de prompte, que un poder sobrenatural els hi havia transportat.

En 1805, després d'un temps molt plujós, una massa de 4,000 metres de llarg per 400 d'ampla y 30 d'espessor, se despreguè de la montanya de Ruffiberg (Suissa), se precipità a la vall, enrunà varis pobles y matà més de 500 personas.

En 1837 una part de la montanya de Perrier, prop de Issoire, sobre la qual estava la vila de Pardinas, s'esllavissà, arrastrant casas y arbres.

Ademés d'aquestas catàstrofes, son clàssicas també la del Pich de las Neus en la illa de la Reunión (1875) y l'esllavissament de la Grand'Combes, prop d'Alais (Fransa), del febrer de 1896.

Mes, deixemnos de lo ocorregut en altres terras y anys enrera, pera ocuparnos

Croquis topogràfic de Serchs

que'm cal cridar l'atenció d'un ordre d'ells, com els enfonzaments y esllavissaments, pera que'ls lectors se fassin càrrech bé de lo que ha ocorregut a Serchs.

S'ha de distingir entre enfonzament y esllavissament; l'enfonzament es degut a una sola forsa, l'acció de la gravetat, y es vertical; en l'esllavissament en cambi hi intervenen duas forsas, la de la gravetat y la de la resistència que un altre cos oposa, y de la combinació d'abduas ne resulta la diagonal del paralelogram de las forsas.

Com tothom pot comprendre, els enfonzaments propiament dits son escassos y de poca importància en la crosta de la terra, y casi sempre deguts a causas internes, com a fenòmens del volcanisme; no obstant hi pot haver enfonzaments originats també per l'aigua, sobretot en els terrenos calissos, enfonzaments que presuponan sempre una cavitat existent al seu dessorra y que l'aigua ha anat engrandint de mica en mica fins que's romp l'equilibri y tot baixa quedant en la superfície un avenç, un

de lo que acaba de passar a casa nostra, en el poble de Serchs. Al anarhi delegat per LA VEU DE CATALUNYA pera fer l'estudi de lo que havia ocorregut, se tenian ja moltes noticias donadas pels periodistas que hi anaren abans, noticias verdaderament sensacionals, però plenas la major part de grans inexactituds, aixís es que al trobar-me en el lloch hont havia tingut lloch el fenomen, vaig sufrir una verdadera desillusió; no n'hi havia realment per tant; lo que s'havia volgut fer passar per una catàstrofe, no era més que un senzill esllavissament; això no vol dir que no tingui importància, puig la té, y molta, pera'l pervindre, com veurém prompte.

El poble de Serchs està situat en la vessant d'una montanya, al peu de la qual corre'l torrent del Pont, format per la unió del de Peguera ab el de La Garriga; la vessant es sumament esquerpa, lo que fa que las casas estigan totes escalonadas, oferint el conjunt un efecte de poble de pessebre. Las parts esllavissadas se distingian ja

qual es fa ressó de les idees de Lluís Marià Vidal, sobre el problema del Ter; i, molt especialment, els seus quatre articles sobre la regió volcànica d'Olot (1903), en els quals recull les idees més generalitzades sobre les causes del vulcanisme en general, i l'atribució cronològica sobre els volcans olotins, tot remarcant-hi les atribucions antigues, basades en les observacions de Lyell.

Segons una nota manuscrita que figura entre els papers de Font, aquesta trentena llarga d'articles era tan sols una petita part d'una llarga llista que tenia projectada; entre altres, els que pensava dedicar a les nostres muntanyes i que havien de figurar en un dels llibrets esbossats entre les seves obres pòstumes i que la mort prematura li va impedir de realitzar. Però el darrer article, inacabat i pòstum, fou recollit per «La Veu de Catalunya» el 17-IV-1910: «Els aparells de buscar aigua», en el qual fa al·lusió, mig en broma, a les vergelles dels sauris, de les que diu que *han passat a la història* i que és un procediment *desacreditat*; criteri modern (format l'any 1910), però que, malgrat tot, algun geòleg encara no ha compartit posteriorment sobre l'anomenada rabdologia.

ALGUNES ANOTACIONS INTERESSANTS DEL SEU ESPISTOLARI

A més de les anotades activitats de mossèn Font sobre geologia aplicada, les seves lletres ens mostren o ens descobreixen altres activitats científiques que mereixen ser remarcades. Però, abans, crec que és convenient assenyalar la increïble activitat que tingué en els darrers anys de la seva vida. Per començar, entre els seus papers, tan curiosament conservats, convé esmentar l'existència de prop d'un miler de lletres, gairebé totes corresponents al període 1905-1910. Moltes d'elles són familiars, però la majoria pertanyen a les relacions culturals de Font amb els principals personatges de l'època. Anotaré els noms de Prat de la Riba, Cambó, Narcís Oller, Verdaguer i Callís, Vidua Verdaguer, Carme Karr de Lasarte, Collell, Didac Ruiz, Pijoan, Serra i Bòldú, les quals caldrà estudiar metòdicament. Em referiré solament a les d'interès geològic. Hi abunden les escrites per Almera, Adán de Yarza, Faura, Landerer, Solana, Lluís Marià Vidal, etc., i les dels estrangers Bergeron, Chudeau, Joleaud, Launay, Mengel, Lemoine, Meunier, Maheu, Lapparent, etc. Però les relacions amb geòlegs estrangers es redueixen als francesos i totes són molt recents, nascudes amb motiu de la reunió del 1907 a les Cèvennes, amb la Société Géologique de France, o un xic

anterior, en ocasió del seu treball sobre el Sàhara. Aquesta modernitat de les seves relacions estrangeres contrasta amb l'abundor de relacions mantingudes dintre del país i, sobretot, contrasta amb la profusió de relacions mantingudes per altres geòlegs com Almera.

Com a mostra del seu mestratge, assenyalaré el grup de lletres de Marcel Chevalier, Palet i Barba, Amador Romaní i Gibert que són bastant demostratives.

Amb Marcel Chevalier, que estava estudiant la geologia d'Andorra (com ja ho hem vist en tractar dels Estudis Universitaris Catalans), les relacions són freqüents, i revelen les comunicacions mútues respecte a problemes sobre el glaciariisme i el quaternari al Pirineu Català. Són de remarcar, per part de Chevalier, les lletres sobre qüestions relacionades amb les terrasses quaternàries del Segre i de la Valira, qüestions que tot just s'havien començat a estudiar a França i que, a Espanya, encara tardarien alguns anys a insinuar-se pels geòlegs francesos; el primer reconeixement sobre terrasses espanyoles és (segons que sembla) del 1922, i és fet per F. Roman, sobre el Tajó. Però, ja en aquella època, Chevalier es preocupava de les de la Valira i del Segre.

També resulta interessant constatar les consultes o comunicacions que li fa el terrassenc Domènec Palet i Barba, geòleg destacat del Centre Excursionista de Catalunya, el qual li posa en coneixement el descobriment sobre els encavalcaments descoberts a la Serralada Prelitoral, on els terrenys més antics (Paleozoic i Triàsic) cavalquen sobre els més moderns (com l'Eocènic). Això demostra que el veritable descobridor de l'estructura de la Serralada Prelitoral fou, doncs, Palet i Barba, encara que després fos estudiada per Darder (1931) i Llopis (1947).

Un altra mostra poc coneguda de les activitats d'en Font ens la revela l'abundant correspondència sostinguda amb Amador Romaní, industrial de Capellades, a qui es deu l'exemplar exploració de l'abric que porta el seu nom, i que posà en evidència el jaciment prehistòric paleolític més antic conegut aleshores a Catalunya. Costa molt d'explicar la tècnica d'excavacions realitzada en aquella època a Capellades, revelada pel diari d'excavacions que es conserva, portat amb tot rigor científic, en una època en què hom cercava sobretot l'espectacularitat dels objectes trobats més que no l'estratigrafia del jaciment revelador de la seva història. Sabíem que hi havia intervingut en Lluís Marià Vidal, el qual no fou mai un gran excavador, però era un bon geòleg, i atribuïem a ell l'alliçonament prop de l'Amador Romaní. Però ara sabem, a

través de l'abundant correspondència creuada, que la presència d'en Vidal fou més aviat simbòlica, i que el qui seguia de prop les excavacions fou en Font i Sagué.

Una altra lletra significativa és de l'amic i alumne dels Cursos Universitaris, R. Caillol, aprofitant el viatge i estada fets a París; en unes lletres del 4 i del 6 de maig del 1907, li explica les visites fetes per encàrrec seu a Lapparent i Meunier, amb l'objecte de mostrar-los el meteorit de Garraf i comparar-lo amb la col·lecció del museu parisenc. Tots els visitats recorden amb particular afecte l'excursió del 1898 a Barcelona, i els qui coneixen personalment o de nom mossèn Font, l'encoratgen a prosseguir l'obra que estava fent.

Un altre detall, espigolat en les cartes d'en Font, però només conegut en part, és el seu article sobre els meteorits caiguts a Catalunya, als quals en Patxot —el meteoròleg de Palafrugell, amb qui Font manté una correspondència nombrosa— proposa que s'anomenin uralits, en lloc de meteorits. Es coneixia la caiguda d'un d'aquests meteorits, ocorreguda el 16 d'abril de 1861 prop de Canyelles, però en Manuel Gibert, de Sitges, li comunica (18-V-1905) que n'ha localitzat un altre fragment prop de Sitges; en publicà un article a l'«Eco de Sitges» i en donà mostres a mossèn Font, qui tot seguit el trameté als geòlegs francesos, especialment a Meunier. Font en publicà una nota al Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural (1905).

UNA QÜESTIÓ POLÈMICA: L'ORIGEN DE L'HOMME

No conec cap escrit publicat per mossèn Font que tracti del delicat problema de l'origen de l'home, que en aquell temps devia estar en un punt cremant entre els partidaris del transformisme i llurs enemics tradicionals, a conseqüència de les implicacions religioses que aleshores se li atribuïen. Tampoc no he trobat cap dels seus papers inèdits que tractin d'aquest punt litigiós que, en el seu Cours de Geologia, eludeix prudentment. Però era gairebé impossible que es trobés lliure de la lluita generada, oi més tenint en compte la seva condició sacerdotal i la seva tendència a divulgar els coneixements de l'època; ni ideològicament ni socialment no podia veure's lliure de la lluita tan apassionadament entaulada. Prova aquesta suposició una lletra d'un dels seus companys del seminari, mossèn Joan Avinyó, sacerdot de Cabrera del Penedès, el qual, el 30 d'abril de 1907, i valent-se de la confiança que devia haver-hi entre ambdós, li escriu el següent:

«He tingut ocasió de parlar amb un

subjecte que assisteix a les lliçons de Geologia que donas a ne'l Centre Excursionista, y al explicar-me l'atracció que li era dita classe, remarcá que n'ella aprengué que'l diluvi universal que de petit li explicaren juntament amb altres detalls bíblics no tenian un fonament seriós, y que tu afirmavas, com l'Odón de Buen, que l'home venia del mico per medi de transformacions; com que conec la insuficiència del dit subjecte, li vaig dir que podia estar segur, que Mn. Font no havia dit tal disbarat; y al insistir ell, li vaig demanar la teoria científica que tu esposaves per a fer tal afirmación, y es clar, li parlava de l'Habana.

»T'escriu aquest incident per a que te'n valguis, puix no tots els qui venen a escoltar-te tenen la il·lustració suficient per a comprendre les explicacions tècniques, y n'hi ha de tant negats, com els feligresos de la meua parròquia, que moltes vegades entenen la A per la B.»

Hauria estat interessant de poder conèixer, si existí, la suposada resposta de Font en pro de la teoria transformista, feta a un sacerdot de l'any 1908! Recordem l'actitud de tants i tants elements catòlics, acèrrims contraris de l'evolucionisme, com ens recorda la posició d'elements intel·lectuals barcelonins d'aquella època, com eren Fructuós Plans, Rubió i Ors, Duran i Bas, etc., que havien mantingut viva la lluita amb Odón de Buen, la qual havia culminat amb els escandalosos aldarulls estudiantils de l'any 1895. Jo encara he recollit el ressó d'aquells violents incidents i des seus debats posteriors, àdhuc després de la intel·ligent i comprensiva actitud adoptada per l'Església davant de teories científiques anatematitzades, les quals intranquil·litzaven les consciències timorates catòliques, afanyoses a no posar limitacions a l'omnipotència divina, malgrat les obres del P. Guibert³⁵, rector de la universitat catòlica de París (traduïdes al castellà i publicades a Barcelona per l'editorial Gili) i àdhuc les més modernes del jesuïta P. Due, director de l'Observatori de la Cartoixa, de Granada.

Cal remarcar que el canonge Almera, malgrat les notes científiques publicades el 1895 sobre aspectes purament tècnics contra la Geologia d'Odón de Buen, no es deixà mai embrancar en aquest delicat problema, tot deixant als científics les teories científiques.

EL SACERDOT

Encara que la finalitat d'aquest article és d'exposar el paper i l'obra científica de mossèn Font i Sagué, no restaria complet sense una breu referència a la seva personalitat sacerdotal (igualmente com he fet al començament respecte a

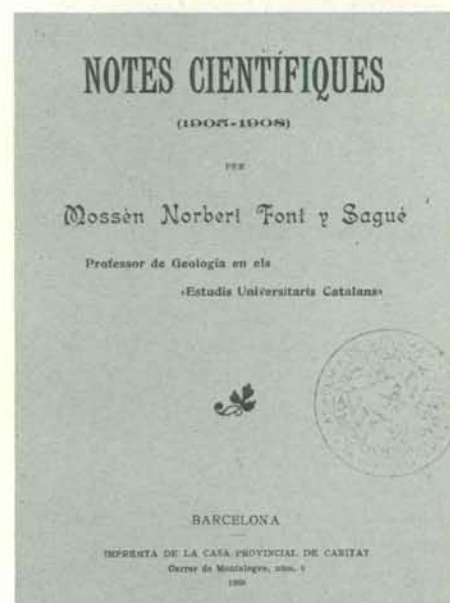
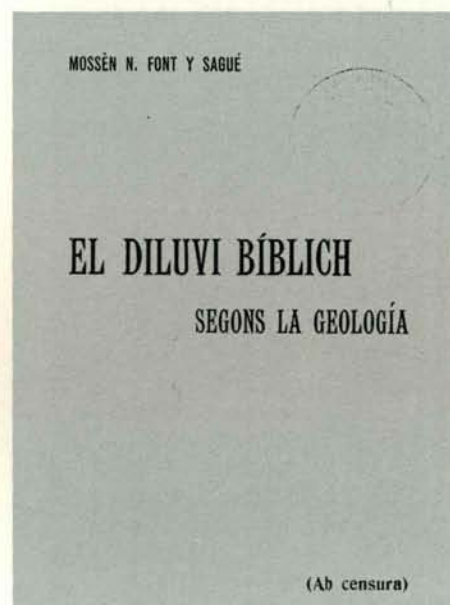
la seva personalitat literària), car tots els aspectes marginals a la seva obra científica són el complement obligat que n'arrodoneixen la personalitat integral i contribueixen a explicar la seva obra. Des del començament de la seva vida al seminari, cal remarcar el seu lliurament en cos i ànima a allò que estava fent, «com sili anés la vida», tal com diu Ibsen.

La seva obsessió primordial era Catalunya, en tots els aspectes. Ja el títol del seu primer escrit és prou expressiu: «Pobre Catalunya! Plors d'un català castellanitzat per força» (1890). En aquest seguiran altres textos semblants, referents sobretot a la salvaguarda de la llengua: «Perquè escrivim en català» (1892); «Què volem» (1892); «El Regionalisme» (1893); «Aspiracions del Regionalisme» (1893); «Estudi sobre el Regionalisme» (1894); «L'ensenyança del catecisme en català» (1895). Són alguns dels títols dels primers anys, en què els escrits literaris alternen amb els de caràcter patriòtic i històric. Però no es aquí el lloc de fer-ne la seva exegesi. En els primers anys, encara en la seva etapa de seminarista i de després, no hi mancaran tampoc testimonis del seu lliurament a l'obra sacerdotal i a l'església: «Los monjos y l'agricultura» (1891); «Les llengües litúrgiques» (1894); «La Iglesia y les llengües vulgars» (1894); «Lo Martiri de S. Magí» (1895); «L'ensenyança del catecisme» (1895); «L'Iglesia i els Sants populars» (1896); «La Fe a la Bonanova» (1900); «Sermó de la Mare de Deu de Montserrat» (1901); «Sermó pronunciat pel Rbnd. Dr. D. Norbert Font i Sagué en la catedral de Girona en la hora de l'adoració del Santíssim Sagramentat que té la conferencia de S. Jordi» (1906), temes que van cedint progressivament als de tipus científic (com els que han estat relacionats) o als de simple divulgació científica, molts d'ells omesos, però la relació dels quals es troba a la bibliografia donada per Faura i Sans.

L'any 1909, poc abans, doncs, de la mort, les seves preocupacions sacerdotals es manifesten en el treball extens: «El Diluvi bíblic segons la Geologia»³⁶, una conferència feta a l'Associació de Catòlics de Barcelona, el qual m'agradaria que fos comentat amb més base doctrinal que la meua. Sens dubte és provocat pel desig de voler harmonitzar els relats bíblics amb la Ciència, com a ressó de la mateixa preocupació que havia creat la vocació eclesiàstica del Dr. Almera. El treball és molt documentat, amb abundants dades bibliogràfiques, entre els que no manquen les al·lusions a l'exhaustiu capítol que dedica al tema el gran geòleg austriac, Eduard Suess, en la seva obra monumental «Das Antlitz der Erde» (1883-1909), la qual Font segurament consultaria a través de

l'edició francesa (1905-1918) que aleshores s'estava publicant, car l'edició castellana no començà a editar-se fins tretze anys després de la seva mort. Suess, en l'expressat capítol, amb la seva competència i proverbial documentació estudia el conegut diluvi bíblic, al qual considera com un fet d'extensió limitada i centrat en el baix Èufrates, produït per un fenomen essencialment sísmic —ocorregut, segons Bérósse (1874), aproximadament l'any 2378 aC— i relatat en els textos babilònics, la tradició dels quals recull la Bíblia. Sigui com sigui, sembla que el desig de Font i Sagué, de coordinar els textos bíblics amb els profans, era innecessari i que, en tot cas, és anterior a la posició oficial adoptada per l'Església —després del 1940, a

Dos exemples de les publicacions que Font i Sagué feia pel seu compte, com sobre «El Diluvi bíblic» 1909 i les «Notes científiques», opuscle que reproduïx les notes publicades entre 1905 i 1908 en el Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural.

conseqüència de l'encíclica de Pius XII—de no considerar els textos sagrats com a documents de rigor històric.

El treball de Font ens mostra, però, de totes maneres, la riquesa de documentació, més nodrida encara en el seu manuscrit original, que s'ha conservat i he pogut consultar, on abunden moltíssimes cites històriques, una bona part de les quals manquen en el text publicat, el qual ell mateix devia alleugerir.

Aquest estudi, d'enfocament discutible, explicable però dintre de l'època, demostra que la vida d'en Font i Sagué fou un lliurament enter i conscient a les seves activitats sacerdotals, amb àmplia visió del que avui seria un sacerdot obert. Ho prova la seva vinculació temporal amb homes de creences tan allunyades de les seves, com Odón de Buen, o els professors de Ciències Naturals de Madrid (Calderón, Bolívar, etc.), els quals li demostren llur consideració i afecte.

Altament, el seu lliurament evangèlic a les tasques caritatives, com a administrador de la Cas de Caritat, ha estat unànimement reconegut pels seus biògrafs, i ens en donen mostres abundants la seva correspondència i els seus escrits, com en els de Sàhara, en els quals aquest esperit traspuja per tot arreu. Josep Iglésies transcriu una anècdota que demostra el tremp i l'esperit sacerdotal de Font i Sagué amb motiu dels fets del 1908 (de l'anomenada Setmana Tràgica), durant la qual mossèn Font es trobava a Vilafranca, i en saber-ho, preocupat pel que podia passar a la Casa de Caritat, féu cap immediatament a Barcelona i deambulà pels carrers vertit de capellà, cosa que ningú no gosava a fer, i que algun cop el posà en perill, tal com enregistrà la premsa barcelonina i alguna de les lletres trameses pels seus amics. Un altre testimoni atorga tingué lloc quan l'afusellament de Ferrer i Guardia. En els seus darrers moments, aquest es negà a rebre qualsevol sacerdot, i únicament acceptà la visita de la confraria portada per mossèn Font, a qui coneixia per haver assistit en alguna de les seves conferències.

CLOENDA I SÍNTESI

Després del breu estudi i tractament fet de cada un dels diferents aspectes sobre la personalitat de Norbert Font i Sagué, s'arriba forçosament a la conclusió d'haver estat un cas extraordinari, un veritable fenomen, frustat per la mort prematura, ocorreguda als trenta-sis anys. Ho fou ja de jovenet, per la primicera activitat literària. Ho fou també, més tard, per la seva atracció científica com a divulgador i per la força carismàtica del seu do de

gents. Ho fou més endavant, per l'interès desvetllat pel seu gareibé centenar de treballs científics publicats en una quinzena escassa d'anys. I ho fou també per la qualitat dels seus estudis, alguns publicats quan tot just començava a fer-se conèixer. Però, es més: estic fortament convençut que la seva personalitat es destacarà cada cop més, quan sigui estudiada a fons i, sobretot, quan es conegui la seva obra oculta, la documentació subterrània que acompanyava els seus treballs i que en gran part s'ha conservat. D'aquí que aquest estudi d'ara no pot ser més que un avançament.

De totes maneres, el seu paper com a geòleg, que és la finalitat primordial del present estudi, mereix un comentari final.

En primer lloc, crida l'atenció la profusió dels treballs estrictament geològics, gairebé un centenar, apareguts en una desena d'anys i escaig, dispersats entre un nombre increïble de treballs de vulgarització i d'articles de tota mena, a més del seu lliurament al mestratge, la forta projecció del qual encara ha arribat gairebé fins a nosaltres, no solament pel seu primer text de geologia en català, sinó per la intensitat de les vocacions desvetllades.

Certament que no és possible de fer miracles científics en tan pocs anys, i, per això, la primera impressió del geòleg, davant la proliferació de notes científiques, és la d'un desbordament de la seva capacitat intel·lectual, promogut potser per l'afany precipitat que sembla revelar la brevetat i l'abundància de notes científiques i, àdhuc, la ingenuïtat d'alguna d'elles com ja he comentat. Però, després d'un estudi més aprofundit, aquesta primera impressió resulta totalment errònia i fruit d'un coneixement superficial i lleuger.

Primer de tot, cal dir que, tan humanament com geològicament, Font era un home obert a tot i a qui tot interessava, si bé centrava els principals objectius en la geologia de Catalunya. Ens ho demostren, no solament el seu Curs de Geologia, sinó alguns dels seus articles o la coneixença que tenim de les seves escapades per terres peninsulars, com l'anada a Cuenca (a estudiar la Ciudad Encantada), al Guadarrama o a Sierra Morena, uns viatges que motivaren alguns dels seus articles de vulgarització, així com també la seva estada a les Cévennes i la projectada a Bretanya, amb la Societat Geològica de França. No era, doncs, l'especialista encasellat en la visió estreta i única del territori del seu país, sinó que tenia, o aspirava a tenir, la visió àmplia que només proporciona la coneixença dels exemples i problemes d'altres països, una visió tan indispensable al geòleg com al geògraf.

En segon lloc, cal remarcar una

tècnica poc freqüent a casa nostra en aquell temps; els fòssils eren lliurats a especialistes destacats perquè els classifiquessin, la qual cosa garantia la bondat i l'exactitud de les determinacions específiques, tal com ho feia el seu mestre, el doctor Almera, que els trametia sempre a bons especialistes de cada grup paleontològic.

N'hi ha prou d'agafar la major part de les seves notes, àdhuc les més breus i senzilles, o els seus articles periodístics, per a descobrir-hi una documentació a fons, no sempre manifesta ni a les seves obres més importants, segons ens ha revelat el seu arxiu, on cada un dels estudis va acompanyat d'una extensa documentació inèdita, cosa que representa un esforç seriós, l'exhumació de la qual crec que mereix un estudi ulterior.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

(28) La col·lecció petrogràfica fou estudiada per SAN MIGUEL DE LA CÁMARA, M.: «Catálogo de la colección de grandes bloques del Parque de Barcelona. Trav. Mus. Cien. Nat. vol. VI, 61 pàgs., 1921. Del fet vandàlic se n'ocupà VERNADES, V.: Atila ha passat per l'Ajuntament, la Rambla, 7-IV-1930.

(29) Notas referentes a la Espluga de Francolí y su balneario, 79 p., 1910. En aquesta publicació es limita a reproduir dues notes anteriors sobre l'Espluga, publicades els anys 1908 i 1909 en el Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural; i, sens dubte per aquesta raó, no figuren en la relació bibliogràfica de Faura.

(30) A proposit dels pous artesianos, La Renaixença XXVII (1897). Excursió espeleològica a la Bancó, Les Barbotes i singles de Bertí. Butl. Centre Exc. de Catalunya, (VIII, 1898), pp. 165-168, 184-196, 198-205; reunides en opuscle de 30 p. i 9 figs.

(31) «Linneo en España. Homenaje a Linneo publicado por la Sociedad Aragonesa de Historia Natural», 435 p., Zaragoza, 1907. En aquest volum figuren diversos treballs en català; entre ells, l'esmentat d'en Font i un altre d'en Faura sobre Carles de Gimbernat.

(32) «Actas y memorias del Primer Congreso de Naturalistas Españoles, 7-10 Octubre» 635 pàgs.; Zaragoza, 1909.

(33) SOLÉ SABARÍS, L.: Sobre el concepte de regió natural i la seva evolució. Miscel·lànea Pau Vila, pp. 413-476, 11 fig., i un mapa f.t., Soc. Cat. de Geografia, Barcelona, 1975. (Traduït al castellà per P. Plans, es publicarà aviat per la Univ. de Múrcia).

(34) FONT: Determinació de les comarques naturals i històriques de Catalunya. An. dels Jocs Florals (XXXIX, 1897), pp. 319-451, Barcelona. El mapa que acompanyava aquest treball és a diferents tintes, sobre el mapa francès de Depôts et Fortifications, a escala 1:500.000, reproduït en negre a la Geografia de Catalunya de l'editorial Aedos, vol. II, pp. 19, i dipositat a la Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya.

(35) El títol d'aquest darrer treball és: Lo Vallés. Circumstàncies naturals i històriques que determinen aquesta comarca, el qual no m'ha estat possible de consultar. La suposada actualització és l'obra publicada pel Centre Excursionista, intitulada: Lo Vallés, Butlletí C. Exc. Cat. (XIV, 1904), pp. 52-60, 85-90, 111-117, 149-155, 185-189, 216-219, 247-258, 278-288, 308-323, 340-356, 379-393, del qual conec una tirada a part, en forma d'opuscle de 106 pàgs., il·lustrat amb V mapes antics i un mapa geològic general de la comarca.

(36) J. GUIBERT y CHICHOLE, L.: La fe y las ciencias naturales. Trad. de J. Pugés, Edit. G. Gili, Barcelona, 1919.

(37) Opuscle de 47 pàgs., Barcelona, 1909.

Nou mil hores d'escalada durant quaranta anys d'activitat; dos-cents cinquanta mil metres grimpats entre el IV i el VI grau; mil cinc-cents rappels; noranta bivacs; quatre-cents primeres en regions d'escola i seixanta en alta muntanya, quasi totes d'extrema dificultat...

Impresionant recull estadístic d'un llegendari escalador marsellès: Georges Livanos, «Le Grec», figura envers la qual sempre he sentit una simpatia particular, alimentada per les pinzellades que de la seva obra i del seu tarannà m'han anat arribant, en les quals veig un cert paral·lisme (classe escalatòria a part) entre la seva i la meua forma d'entendre tot el garbuix grimpaire que ens envolta.

Empedernit escalador del que l'estadística anterior n'és testimoni, amant de les curses de roca pura, normalment d'accentuada duresa, i no gens donat a la falsa modèstia (un dels pecats capitals dels temps d'avui), és a dir, amant d'anomenar les coses pel seu nom, són algunes guspires de la seva interessant personalitat, la qual m'agradaria poder conèixer a fons. La circumstància d'haver efectuat una gran part de la seva activitat en cordada amb la seva pròpia muller («roses i espines de l'alpinisme conjugal») és un altre fet paral·lel, pel qual em cau simpàtic, així com per una bona munió de delicioses frases carregades d'una humorística ironia que és ben palesa en tots els seus escrits. «No hi ha roques descompostes, sinó alpinistes inexperts» n'és una de prou coneguda; «L'essencial no es escalar de pressa, sinó durant molt de temps», és un dels pilars de la seva prudència. Recordem una desdenyable visió de l'escalada lliure, que invita a la reflexió: «...sembla que els seus defensors hagin perdut de vista allò que vol dir. Escalada lliure? És fer el que plau, allà on es vol, quan hom vol, com ho pot. Fins i tot dins d'una via d'artificial, l'escalador és lliure; i deixarà de ser-ho si se li imposa una regla de joc. La incitació a emprar uns mètodes particulars és un deplorable primer petit pas cap a una reglamentació. Hom preconitza el *en solitari*, l'emprar només tascons, el sense oxigen..., i de

UN GREC, UN JARDÍ,... UNA IL·LUSIÓ.

Rocher d'Archiane. Pilier Sud-Est

Jordi Lluch

Georges Livanos, vint anys abans que s'inventés l'A-OI (foto reproduïda de «La Montagne & Alpinisme»)

petits passos en petits passos, un dia l'escalada lliure podria acabar d'existir. El cercle s'haurà tancat: els alpinistes hauran destruït l'alpinisme».

Avui, el fer conèixer una ascensió que ha plagut mitjançant un ortodox «vam anar, vam pujar, vam baixar, etc.» sembla que no interessa dins determinats estaments. Complicades manifestacions espirituals o psíquiques, esotèriques visions relliguen el fet escalatori en si. Lamento que el meu esperit no hagi estat sacsejat per cap rampell galàctic i que les meves motivacions i sensacions siguin tan banals com el fet de voler escalar una

gran via clàssica d'un gran escalador clàssic (cosa que sempre és una font de petites maravelles) i envoltat pel més bonic paisatge possible.

Ah, el paisatge! Sovint és menyspreuat per raons més «rendibles». Heu sentit parlar del cercle d'Archiane? És una petita i encisadora vall situada al sud del massís del Vercors: a molts llocs surt pel seu altre nom, prou corprenedor: *Jardin du Roi*; una promesa de bellesa i harmonia que, afortunadament, no deixa decebut. En efecte, des del llogarret de Menée, la vall s'enlaira, curta i encaixada, tota verda, fins obrir-se en una «Y» de branques curtes i acabades

en cercle. Al centre de la «Y», com la cirereta enmig d'un esplèndid pastís, les quatre casetes aplegades, amb la seva artística capella, trenquen amb un color de teula groguenca l'absoluta uniformitat de verds, des dels tons enfosquits dels boscos als vius i guspirejants dels prats. Jardí del Rei..., aïllat i tranquil indret on hom pot abandonar-se als plaers de la contemplació.

Però, ai! Els ulls de l'escalador no poden entretenir-se gaire a comptar quantes floretes grogues hi ha per cada una de color morat; l'esguard tomba una vegada rera l'altre envers la imponent mola rocallosa que domina la contrada, mil metres per damunt de la gespa que ens encatifa l'esquena. En efecte, sembla talment que les branques de la «Y» s'hagin obert per abraçar aquesta gran torra calcària que, com una majestuosa ciutadella, és el digne colofó al jardí dels seus peus.

Una munió d'itineraris fan el delit dels escaladors de dificultat; entre aquests itineraris cal destacar la *Paroi Rouge* al vessant S-SO, i la *Voie du Levant*, vessant E-SE. Però, justament, separant els dos vessants, es dreça un potent pilar, superb i altiu com proa de vaixell, avançat damunt mateix del poblet, que inspira tot seguit el desig de superar-lo.

Fou pel maig de 1959 quan la cordada de Livanos, en dos atacs, en va solucionar de forma magistral el desenvolupament, amb una complexa primera part que, al meu entendre, hauria de figurar en el llibre d'or de les grans lliçons d'ortodoxia alpina, i que personalment intitularia: «Com obrir una via amb dignitat».

Coneixedor de la contrada, visionades unes fotografies i volent seguir les petjades d'un mestre, programem la sortida per la Pasqua de l'any passat. Una intenció avortada el dia abans de la sortida per la dolenta previsió meteorològica. Un altre intent planificat acaba de la mateixa manera, i les conseqüències d'una il·lusió alimentada per aquests dos fracassos no es fan esperar; en una esbojarrada sortida de dissabte-diumenge, amb temps incert, tornem de mil dos-cents quilòmetres de carretera amb el trist bagatge de quatre llargs, tres rappels, una remullada... i uns quants centenars de duros de menys.

Pel setembre, el record del peu per quilòmetre reté, que no atempera, el desig de materialitzar la il·lusió; i serà per Pasqua d'aquest any quan prendrà forma. I, justament, de la manera més gratificant: envoltat per la totalitat dels meus més estimats amics.

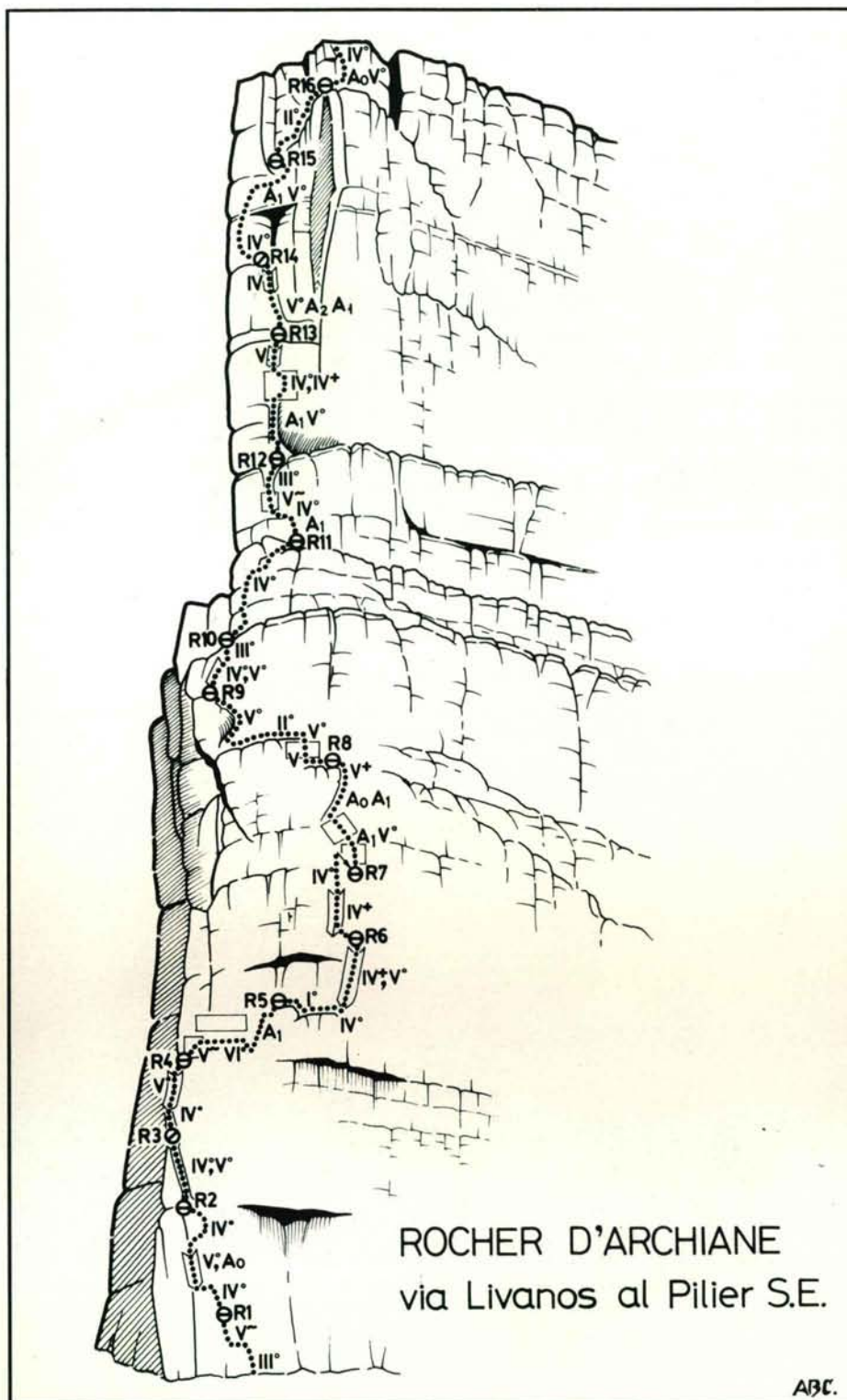
Remuntant els cinc-cents metres que ens separen del peu de la paret, mentre els peus de gat regiren les fulles mortes d'aquest idíl·lic caminet, no sé què és allò que més m'accontenta: el copsar tanta bellesa, o el proper

Rocher d'Archiane. Al centre, el pilar de la via Livanos (Foto: Jordi Lluch).

En el segon llarg (Foto: Jordi Lluch).

ROCHER D'ARCHIANE
via Livanos al Pilar S.E.

contacte amb un itinerari Livanos, o, una vegada més, fruit de llur companyia. Il·lusió per astorar-me un altre cop amb la gran elegància amb què l'admirat Carles resoldrà els passos més extrems; il·lusió per escridasar-nos amb conya amb l'amic Armand, durant quatre-cents metres i fondre'ns després en una nova abraçada; il·lusió d'observar en els ulls del benllogut Ramon la immensa alegria de poder tastar tot això que l'envolta; il·lusió de retrobar en la nostra cordada l'«antic» amic Jaume, i de poder augmentar el nombre de «situacions insòlites» conviviscudes...

A frec d'esperó, dos llargs ens deixen a l'inici de les dificultats; xemeneia i diedre amb prou cinquè grau. Ens trobem a la R-4, testimoni del primer rappel de l'any passat. Una exigua corniseta en una llosa compactíssima porta, al seu final, al primer pas de VI; més a baix, i a la dreta, un pitó de l'artificial de sortida del llarg. Primera lliçó d'ortodoxia, o primer misteri de dolor, com vulgueu: un ganxo, una baga de dos metres i un estrep em permeten resoldre aquest sisè. Revoltem uns balmats cap a la dreta, fins al segon VI que resulta ser un petit pèndol. Carles

Dades Tècniques

Rocher d'Archiane (1.700 m). Via «Livanos» al pilar SE (Regió del Vercors Sud).

Punt de Sortida. Châtillon en Diois. Desviació uns sis Km després de Die, a la carretera Valence-Gap (N-93).

Base d'atac. Càmping a Châtillon. Archiane és protegit com a «Site Classé» i no hi és permesa l'acampada. De Châtillon, prendre la D-120 al coll de Menée; abans del coll, en el mateix Menée, cruïlla a Archiane, petit aparcament. De Châtillon, uns 15 km.

Apropament. De l'aparcament, un ample camí s'enlaira cap a la banda dreta de la «Y». Prendre poc després i a l'esquerra un corriol menys marcat, fins a la base de la paret, recorreguda per un caminet transversal: una hora. Atac pel vessant dret del mateix caire de l'esperó, per un pendís graonat de III, d'uns vint metres.

Dificultat. ED inf. en 400 m de desnivell.

Horari. De 8 a 10 hores.

Material. Uns sis pitons i tascons de totes mides i 25/30 mosquetons.

Descens. Creuar al nord i davallar a un ampli pla lliure de bosc; una gran fita, al capdamunt de la cinglera, assenyalava a la dreta l'inici dels descens per a trobar dos rappels de 40 m que porten a un corredor, el qual deixa al camí d'anada (un xic complicat). Més senzill, però més llarg, és: del pla esmentat, anar creuant al NO fins a trobar la cruïlla dels Quatre Camins, i tornar a Archiane per la Combe d'Aubaise, que és la branca dreta orogràfica de la «Y» (1,30 a 2 hores).

1.ª Ascensió. Sònia i G. Livanos, Lepage, Vaucher, el 17 i 31 de maig de 1959. (Repetició efectuada per C. Bausà, A. Cobo, R. Samarra, J. Galban i J. Lluch, per Pasqua de 1984).

supera el primer A-2 quasi sense tocar cap peçal; una sortida molt atlètica en V sup. Segueixen les lliçons; dos llargs obliquants a l'esquerra porten molt intel·ligentment a un ferm diedre que ens deixarà a la primera feixa.

Travessem cap a la feixa superior i ataquem el monolític pilar final: una escalada combinada durant cinc llargs amb quelcom d'A-2 i lliure apurat. Un corredor fàcil i un muret final són les dues darreres lloses que tanquen el fossar d'aquella il·lusió... que ja ha estat substituïda per una altra.

Fins a quan?

El dilluns de Pasqua, dia de Sant Jordi, en Josep Llaudó morí sobtadament a Vilafranca del Penedès. A tots ens colpí la notícia. Morí massa aviat. Tenia seixanta anys, però també tenia la vitalitat i l'entusiasme de la persona jove que té encara camí a fer i projectes a realitzar. Retornava d'uns dies de muntanya viscuts intensament, amb la seva serena alegria de sempre i amb plenes facultats físiques. Des dels cims del Corronco de Durro, del Peguera i de la Pala Pedregosa, gaudi per darrera vegada de la visió del seu estimat Pirineu.

Si volem evocar des d'aquestes pàgines la personalitat de l'amic és perquè creiem que en Josep fou un exemple d'excursionista complet, un personatge dels que avui gairebé ja no en queden. Alpinista expert i bon coneixedor del Pirineu, la muntanya humanitzada amb l'habitable rural constituïa també per a ell una font d'interès inesgotable. Nasqué a Olopte, a la Cerdanya, que deixà quan tenia només quatre anys per a venir a Barcelona. Però fou sempre un enamorat fidel de la lluminosa vall pirinenca, que va recórrer una i altra vegada i de la qual aplegà, a més d'un interessant arxiu fotogràfic, un valuós material geogràfic i històric. Amb la seva constància habitual, anà reunint mapes, publicacions i tota mena d'informació sobre la Cerdanya, en secret homenatge a la seva terra de naixença.

La seva vocació excursionista nasqué mentre estudiava a l'Escola del Treball: a la biblioteca, hi descobrí la *Guia de la Vall d'Aran*, de Juli Soler i Santaló. Així, als tretze anys projectà un itinerari per la terra aranesa: en aquella època, una regió remota. Guardà sempre com un tresor el testimoni escrit de la seva primera excursió teòrica. L'any 1944 inicià les sortides a muntanya ja d'una manera constant. Han estat, doncs, quaranta anys d'excursionisme en el sentit més ampli i profund de la paraula. Un excursionisme que el lligà a les arrels del país i que formarà part de la seva íntima convicció de català militant.

Ben aviat es féu soci d'un centre modest, però actiu: l'«Àguila», de les Corts, on fou president de la secció de cultura i responsable del butlletí. Fou precisament en aquesta època, l'estiu

EN RECORDANÇA DE L'AMIC JOSEP LLAUDÓ I MAJORAL

Anna Borbonet i Macià

Al cim del Castanesa (2.858 m) (Montanui, Alta Ribagorça), amb la visió de la Maladeta. Estiu de 1974. (Foto: Anna Borbonet.)

Al cim del Petretxema (2.366 m) al Pirineu Navarrès. Al fons, la Mesa de los Tres Reyes. Estiu de 1975. (Foto: Anna Borbonet.)

del 1949, quan en Josep protagonitzà, junt amb tres companys més, un fet que no oblidà mai, ajudat potser pel trist record dels seus dos germans morts a conseqüència de la Guerra Civil. Arran de la denúncia d'uns falangistes que havien trobat en uns cims del Pallars i de l'Aran testimonis i escrits d'una catalanitat *antiespanyola*, foren detinguts a Cellers, i processats després a Lleida, per propaganda il·legal. Les vicissituds que seguiren a aquella excursió les explica amb tot detall el mateix Josep al llibre *Excursionisme i Franquisme*, de l'Estanislau Torres.⁽¹⁾

Pel maig de 1948, en Josep Llaudó coneix el qui havia de ser el millor company de muntanya: en Josep Milà, de Vilafranca del Penedès. Amb ell i amb d'altres amics vilafraquins va recórrer les muntanyes del Penedès fins al Matarranya, i, els estius, els cims més rellevants del Pirineu. A partir del 1960 van entendre l'activitat muntanyenca als Alps: Montblanc, Mont Cervin, la Meije, travessa de la Barre des Écrins, Dent du Géant, Monte Rosa, Liskom, travessa del Mont Pelvoux... i, el 1979, aprofitant una excursió turística, assoliren el volcà Popocatepelt (Mèxic). La fidelitat a aquesta amistat va fer que, justament, passessin junts la Setmana Santa d'enguany, que havia de ser la seva darrera excursió.

En Josep Llaudó fou soci de la Unió Excursionista de Catalunya, a la vegada que tenia molta relació amb el Club Muntanyenc Barcelonès. Amb el seu tarannà modest, reservat i cordial alhora, i la seva vocació muntanyenca, es guanyà bons amics arreu del món excursionista. L'any 1963, l'Arxiu Bibliogràfic Excursionista de la U.E.C. publicà un petit llibre seu: «Pics de més de 2.000 m»⁽²⁾ fruit de la seva dedicació a la geografia pirinenca, en aquest cas, del Pirineu Oriental. Admirador i amic del mestre Pau Vila, en Josep fou el prototipus d'estudiós autodidacte que, amb constància i voluntat, aconseguí un profund coneixement de la història i la geografia del nostre país. Publicà a la revista MUNTANYA dels anys 70 alguns articles sobre cartografia⁽³⁾ i col·laborà en diversos cursets d'excursionisme amb xerrades il·lustrades amb diapositives, sobre geografia i arquitectura rural de Catalunya. Amb la mateixa constància reuní també una interessant biblioteca, i la seva veneració pel llibre el feia escorcollar sovint el Mercat de Sant Antoni i els llibreters de vell.

Complement de tota aquesta dedicació fou la seva afició a la fotografia. En diapositives i en blanc i negre recollí una documentació gràfica que es pot qualificar d'extraordinària. Hi destaquen el testimoni de les sortides al Pirineu, als Alps, als Balcans..., la col·lecció de masies i mostres d'art

Casal de Mont-rodon, del segle XV, a l'antic terme de Taradell (Osona). La imatge és del 1905. Actualment la Generalitat col·labora en la seva restauració. (Foto: Josep Llaudó.)

Poble de Cabdella (1.422 m), al Pallars Jussà i a la vall del mateix nom. Setmana Santa de 1984. (Foto: Josep Llaudó.)

popular, les imatges del seus darrers viatges a Mèxic, Cuba, Índia, Xina..., mostres de flora pirinenca, etc. En fi, totes les seves afeccions reflectides en un valuós arxiu fotogràfic que caldria conservar com un tresor. Esmentem, a més, pel seu particular interès, la col·lecció de cartells de propaganda política, fotografiats sistemàticament des de l'inici de la democràcia a casa nostra, així com la d'actes nacionalistes, on en Josep no podia faltar i que constitueixen un testimoni viu de la nostra història contemporània. Per pocs dies, en Josep Llaudó no va viure les eleccions del 29 d'abril, però ens n'ha deixat un emotiu record: una reeixida mostra de diapositives —que ell ja no ha vist— dels cartells que aquells dies vestien la ciutat. Com és lògic, col·laborà també en la part gràfica de diverses obres;⁽⁴⁾ i amb el seu afany d'ajudar a conèixer la seva terra acompanyà l'amic Josep Maria Gavin, entre els anys 1968 i 1970, a la recerca d'algunes esglésies de les comarques de l'Alt Empordà, la Cerdanya, la Garrotxa i la Noguera.

L'any 1968, en Josep es féu soci del Centre Excursionista de Catalunya. Fou director de la revista MUNTANYA des del 1970, any en què reprenqué la seva publicació totalment en català, fins el 1976. Més endavant, l'any 1973, jo mateixa vaig integrar-me a l'equip de la revista format aleshores pels amics Albert Jané, Josep Nuet y el malaguanyat Josep Velázquez. En resta la feina feta i el record d'aquells anys, en els quals en Josep es lliurà totalment i amb il·lusió a una tasca de vegades complexa i que mereixia el més gran reconeixement.

Quan, el 1976, el material de l'Estudi de la Masia Catalana de l'Arxiu Patxot fou deixat en dipòsit al Centre Excursionista de Catalunya, en Josep Llaudó en va ser un dels principals

A les restes de Sant Pere del Mont, antic priorat del segle XII situat a la serra de Bacardit. (Castellfollit del Boix, Bages). Any 1975. (Foto: Anna Borbonet.)

organitzadors, i juntament amb en Ramon Pujol i en Vicenç Cusó passà moltes estones atenent consultes i buscant el millorament i promoció de l'Estudi. La masia sempre fou un dels seus temes preferits. Feia ja uns anys que havia aplegat en fitxa i fotografia, les masies del terme del Bruc, moltes avui deshabitades. L'any 1972 va fer la seva primera conferència sobre l'arquitectura rural a l'estatge del Centre Excursionista Fontargent, a la barriada de les Corts. A partir del 1977, any d'una important exposició sobre la Masia Catalana al Col·legi d'Arquitectes, feta en col·laboració amb el CEC i de la qual

en Josep fou l'ànima, la seva activitat va ser constant per tal de divulgar l'existència de la masia com el model d'un sistema de vida absolutament arrelat a Catalunya. Exposicions i conferències amb material de l'Estudi de la Masia i propi tingueren lloc a Vilafranca del Penedès, El Vendrell, Sant Vicenç de Castellet, Cardedeu, Castellar del Vallès, Sant Just Desvern, Rubí, Olesa de Montserrat, Tàrraga... i, la darrera, el passat mes d'abril, al Centre Excursionista Àliga, de Vallvidrera.

En Josep es jubilà —treballava a la Caixa de Pensions— el mes de gener d'enguany. Amb una gran satisfacció comentava que, per fi, podria dedicar-se plenament a les seves afeccions, ampliar les sortides a muntanya, i projectar nous viatges. Res no feia pensar que aquesta jubilació li havia de durar només quatre mesos escassos. Des d'aquesta revista, a la qual ell dedicà tants esforços durant sis anys, volem retre aquest homenatge a l'amic desaparegut, excel·lent company d'excursions de tota mena. Si bé la seva vida no tingué aparentment res d'extraordinari, sí que ho fou per la seva tasca callada i constant, amb vocació d'excursionista estudiós que estimà la seva terra amb voluntat de servei.

Notes

1) TORRES, Estanislau. *Excursionisme i Franquisme*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, col·lecció Llibre de Motxilla, n.º 10. Barcelona, 1979. Pàg. 60-73.

2) LLAUDÓ I MAJORAL, Josep. *Pics de més de 2.000 m. Pirineu Català (sector oriental)*. Arxiu Bibliogràfic de la Unió Excursionista de Catalunya. Ed. Dalmau. Barcelona, 1963.

3) LLAUDÓ I MAJORAL, Josep. *Els mapes comarcals i els excursionistes*. MUNTANYA n.º 648, abril 1970. Pàg. 16-20. «Cartografia del Pirineu Central» MUNTANYA n.º 654, abril 1971. Pàg. 248-249. *L'Excursionisme a Catalunya*.

Geografia de Catalunya. Vol. II. Ed. Aedos, Barcelona, 1964. *Cent anys del Centre Excursionista de Catalunya*. Fundació Carulla-Font. Barcelona, Nadal de 1975.

VIGO I BONADA, Josep. *L'alta muntanya catalana. Flora i vegetació*. CEC i Editorial Montblanc-Martin. Barcelona, 1976.

RIBA I ARDERIU, Oriol. *Geografia física dels Països Catalans*. Ed. Ketres. Barcelona, 1979.

ENRIQUEZ DE SALAMANCA, Cayetano. *Pel Pirineu Català II (de la Cerdanya a l'Empordà)*. Madrid, 1980.

I altres col·laboracions amb l'editorial Salvat; *Els Castells Catalans*; inventari d'esglésies, de JM Gavin; *La Vanguardia*, etc.; i, naturalment, la revista MUNTANYA, del CEC.

KANGTEGA '84

M. Carme Magdalena

Pujant cap al cim del Kangtega o Kant Taiga, 6.779 m. (Foto: Expedició Kangtega.)

Primera expedició femenina catalana a l'Himàlaia (Nepal)

En sortir de Barcelona, comença la nostra aventura. Tot just arribar a Delhi ja ens sorprèn el món oriental. El contrast és fort; l'aglomeració, les olors, la gent. Semblem transportades en una altra època. Però, de nou, l'avió ens torna a la realitat tècnica del segle XX.

A Katmàndū, capital del Nepal, els tràmits són llargs, en el vell i destatallat edifici del Ministeri de Turisme. L'impacte és la filosofia d'aquesta gent, que semblen disfrutar de cada moment de la seva vida, del qual treuen el propi gust.

La primera setmana passa entre la burocràcia, l'emoció d'acabar de preparar els últims detalls i de conèixer el nostre *shirdar* o oficial d'enllaç. Afortunadament, tenim Mr. Kunga, sense l'ajut del qual potser hauríem trigat més de dues setmanes a arreglar-ho tot. La seva experiència ens ha obert moltes portes.

Però, malgrat tot, el primer problema ja és aquí. L'avioneta que ens ha de dur a Lukla, fa tres dies que no surt. Davant nostre tenim uns grups de *trekking* que també s'esperen. No podem perdre gaire temps, i les decisions s'han de prendre amb rapidesa. Decidim llogar un camió i fer el camí per carretera. Són dotze hores de vehicle i sis dies de marxa. Els companys de Mataró que es dirigeixen al Lhotsekar tenen el mateix problema: decidim de fer el viatge junts.

Per fi arribem a Lukla. Els portadors

se'ns acomiaden, i nosaltres descansem un dia.

Tot distribuint les càrregues, ens adonem que no hi ha prou portadors. Això ens obliga a partir, de primer nosaltres, amb un quants portadors. Demà arribaran els altres i ens seguiran amb la resta de paquets.

El ritme d'aproximació ha estat bo. Falta un dia per arribar al camp de base, però encara no hem vist el cim. Ja ens havien dit que no es veu fins que ets a sota mateix, perquè és en una vall molt tancada.

Quan arribem al lloc on s'ha d'instal·lar el camp de base, tot el material encara no ha arribat. El porta el segon grup de portadors. Arriba el Phury i ens comunica que han obert dos sacs de material: el seu i un altre. No se sap quin. Els nervis afloren. «Serà el meu?», ens preguntem totes. La tensió arriba al màxim en conèixer que manquen unes botes i el vestit de «Thinsulate».

Els paquets van arribant: entre ells, els sacs personals. En queden dos per arribar. Per fi, es descobreix quin es l'equip que falta. De totes maneres podrem utilitzar les botes i el vestit de la Lídia, i ens podrem arranjat.

Un cop muntat el campament de base, ho celebrem. Corre el xampany: una de les dues ampolles que tenim. La

nit és meravellosa. Els xerpes canten les seves cançons i, allà dalt, les escoltem com en un somni.

Al matí, decidim anar a veure la muntanya per tal d'escollir un itinerari. La glacera sembla perillosa, perquè hi cauen allaus contínuament. Fem dos equips, per tal d'obrir itinerari un dia i descansar l'altre.

El primer dia, després de fer-ho a la sort, pugem dues de nosaltres, el Phury i An Karma. El camí és prometedor. Avancem amb rapidesa, però l'itinerari no es bo i cal intentar-ho de nou.

Mentrestant, els dies van passant enmig de nevades i bon temps. Un altre camí dolent. Cal tornar-ho a provar. Els nervis comencen a esclatar. Els dies passen i el temps s'acaba.

De tant en tant, una carta ens alegra la vida; és l'única comunicació amb el món exterior, amb allò que coneixem com a civilització.

Finalment sembla que s'ha trobat un itinerari. Aquest, sembla una mica arriscat.

Per tal de muntar el camp I, cal fer un rappel de 70 m. EL campament queda instal·lat en una depressió, a la qual la metgesa de l'equip no pot arribar. La decisió és compromesa, però volem arribar al cim el més aviat possible.

També hi ha discussions a l'hora

Remuntant séracs, entre els camps I i II.
(Foto: Expedició Kangtega).

Camp II, a 6.300 m. (Foto: Expedició Kangtega).

Pujant cap al camp II. (Foto: Expedició Kangtega).

d'escollir el lloc per al camp II; però la manca de temps i la il·lusió d'assolir l'objectiu ens mena cap a la meta.

Som al dia 13; com a màxim, el dia 17 hem d'estar de retorn al camp de base, per tal de no perdre l'avió de tornada. Els dies han passat volant. Com estaran els amics? Pensaran en nosaltres? El dia 14 sortim cap al camp II; totes pensem que, demà, serà el dia. El cim es veu tan lluny i tan atractiu; el mató final... Quines ganes de ser-hi al damunt!

Són les cinc del matí del dia 15 de maig quan ens despertem i, després de beure una mica de te, comencem a caminar. El dia és preciós. Al cap d'unes hores, ens parem a menjar alguna cosa. El pendent és molt inclinat, i a sota tenim uns séracs que semblen anar a caure. Fem un últim tros amb autobloquejadors i arribem a l'aresta final. L'espectacle és impressionant. Un cop acabada l'aresta, el cim.

Ens ha costat tants esforços, moments ens què creïem que no hi arribaríem... Però, ja hi som! Fem les fotos de rigor i comencem a baixar, de pressa. El temps s'ha refredat i comença a nevar.

La boira no ens deixa veure res. Deixem les cordes fixes a l'aresta i muntem un rappel cap el camp II. Quan hi arribem, estem esgotades, però contentes i satisfetes. «No s'ho creuran», comentem. Pensem amb la il·lusió de

Pujant per les cordes fixes cap al camp II. (Foto: Expedició Kangtega).

tots aquells que han fet possible la nostra aventura i que han compartit la joia i l'angoixa de dur a terme aquesta expedició: marits, amics i família.

Baixem al camp I i, després, al camp de base on la Lúdia ens espera. Ella i alguns xerpes han seguit els nostres passos amb els prismàtics. La remuntada del rappel des de el camp I al camp de base ha estat esgotadora, però el sopar que ens tenen preparat els companys ens fa reviure. El nostre menjar s'havia acabat ahir.

Tornem cap a Lukla on, amb els amics que hi tenim, fem una petita festa. Descarregades i de baixada, la marxa, que ens va costar sis dies en anar-hi, la fem amb tres dies.

Un altre cop veiem els grups que

esperen l'avioneta cap a Katmándū.

Part del nostre equipatge es queda: ja el recuperarem a Barcelona. Com si no ens n'haguéssim adonat, ens trobem de nou volant en direcció cap a casa.

L'arribada és un moment molt emocionant, comparable al dia que vam assolir el cim. Ens esperaran, els amics? Ens vindran a rebre? Quasi ens sembla sentir els batecs dels nostres cors. Han passat dos mesos; en cert sentit, curts per a nosaltres. A la muntanya, el temps té una dimensió diferent. Però els nostres companys, dins la rutina diària, també ens han esperat. La joia ens envaeix, en veure les cares quasi oblidades, la gent que ha estat al nostre pensament i que es allà, esperant-nos.

Ara, sembla un somni!

LA SOLEDAT. EL SOROLL DEL SILENCI

Ignasi Canals i Tarrats (Soci núm. 11)

D'aquesta frase tan contradictòria en el seu significat (ja que si hi ha silenci no hi ha soroll, i si hi ha soroll no existeix el silenci), en desconec l'origen; sols com a indicació més antiga, per primera vegada l'he trobada en el llibre «Recorts d'un excursionista», de l'any 1887, del gran muntanyenc Carles Bosch de la Trinchera. Hi diu: «...el panorama és lo més grandios del Pirineu! Quina soledat! ¡Quin silenci! ...No es veu cap ocell, no se sent cap soroll..., sols el soroll del silenci».

En dedueixo que es trobava en algun cim i en circumstàncies «tècniques» similars a les que jo em vaig trobar i que procuraré explicar-vos. Era en un ambient de silenci total, lluny de tota mena de «civilització»; o sigui, aïllat, a

plena muntanya, sol en un cim d'uns 3.000 m, és a dir, prou alt per dominar els voltants. Em trobava aïllat per complet, lluny i, per tant, lògicament, en silenci i soledat totals.

Els sorolls que s'escolten en la soledat de les muntanyes, que sentim amb la seva harmonia constant i per la seva especial sonoritat, són el vent, les torreneres, les tempestes..., dels quals molts cops quedem admirats. És com si escoltèssim l'infinit, que és el mirall del cel i el seu reflex de la terra. La soledat és com si miréssim les estrelles; és un panorama immens de meravelles, que Déu envia als escollits.

I ací ve l'anècdota corresponent a aquest cas del «soroll del silenci» en què em vaig trobar. És la següent:

Era una acampada, pel juliol de 1920, a l'Estany Negre, de Caldes de Boí, segons es veu a la foto, junt amb els companys Lluís Estasén, Guileria, Puntas, Feliu, Badia i Cernic, un dia que vam dedicar a fer el mandra i que cadascú fes el que volgués. Jo vaig decidir de sortir tot sol (cosa que entenc que és un disbarat) pels voltants; i, tot fent camí, vaig pujar al Montardo d'Aran, el qual, encara que no té cap dificultat si hi arreplegues un bon temps, és, per a mí, un dels cims de més bona vista, per la seva situació d'un cert aïllament, voltat d'un panorama incommensurable.

En arribar, sol, al cim, hom resta meravellat del silenci de la muntanya. És la salutació afectuosa que ella ens envia, és la tranquil·litat que n'esperem. El

*«L'aigua de l'estany reflectia / sobre totes les clarors de l'espai, / el color canviant i ple de melangia, / com els ulls somnien cada dia / però no trobem mai.»
(Màrius Torres.) Boí, Estany Negre. (Foto: Ignasi Canals.)*

«ressò» de les muntanyes és un concert d'una música sense nom que Déu envia a l'home en el silenci. El poeta Borràs i Codina ho ha manifestat de forma excel·lent, que reflecteix la realitat, quan diu:

*«La soledat, no parla, ni rondina,
no protesta, ni crida, ni fa mal;
és com una cançó, quasi divina,
que no s'oblida mai.»*

Pocs indrets hi ha al Pirineu amb una vista més harmònica; tot fa la sensació d'eternitat. Són pocs els panorames més bonics, i d'un descans tan ben trobat.

Es fa difícil de comprendre aquestes manifestacions del poeta, de l'efecte que produeix aquesta soledat en un cim, junt amb el «soroll del silenci»; per als qui no han tingut l'oportunitat i la sort de trobar-s'hi, se'ls farà un xic difícil de creure en aquesta realitat, i fins i tot potser trobaran que tot el que explicaré és una exageració; si tenen l'oportunitat de comprovar-ho i si les circumstàncies «tècniques» imprescindibles de silenci total i les característiques especials de vents, boires, núvols, sol, ombra els acompanyen, podran comprovar la marevollosa manifestació de la Naturalesa amb la seva harmoniosa música: el «soroll del silenci»...

Per a un muntanyenc, la muntanya en perfecte silenci té afectuositat, és una trobada d'amistats que no esperàvem. Tots els paisatges sembla que et tornin la simpatia amb què els contemples. Immediatament neix una amistat amb els seus llacs, cims, boscos, valls, torrents... Qui ho ha tastat recordarà la impressió durant llargs anys de la vida, tot

*«Estanyes d'aigües blavoses, estanys de virginal
puresa: tots ells de gran bellesa, que reflexen el
firmament amb tota sa grandesa.» (J. Verdaguer.)
Montarto i Estany de Mar. (Foto: Ignasi Canals.)*

escoltant-ne meravellat, molts cops, el silenci, la pau i la tranquil·litat, i, de vegades, sorprès pel contrast de les seves violentes manifestacions: tempestes, tronades, ventades... En definitiva, perquè us feu càrrec de l'encapçalament d'aquest article, i que és una realitat el significat de la frase «el soroll del silenci», us explicaré detalladament com vaig trobar-m'hi. Si se us presenta una oportunitat de moments similars o iguals, és a dir, la realitat d'aquest fet sorprenent, podreu comprovar que, si bé és una contradicció gramatical, no ho és en la realitat.

Als cims d'aquesta categoria hom no se sent sol, ni abandonat, enmig de tanta immensitat desconeguda, i veu tot el que l'envolta com si fos nou, meravellós, encisador. Resta sense

paraules ni explicacions; i, en comptes de descripcions que pogués fer, de tota les meravelles que contempla (que, de vegades, semblen exagerades i fins i tot ridícules), en aquestes condicions sols hi ha una descripció. Per a mi, la millor forma d'explicar o descriure un paisatge d'aquestes qualitats, és la del gran filòsof-poeta Tagore, quan, per descriure un panorama, diu:

*«Companys, amics,
veniu silenciosament
i asseieu-vos ací»,*

amb què, no dient res, ho diu tot; com ho podeu comprovar, són uns mots que, sense cap comentari, ja fan comprendre o imaginar que «allò» no sols ha de ser quelcom meravellós, sinó que s'aparta de tota literatura, i que, per a poder-ne fer una descripció fora del comú, i per a fer-se'n càrrec, és precís i forçós de trobar-se'hi, de veure-ho i contemplar-ho, ja que per la seva categoria no permet altra cosa, i que la cançó més harmònica de la Naturalesa és la que acompanya aquesta soledat.

Quasi tots els sorolls es poden identificar; i és d'un gran efecte quan te'n trobes un que no el saps definir. Però, si esperes que es repeteixi, sens dubte ja el podràs aclarir, i sents una gran satisfacció quan es repeteix i n'has pogut definitivament endevinar què és: restes sorprès, admirat i satisfet, esperant-ne la repetició. Així, sense adonar-te'n, va corrent el temps... Això és el que em va passar. Comprendreu el que dic si teniu en compte la meua afecció a la fotografia, a captar el paisatge des del cim amb una panoràmica; una afecció que considero, en el meu cas, com a complement a l'afecció muntanyenca. Era costum normal meu, en arribar a un cim, de fer-ne la corresponent panoràmica, i en aquest cim del Montardo d'Aran sols vaig fer aquesta que podeu veure en el gravat que acompanyo, a causa de la immobilitat o encantament que em va produir el «soroll del silenci». I la segona sorpresa va ser que, sense adonar-me'n, el temps anà passant. Perquè ho compregueu i us feu càrrec de la quietud, de la solitud en què hom està: el temps passa, tot esperant sempre nous sorollets per a poder identificar-los. Com és lògic, sempre se'n produeix algun que no saps endevinar i del qual quedés confús, perquè no el creus possible: com els lladrucs espaiats de gossos que, evidentment, eren els dels que empaitaven els ramats que, en aquest cas, eren sens dubte els del Pla de Beret, ja que com a indrets de pasturatge eren els únics que hi havia més a prop per aquells topants.

Encara que sembli una barbaritat per

*«Tot guaitant un dels reis de les muntanyes, una cançó acompanya aquestes soledats.» (J.M. Guasch.)
Montarto d'Aran, des d'Arties. (Foto: Ignasi Canals.)*

*Pòster: Regió dels Tres Estanyes; des del coll de la
Coma del Forn (Pallars Sobirà). (Foto: Josep de Tera
i Camins.)*

la seva distància, ja que en línia recta són uns 12 Km, podeu tenir la seguretat que realment ho eren, per la seva repetició sovintejada; cal tenir present que, per aquelles dates, eren milers els caps de bestiar que pasturaven en aquell Pla de Beret, com ho confirmen les referències a les guies d'en Juli Soler, segons les quals, en aquelles èpoques, hi havia temporades que s'hi havien calculat uns 60.000 caps de bestiar, provinents no tan sols de les províncies del Sud d'Espanya, sinó també de França.

En definitiva, va resultar una sinfonia muntanyenca sense comparació. Vaig sentir, també, diversos cops i ben claríssimament, el xiulet d'una locomotora, sens dubte de França i de qui sap quants quilòmetres lluny; el soroll de la torrentera de la vall de Valarties que, per un corrent d'aire als engorjats i saltants d'aigua, feia la sensació de ser a pocs metres; alguna esllavissada i fins i tot un sorollet molt fi, que va ser (o així m'ho penso) d'algun ratolinet o d'una bestiola semblant...

Ja es veu que aquest «silenci», en el seu conjunt, formava el més meravellós concert de la Naturalesa. L'atracció de la muntanya, per als qui la coneixem un xic, ens confirma que no són somnis ni exageracions dels qui tenim aquesta afeció, com ho podeu comprovar amb la realitat dels grans artistes de la música i poesia, els quals, amb les descripcions musicals i poètiques saben «traduir» meravellosament el «soroll del silenci». Vegem-ne uns quants casos.

Richard Strauss.— A la seva *Simfonia dels Alps*, la muntanya hi té indicacions precises i clares; segons els tècnics, aquesta obra és «pictòrica». És a dir, allò que escoltem, gairebé ho veiem. I descriu una sèrie de quadres de muntanya a diferents hores del dia... Els criteris d'aquest gran artista de la música sobre la millor música de la muntanya són el silenci, les tempestes, les allaus, les torrenteres, el vent, el sol, la pluja, la pau i la tranquil·litat. És a

«El silenci, és l'aliment de les ànimes fortes: la música i l'harmonia muntanyenca dels cors forts.» (Tagore.) Comoloforno i Besiberri des del Montarto d'Aran. (Foto: Ignasi Canals.)

dir, contemplar la Naturalesa i totes aquestes harmonies tan variades; de tot plegat, en resulta un conjunt sense comparació a cap altre.

Wagner.— Coneixia bé els Alps. Té evocacions de paisatges suïssos a *La Valquíria* i al *Tristany i Isolda*.

Beethoven.— Per inspirar-se, es passejava pels voltants de Viena, tot escoltant les melodies de la Naturalesa; li era prou, per inspirar-se, de contemplar un riu, un arbre, una flor..., li fiblaven la sensibilitat i així arribà al màxim de la seva fama.

Altres músics de categoria han creat poemes i simfonies amb els records de muntanya.

Quin muntanyenc no ha sentit melodies meravelloses enmig de la pau d'una contemplació alpestre? No hi ha dubte que la muntanya inspira al muntanyenc una melodia que sensibilitza l'home.

Com podeu suposar, totes aquestes reflexions són demostracions clares de la

realitat del «soroll del silenci».

I també són molts els poetes que han sabut interpretar amb magnífiques poesies «el soroll del silenci». Només com a recordatori, indicaré el gran muntanyenc, i encara més gran poeta, el nostre **Verdaguer**, principalment en el gran poema *Canigó*, per tots tan conegut, on «retrata» tan perfectament el paisatge muntanyenc. **Maragall** ho confirma, quan diu: «a la muntanya, la cançó neix tota sola i s'envola cap al Cel i a les estrelles». **Bofill i Mates**, amb la seva poesia que reflecteix perfectament l'harmonia de les muntanyes; **Sagarra**, amb descripcions muntanyenques encertadíssimes..., i un bell seguit d'altres poetes.

Entre la diversitat dels «sorolls del silenci», normalment clasifiquem com a mal temps quan es tracta de fortes tamborinades, els llamps trons i torbs..., però també arriben de vegades a convertir-se en un espectacle meravellós quan, ben abrigat, et trobes amb una nevada abundant, sense gens de vent i

El panorama és d'allò més grandios dels Alps. Quina soledat! L'espectacle de l'allau feu impressionant «el soroll del silenci». Glaceres Alesch-Glescher i Jungfrau. Al fons, els cims d'Aletschorn (4.195 m), Jungfrau (4.148 m) i Jungfrauoch (3.454 m). En primer terme el refugi Jungfrau (any 1922).

«Aigües glaçades i a dalt, les estrelles / i tot l'univers ple de meravelles.» (Calassanz.) Estany glaçat del Besiberri. (Foto: Ignasi Canals.)

amb una calma, quietud i silenci absoluts, que la converteix en una fantasia meravellosa. En caure la neu amb aquella suavitat, silenci i abundància és com si fos un obsequi i una amable salutació que ens fa la muntanya, tot agraïnt la nostra visita a la Naturalesa i com a satisfacció per la nostra companyia. Aquesta manifestació de pau i tranquil·litat és el més meravellos espectacle del «soroll del silenci». La Natura hi correspon amb l'única forma amb què sap i pot fer-ho. Només dos o tres cops recordo que m'he trobat en circumstàncies similars, i cregueu que és un dels espectacles més espectaculars i meravellosos, un exemple absolut d'allò que és la veritable pau i la tranquil·litat a muntanya; el seu efecte és més complet si et trobes dintre un bosc...

Si se us presenta l'oportunitat de comprovar la realitat del que us explico, és condició essencial, si aneu en colla, la total supressió de xemarregues. Si el cim és prou alt i aïllat, és imprescindible

un cert moviment de boires, núvols (alts o baixos), vent...; amb el cel totalment clar, no crec que sigui possible de poder captar cap efecte de sorolls llunyans.

Per al muntanyenc, aquest «soroll» té accents afectuosos, que li tornen una part de la simpatia i l'amistat que la muntanya li han inspirat, i li fan créixer una amistat, en el seu esperit, amb el paisatge dels cims. Qui tingui l'oportunitat i la sort de provar-ho, sentirà després una enyorança tan forta que recordarà aquell lloc durant tota la vida.

Devia quedar tan embadalit o encantat en aquest cim del Montardo d'Aran, a causa del temps meravellos, de la pau i la tranquil·litat, en unes circumstàncies tan especials, i sense moure'm de la posició que podeu veure en la foto, que em vaig sorprendre de sentir veus i crits de persones que em cridaven. I en adonar-me que havien passat de 2 a 3 hores, vaig comprendre que eren els meus companys que venien a buscar-me, tot pensant en un possible accident, ja que passava sobradament el temps que

els havia indicat per a la meua tornada.

Realment, són pocs els casos en què m'he trobat immobilitzat, més ben dit, tan admirat del paisatge i dels seus canvis de vistositat tan radicals. En aquest cas, vaig quedar encisat pels seus efectes, pels canvis constants del paisatge, com si fossin les decoracions d'un teatre.

No en tinc cap dubte. Tot allò que veia és el ressò de les muntanyes quan se'n respira les essències, com ho són el vent, la boira, els núvols, les torrenteres... És un concert d'una música, sense aquest nom, que Déu envia a l'home en el silenci de la muntanya.

Escoltem, meravel·lats, la soledat de la muntanya: és la salutació que ella ens trameta, és la pau i la tranquil·litat que sempre hi trobarem. Són llocs sense enveges ni rencors; és el refugi de tendreses inesperades; és un raig de sol, amb llum d'immensitat, que neix d'una fraterna unió del nostre esperit amb el paisatge, amb els cims. I també ens hi espera el «soroll del silenci», per a la nostra satisfacció i amistat, que Déu guarda per als cors escollits. La música del silenci sempre ens farà viure.

I aquí fineix aquest article que, per a la vostra distracció, m'ha semblat oportú d'escriure, ja que per a mi aquelles hores van ser d'un efecte impressionant i sorprenent. I, pel fet de no saber que s'hagi escrit res sobre aquest fenomen, m'ha semblat que podria ser d'interès per a tots els muntanyencs. Però no puc assegurar-vos que, pel sol fet de trobar-vos en característiques iguals o semblants a les meves, hagin de ser iguals els efectes. L'única cosa que us puc assegurar i garantir és que, davant d'aquest fet, vaig quedar sorprès, encantat i admirat pels sorolls tan diversos que hi vaig poder escoltar. Em semblava que, lògicament, no podia ser, i que, per tant, ho havia d'admetre com a un obsequi que fa la muntanya al muntanyenc que l'estima.

ELS RASOS DE PEGUERA: UN ITINERARI INÈDIT

Albert Gironella i Coll*
Ignasi Cuquerella i Tresserres**

Foto 1.- La tora blava (*Aconitum napellus*) no podria viure a l'estatge subalpí si no fos per aquesta petita concavitat (dolina) que la protegeix del fred i l'arrecera del vent.

Foto 2.- Santuari de Corbera.

Volem aprofitar aquestes línies inicials del treball per deixar constància del nostre agraïment a l'Olga Bruna qui, amb la seva companyia i el seu esforç, ens ha ajudat a realitzar aquest estudi i, per tant, a assolir el «Premi Pau Vila». A tú, Olga, el nostre més sincer reconeixement i agraïment.

També volem deixar constància del nostre agraïment al doctor en Geografia, Antonio Gómez Ortiz, perquè ens ha estat animant i encoratjant a treballar a qualsevol tasca científica, en especial aquesta.

I, finalment, resulta un deure ineludible recordar en aquest moment en Francesc Gurri i Serra, qui ens ha donat l'«encertada» idea de participar en el «Premi Pau Vila».

0. OBJECTIUS

Moltes vegades, en sortir d'excursió a la muntanya voldríem conèixer els racons més suggestius i significatius de la zona que anem a visitar.

Aquest itinerari, que transcorre pel massís dels Rasos de Peguera, intentarà oferir-ne a l'excursionista els indrets i paratges més bells i interessants, i mostrar-ne, amb un cert rigor científic, la geologia, la climatologia, la geomorfologia i la vegetació.

1 LÍMITS DEL MASSÍS DELS RASOS DE PEGUERA

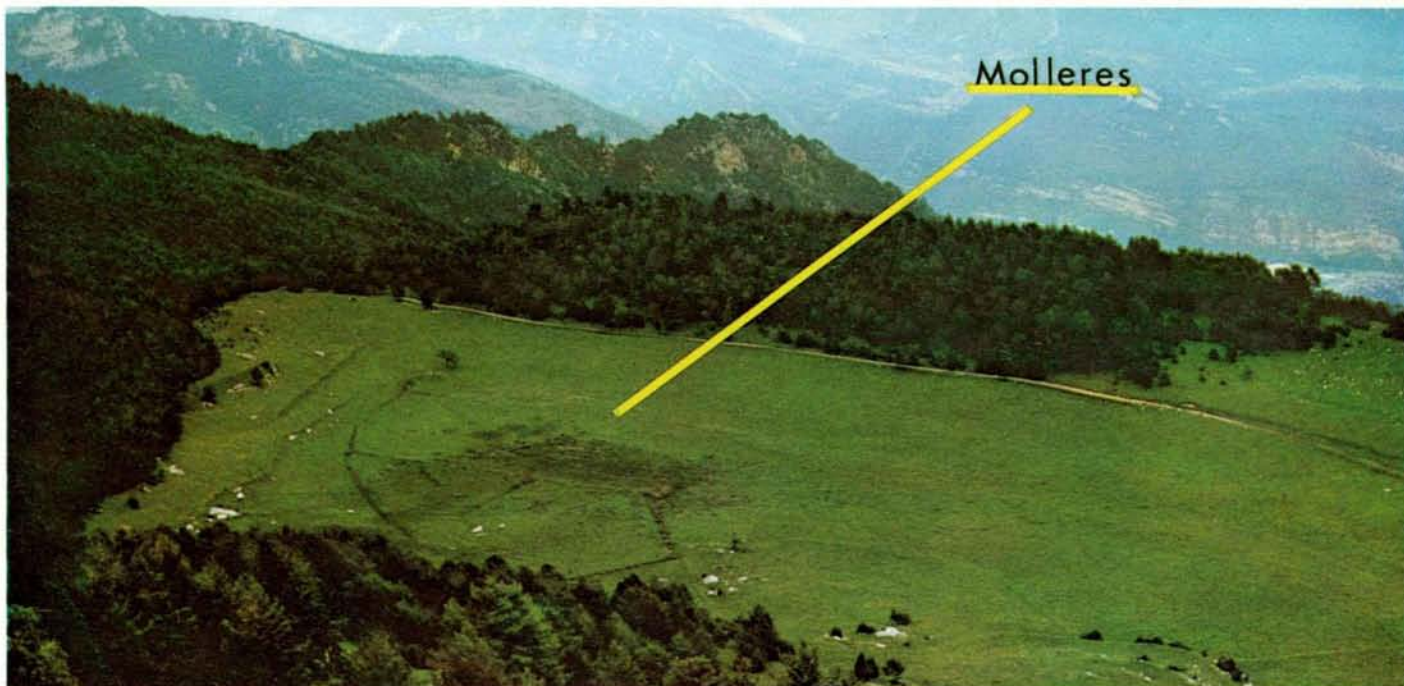
El massís dels Rasos de Peguera queda enclavat a la part septentrional del Berguedà, allí on el paisatge se'ns presenta fortament plegat, barrancós i romput, on el riu Llobregat talla perpendicularment els plegaments i hi crea un reguitzell de congostos.

Aquest massís, que és el més meridional de Catalunya de més de 2.000 m d'alçada, queda limitat al N pel riu Peguera, que va del coll del mateix nom fins a la seva confluència amb el riu Llobregat, a Cercs. El límit S queda fixat

* Llicenciat en Geografia Física

** Llicenciat en Biologia

Treball guardonat amb el «Premi Pau Vila 1984».

per dos cursos fluvials: al SE, pel riu Metge, des del seu naixement, al coll de la Creu de Campllong, fins al riu Llobregat; i al SO, pel riu Campllong-Coll de Jouet, que surt del mateix coll que el riu Metge, però en sentit contrari, i conflueix amb el riu Aigua de Llinars. Per l'O, el massís queda perfectament limitat pel riu Aigua de Llinars. I, finalment, el riu Llobregat (que queda emmagatzemat pel pantà de la Baells), limita el massís pel cantó E.

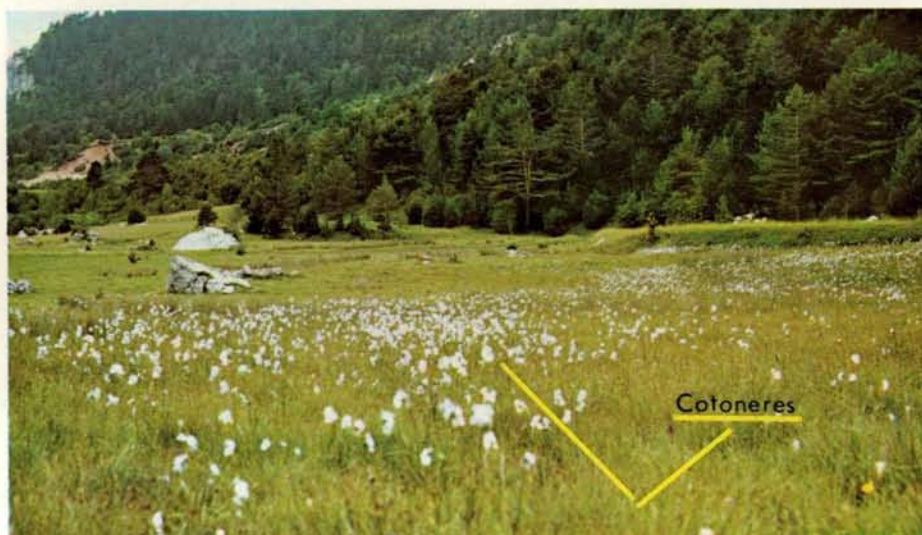
2. VIES D'ACCÉS

2.1. Carreteres i vies d'accés

Per a l'excursionista, el punt de partida per començar l'itinerari és el Santuari de Corbera. Per arribar a Corbera es pren la carretera que surt de Berga en direcció al santuari de Queralt i a les pistes d'esquí dels Rasos de Peguera. Un cop es deixa la carretera que mena a Queralt, que queda a l'esquerra, es segueix pròpiament la de les pistes d'esquí (BV-4243). Després de travessar el riu Metge, i just abans del km 1, es prendrà la primera pista que es troba a mà dreta, on hi ha un indicatiu que assenyalava Corbera, Figuerassa i Vilosiu. Aquesta pista ens portarà fins al coll de l'Oreller, després d'un recorregut aproximat de 3 km. Es troba en bones condicions i s'hi pot pujar amb un turisme normal. A partir d'aquí, cal anar a peu per arribar a Corbera (10'). Tanmateix, l'itinerari es pot començar en aquest punt, car al santuari s'hi tornarà al final de l'excursió.

L'altra pista que ens mena al santuari surt de la mateixa carretera que ens porta a les pistes d'esquí. Aquesta pista

Foto 4.- Les mulleres del Pla de l'Estany.

es troba després de l'hostal anomenat els «Roures», tot just passat el km 4, a mà dreta, on es trobarà l'indicatiu per anar a Castellar del Riu (Espinalbet) 1 km. La pista, d'aproximadament 5 km, ens deixa a les portes de Corbera i es troba en unes condicions relativament acceptables per a un turisme normal.

2.2. Altres vies d'accés

Aquí incloem aquelles pistes o carreteres que ens menen als llocs de l'itinerari que no corresponen al punt de sortida inicial d'aquest. D'aquesta manera, es presenten a l'excursionista diverses opcions.

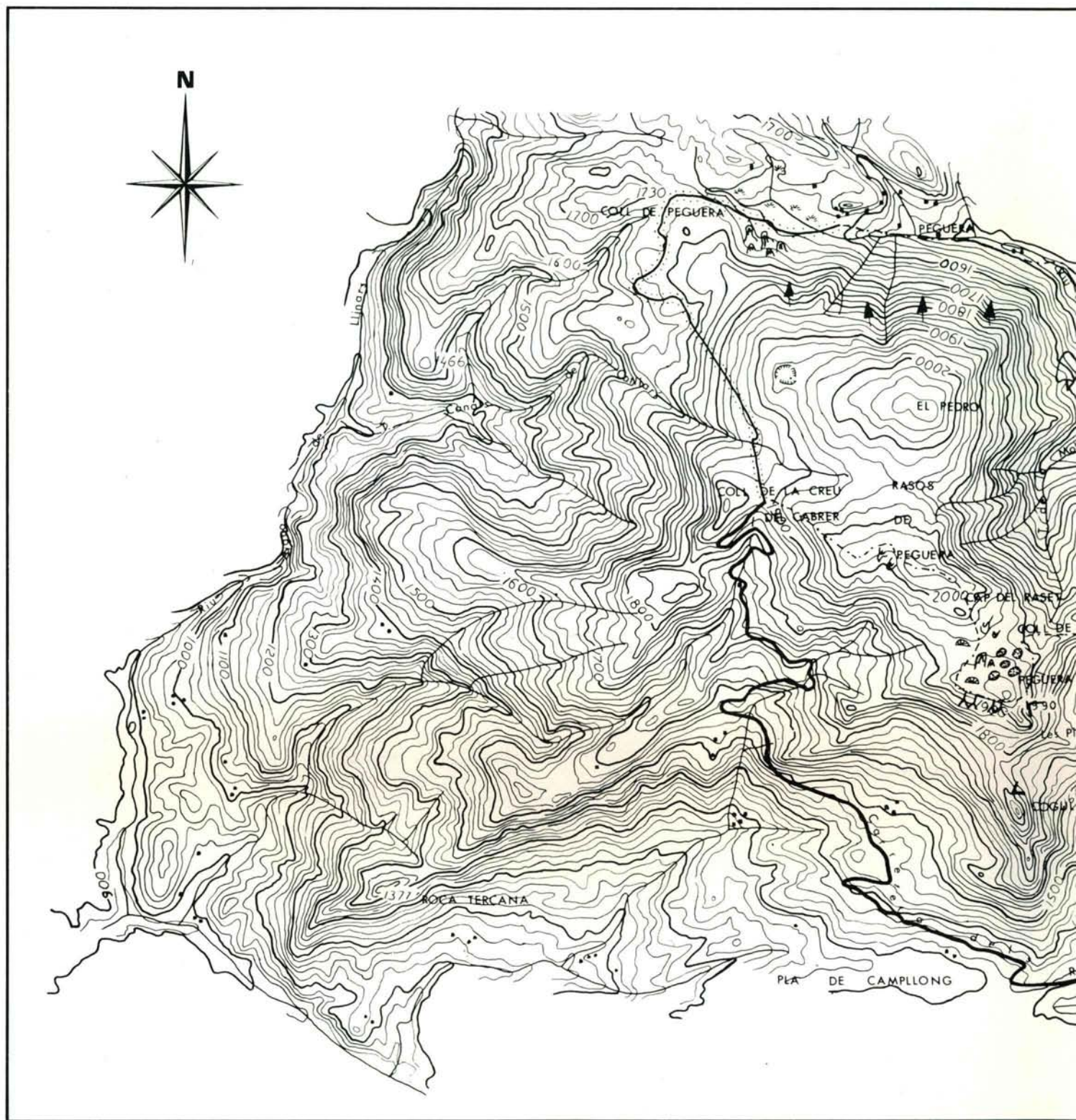
Una d'aquestes possibilitats, és la de prendre la carretera que porta a les pistes d'esquí, fins al final. Un cop allà, l'excursionista es trobarà situat al coll

del Cabrer, des d'on es pot pujar els Rasos de Peguera.

L'altra possibilitat és la de fer la pista que surt de la carretera de Berga a Guardiola, abans del km 57, a l'esquerra, i que porta a Sant Corneli, Figols vell i el coll de la Creu de Fumanya. A partir d'allí, la pista es troba en molt males condicions i no s'hi pot transitar amb un turisme normal, però deixa a 15', a peu, del poble de Peguera.

2.3. Vies d'accés amb un vehicle tot-terreny

Si es disposa d'un vehicle tot-terreny, es pot arribar al poble de Peguera per una pista que surt del coll del Cabrer en direcció N. També es pot arribar a l'Estany per una pista que surt del coll de l'Oreller, en direcció N.

3. DESCRIPCIÓ GENERAL DE LA ZONA

3.0. Sumari

En aquest capítol es farà una descripció del massís dels Rasos en diferents apartats. En cadascun d'aquests apartats es tractarà la geologia, la climatologia, la geomorfologia i la vegetació. A la vegada, s'hi intenta fer comprendre a l'excursionista que aquesta anàlisi del recorregut entra de ple dintre del camp interdisciplinari, car cadascun dels elements que configuren el paisatge

están condicionats per altres elements o factors (Foto 1).

3.1. Materials i estructura

Els Rasos de Peguera estan enclavats al Pre-pirineu Oriental i abracen un sector molt concret de la part septentrional del Berguedà. En aquest àmbit geogràfic, les tres unitats que caracteritzen i integren el Pre-pirineu (serres interiors, exteriors i depressió mitjana) s'han fos en una sola alineació que, d'una manera general, es considera com una prolongació de les serres

interiors.

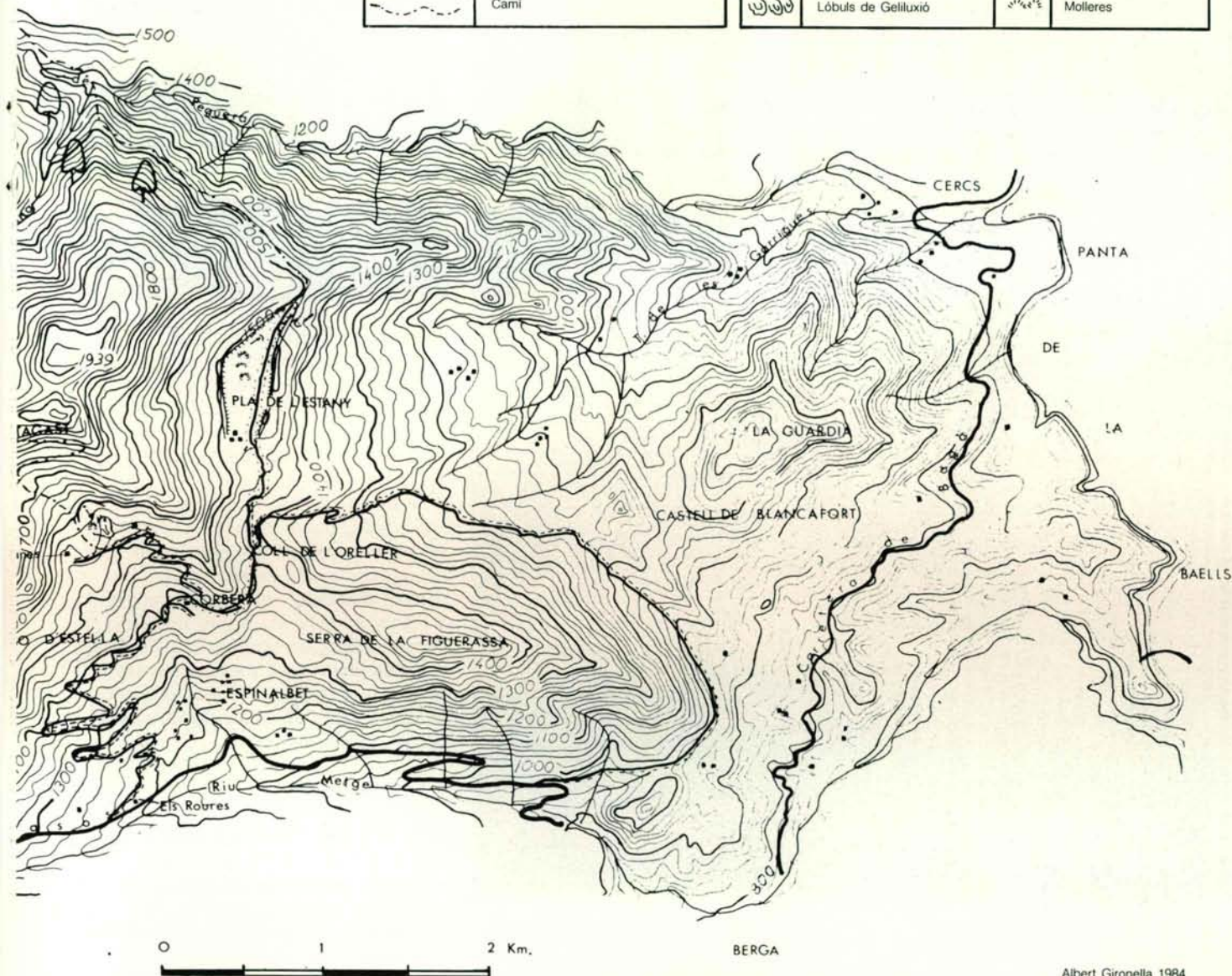
Aquest massís està constituït, essencialment, per materials calcaris del Secundari, entre els quals predominen els corresponents al Cretàc. La base visible de tots aquests materials està formada per argiles guixeres del Triàsic superior (Keuper, Secundari) que van servir de lubricant durant l'orogènesi pirenaica (Terciari), de tal manera que la coberta lliscà i es plegà independentment de la base, formant, a conseqüència de tot això, un conjunt de plegaments amb una orientació O-E,

MAPA TOPOGRÀFIC DELS RASOS DE PEGUERA

LLEENDA

	Carretera
	Pista transitable en turisme
	Pista només per vehicles tot terreny
	Cami

	Polge		Cons coalescents
	Super dolina		Tarteres
	Dolina		Pineda de Pi Negre
	Ressorgencia		Fageda
	Pou absorbent		Aconitum-Juniperum
	Lòbuls de Geliluxió		Molleres

recolzats cap a la depressió central catalana.

L'erosió que s'ha produït durant el Quaternari ha provocat un modelat de tipus periglacial, determinat essencialment pel clima i la vegetació.

3.2. Clima

L'activitat morfogènica actual es porta a terme en aquells mitjans on els paràmetres climàtics incideixen amb més gran intensitat. Aquests mitjans es trobaran a sectors on la vegetació

	Precipitació mitjana	Temperatura mitjana	Temperatura mitjana del mes més calent	Temperatura mitjana del mes més fred
FÍGOLS 800 m.	927 mm.	11,4°	20,62°	3,17°
PEGUERA 1.650 m.	1.289,6 mm.	10,2°	20,30°	-1,30°

Gràfic n.º 1. Anys estudiats a Figols (1953-1980) a Peguera (1918-1983)

Foto 5.— La fageda vista des del Torrent de la Molina.

recobreixi defectuosament el sòl o, pràcticament, no hi existeixi. En aquestes condicions, la protecció resta ineficaç davant els fenòmens atmosfèrics i, per tant, l'activitat morfogenètica actuarà intensament. Evidentment, aquests processos tindran el seu màxim desenvolupament a partir dels nivells supraforestals, els quals, si bé en els Rasos no existeixen degut a l'alçada, sí que l'home ha fet possible la creació d'aquest estatge mitjançant la desforestació.

El tipus de clima que predomina en el pis montà dels Rasos de Peguera és el de muntanya submediterrània humida, i subalpi en el pis superior (Gràfic 1). Tanmateix, aquesta definició té uns petits canvis o matisos en funció de

Gener	43,4
Febrer	36,1
Març	27
Abril	9,8
Maig	0,6
Juny	0
Juliol	0
Agost	0
Setembre	0
Octubre	4
Novembre	23,2
Desembre	35,5
Total	179,6

Gràfic n.º 2. Règim d'alternances tèrmiques a l'entorn dels 0 °C (1970-79) al poble de Figols (800 m).

Foto 6.— Aspecte general de la fageda.

l'orientació i l'alçada, els quals comporten l'aparició d'uns climes locals, o microclimes, en un reduït espai i, per tant, una diferent intensitat en l'activitat morfogenètica; i, aquesta, serà a la vegada condicionada per la densitat de la coberta vegetal.

La dinàmica glaç-desglaç en el sòl és importantíssima a l'hora d'explicar la gènesi del modelat. I la seva presència condiciona la vida de les plantes. El nombre d'oscil·lacions de glaç-desglaç, a Figols, és molt alt, la qual cosa ens demostra que, en els Rasos, a 2.000 m d'alçada, seran molt més nombroses i provocaran, conseqüentment, un canvi en el modelat i en la vegetació a petita escala (Gràfic 2).

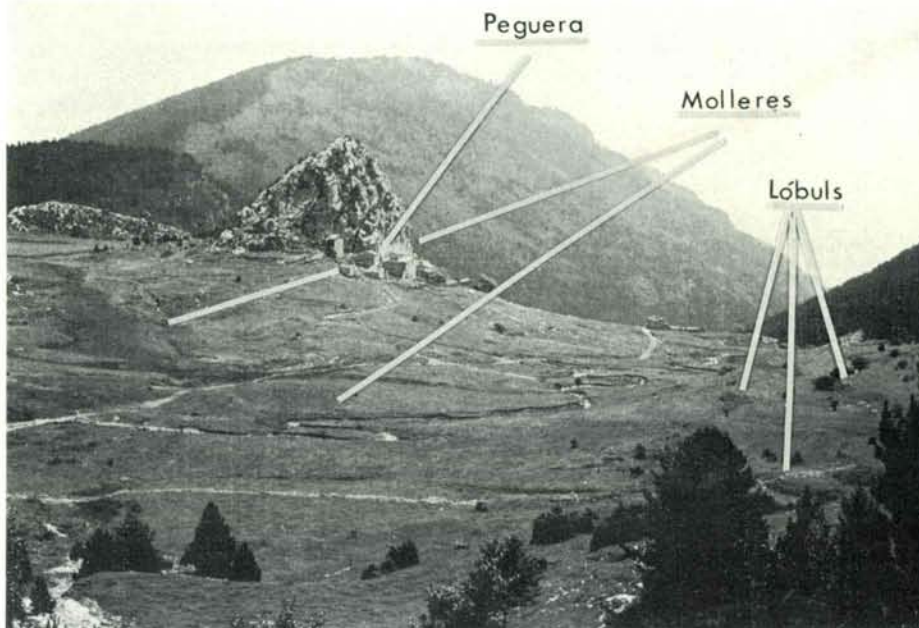
3.3. Geomorfologia

En aquest camp es tractarà l'origen de les formes i els modelats de la superfície del massís dels Rasos. En realitat, és un modelat heretat del Quaternari i format a conseqüència dels processos periglacials.

El sistema morfoclimàtic periglacial va ser d'una gran intensitat i explica, en certa forma, l'existència de les formes d'erosió i les d'acumulació que es troben en l'actualitat, encara que fosilitzades, pel bosc i el prat.

La funcionalitat periglacial només es manifesta actualment en aquells llocs on hi ha hagut una considerable desforestació, i a partir d'una certa alçada (1.700-1.800 m). En aquests ambients, la coberta vegetal és discontinua en alguns punts, i facilita aleshores els contrastos tèrmics i, per tant, els cicles glaç-desglaç en els sòls.

Davant d'aquestes condicions, no és d'estranyar que, encara ara, molts

sectors es trobin subjectes a canvis profunds, tant de la vegetació com de la superfície del terreny.

Un altre tipus d'activitat morfogènica molt actual és la provocada per les pluges de tardor, que originen uns canvis en el modelat a gran escala. Aquestes arriben a precipitar en grans quantitats, i formen així una capa espessa de fang en moviment que arrosega tot el que troba al seu pas (Foto 15). Als Rasos es troben uns exemples clars (incisions en el terreny, llengües de fang, boscos destrossats, etc.) que han estat produïts, sobretot, pels darrers aiguats del novembre de 1982.

3.4. Vegetació

Els estatges de vegetació als Rasos de Peguera són, de baix a dalt: montà, subalpí i alpí. Aquest últim estatge només es localitza en llocs molt concrets i, preferentment, a les superfícies d'aplanament altimontanes, on l'alçada del massís és superior als 1.900 m.

Tanmateix, aquesta zonació altitudinal o estatges de vegetació té uns petits canvis o matisos en funció de l'orientació, l'alçada i la topografia, matisos que comporten l'aparició d'uns climes locals.

Un exemple clar són els fenòmens d'inversió de les temperatures a les valls fondes, els quals tenen una gran importància en la repartició de la vegetació, ja que aquesta és contrària a la successió normal dels pisos altitudinals. Aquest fenomen s'observa especialment a la Serra de la Figuerassa, on la roureda es situa per sota de l'alzinar.

En el massís, també s'observa com el xerotifisme va augmentat des d'orient cap a occident, cosa que demostra que

Foto 8 – Mulleres. Al fons, el poble de Peguera

el grau de continentalitat va creixent en direcció Oest.

Les comunitats principals que constitueixen els estatges de vegetació de la zona són: l'alzinar (*Quercion ilicis*), la roureda de roure martinenc (*Buxo-quercetum pubescentis*), la pineda de pi roig (*Buxo-quercetum pubescentis hylocomio pinetosum sylvestris*), la fageda (*Buxo-fagetum*), la boixeda (*Buxo-quercetum pubescentis buxetatum*), i les mulleres (*Caricetum davallianae*) pel pis montà, i l'avetosa en boix (*Buxo-abietetum albae*), la pineda de pi negre (*Arctostaphylos-Pinetum uncinatae*), la comunitat d'altamira i orella d'ós (*Saxifrago-remondentum myconii*) i els rasos (*Festucetum scopariae*) pel pis subalpí.

4. ITINERARI

4.0. Esquema de l'itinerari

Santuari de Corbera (1.400 m) – L'Estany (1.500 m), 20' – Clot de la Molina (1.400 m), 1 h. 35' – Poble de Peguera (1.650 m), 2 h. 15' – Rasos de Peguera (2.054 m), 3 h. 45' – Cim de Peguera (1950 m), 4 h. 30' – Coll de Tagast (1.872 m), 4 h. 45' – Santuari de Corbera (1.400 m), 5 h. 45'.

4.1. Santuari de Corbera

Amb prou feines hi ha indicis del primitiu temple. Diverses restauracions i reformes han arribat a transformar aquest temple fins a esborrar-hi tot tipus de valor arquitectònic. Se suposa que l'església actual és del segle XVI o XVII, encara que amb anterioritat hi existia una capella romànica. En l'actualitat encara pot ser admirada la Verge de Corbera, la qual, segons la tradició, es va descobrir gràcies a les revolades d'un corb sobre la cova on es trobava; d'aquí deriva el nom de Corbera. A més de l'església, hi ha un edifici que va servir d'hostatgeria fins a la guerra civil. A l'actualitat, les seves portes només s'obren l'estiu per a colònies d'infants.

Al seu darrera, en direcció NNE, hi ha la serra de Corbera. Aquesta està composta per materials calcaris que pertanyen a dues èpoques diferents: al Cretàcic i al Garumniense, totes dues del Secundari. Aquesta serra, força escarpada, ressalta molt degut al color blanquinós de les seves parets, sobretot les formades pels materials del Garumniense.

Des del santuari, que domina una gran esplanada, s'obté una magnífica visió del poble d'Espinalbet i de la Serra de Queralt (Foto 2).

4.1.1. Recorregut entre el santuari de Corbera i el Pla de l'estany

De Corbera surt una pista, no transitable per turismes, que en direcció NE ens porta al coll de l'Oreller. D'aquest coll surten diversos camins i pistes: un camí, que porta a la Serra de la Figuerassa; una pista, esmentada en el capítol de «Vies d'accés, que prové de la carretera de Berga a les pistes d'esquí; i una altra, només transitable per vehicles tot-terreny, que, en direcció N, mena cap a l'Estany.

4.2. Pla de l'Estany

Des de dalt de la masia de l'Estany es domina una gran extensió plana d'aproximadament 600 per 325 m. Des d'allí, hom té la sensació d'estar davant de quelcom poc habitual (Foto 3).

Mini-Polgè

Ens trobem davant d'una depressió

formada per enfonsament i modelada pels processos càrstics. Aquesta depressió té la gran particularitat de tenir diversos cursos d'aigua que la recorren en gran part, fins que desapareixen per uns pous absorbents. L'aigua continua per sota el sòl, gràcies a uns conductes subterranis, i torna a sortir a la llum per mitjà d'una ressorgència, més enllà de l'Estany. Moltes vegades, els cursos d'aigua superen la capacitat de desguassament dels pous absorbents i inunden el fons de l'Estany d'una manera periòdica, tot formant-hi un petit estany. Una vegada definida aquesta depressió, se la pot descriure ja com a polgè, però, a causa de les seves dimensions reduïdes, es creu més convenient anomenarla mini-polgè.

Mulleres

En aquesta depressió, on el nivell d'aigua freàtica és molt propera a la superfície, hi ha uns prats constantment xops, que amaguen una vegetació fortament curiosa i complexa (Fotos 3 i 4). El tipus de comunitat que habita a les mulleres depèn del tipus d'aigua, la qual en aquest cas és alcalina, car els terrenys són calcaris. Una de les plantes més característiques és la cotonera (*Cotonera angustifolia*) que fa una inflorescència de color blanc (Foto 4). Es troba, també, el càrex de davall (*Carex davalliana*) i les orquidees (*orchís...*).

4.2.1. Recorregut del Pla de l'Estany al Clot de la Molina

Seguint en direcció N, es veurà, al fons del Pla de l'Estany, el viarany que ens menarà cap al camí del ferrocarril, el qual transportava el carbó de les mines de Peguera a Cercs. Aquest camí porta fins al Clot de la Molina, indret que veurem tot just després de sortir d'un petit túnel.

4.3. Clot de la Molina

Per contemplar aquesta esplèndida fageda, cal deixar per uns instants l'itinerari i remuntar una mica pel riu del Clot (Foto 5).

Fageda

L'existència d'aquesta magnífica i enorme fageda (Foto 6) ve determinada per una sèrie de factors que donen lloc a un microclima.

Aquest són:

a) *L'orientació.*— La vessant en què es troba la fageda està exposada al N. Això permet una més gran humitat ambiental, car la incidència solar és molt més petita.

b) *La topografia.*— La xarxa

hidrogràfica ha excavat d'una manera notable el terreny, de tal manera que ha creat un clot que recull i emmagatzema la humitat.

c) *L'altitud.*— La fageda es troba entre les cotes 1.500-1.700 m. És a dir, que es localitza dins del sector de les boires carregades d'humitat.

d) *La inclinació.*— El pendent en el Clot és superior als 20°, impedint, per tant, que els raigs solars incideixin perpendicularment sobre el sòl.

Tots aquests factors permeten que aquesta extensió, relativament gran, presenti una gran humitat ambiental i tingui una manca de llum que afavoreix la fageda, però que fa quasi impossible la vida de la majoria dels vegetals del sotabosc (Foto 5).

Foto 9.— La super-dolina del Pedró.

4.3.1. Recorregut del Clot de la Molina al poble de Peguera

Si seguim el camí del ferrocarril en direcció O, ens anirem passejant per la vall del riu Peguera que ens portarà fins al poble de Peguera, tot passant d'un bosc de faigs a un impressionant bosc de pi negre.

4.4. Poble de Peguera

A la capçalera del riu Peguera hi ha un petit i preciós poble, a 1.650 m d'altitud (Foto 7), que es troba entre els massissos dels Rasos de Peguera, al S, i la serra d'Ensija, al N. El poble de Peguera és emplaçat al peu d'unes roques calcàries que presenten una idèntica formació a les de la serra de Corbera. Aquest poble, la història del qual es remunta al segle XI, ha estat recentment despoblat, a causa de l'abandonament de les mines de carbó que allí hi havia

Lòbuls

En general, tot el massís dels Rasos de Peguera està cobert per uns derrubis, anomenats de vessant, que es van formar per l'intens fred que hi va fer durant el Quaternari. Als Rasos, el glaç només va ser-hi estacional; és a dir, no permanent. Estem parlant no pas de l'existència d'un glaciària, sinó d'un periglaciària. Aquest glaç, en fondre's els estius, posava en moviment els derrubis, de tal manera que s'originava una pasta fangosa de llims i argiles que prenen una forma de llengua convexa (Foto 7). Aquestes llengües s'anomenen lòbuls de gelifluxió, i es generalitzen per les cotes altes del massís. Des del poble de Peguera es poden veure, encara ara,

a la vessant que baixa del cim del Pedró al poble, i eren aprofitats per fer les feixes dels conreus.

Meandres

El poc pendent i la gran extensió que presenta la capçalera del riu Peguera permet la formació de nombrosos meandres, que es troben profundament encaixonats en els materials. Si es puja al coll de Peguera, que fa divisòria amb la vall de les Canals i que es troba situat a ponent del poble, es podran dominar perfectament i clarament les corbes que dibuixa el riu sobre la plana al·luvial (Foto 7).

Mulleres

Des del mateix coll s'aprecien unes taques fosques, que es destaquen a la plana i sobretot dins dels meandres. Si hom s'hi acosta, veurà que són uns prats xops que presenten una vegetació molt similar a la de l'Estany (Foto 8), cosa que demostra que ens trobem, una

altra vegada, davant d'unes molles.

4.4.1. Recorregut entre el coll de Peguera i els Rasos de Peguera

Des del coll de Peguera, i en direcció SO, s'agafa el camí que porta al coll de la Creu del Cabrer. En aquest coll hi ha les pistes d'esquí. Des d'aquí es pot pujar als Rasos, que es troben en direcció E. A mesura que en elevem, observarem una fabulosa vista del Pirineu, en direcció N, i de la depressió central, en direcció S.

4.5. Els Rasos de Peguera

Són unes esplanades d'una gran superfície que van ser desforestades per l'home per al pasturatge del bestiar. En l'actualitat continua vigent aquesta pràctica. S'hi observen, doncs, unes grans extensions de prats de festuques, amb alguns petits boscos que testimonien l'existència d'un gran bosc en el passat.

Super-Dolina

A mesura que es va pujant als Rasos, s'observarà en direcció NO, a l'O del cim del Pedró i a 1.940 m d'alçada, una gran depressió de forma ovalada amb una profunditat aproximada de 15 m (Foto 9). La gènesi d'aquest gran forat (dolina) és molt similar a la del polgè de l'Estany; és a dir, que s'ha format per dissolució de les roques càlcaries (fenomen càrstic). Tanmateix, les dimensions són més reduïdes que les del polgè; i quan plou només s'hi forma una capa pel·licular d'aigua que s'escola pel pou absorbent de la dolina.

Lòbuls

En aquesta superfície altimontana, d'una altitud superior als 1.900 m, és molt freqüent observar-hi lòbuls de gelifluxió. Alguns d'aquests lòbuls han estat formats, possiblement, per l'acció antròpica; és a dir, per la desforestació del bosc, pel constant trepig de les vaques, per les pistes d'esquí etc., que ajudaven a posar en moviment el sòl, juntament amb el glaç-desglaç.

4.5.1. Recorregut entre els Rasos de Peguera i el cim de Peguera

Un cop arribats al final d'aquesta esplanada altimontana, s'anirà en direcció S, cap al cim del Cap del Raset. En aquest curt trajecte s'observa el bosc de pi negre, un arbre que resisteix perfectament el fred. Des del Cap de Raset, es reconeixerà, en direcció SE, el cim de Peguera, que es distingeix perfectament dels altres cims

Foto 10.- El cim de Peguera.

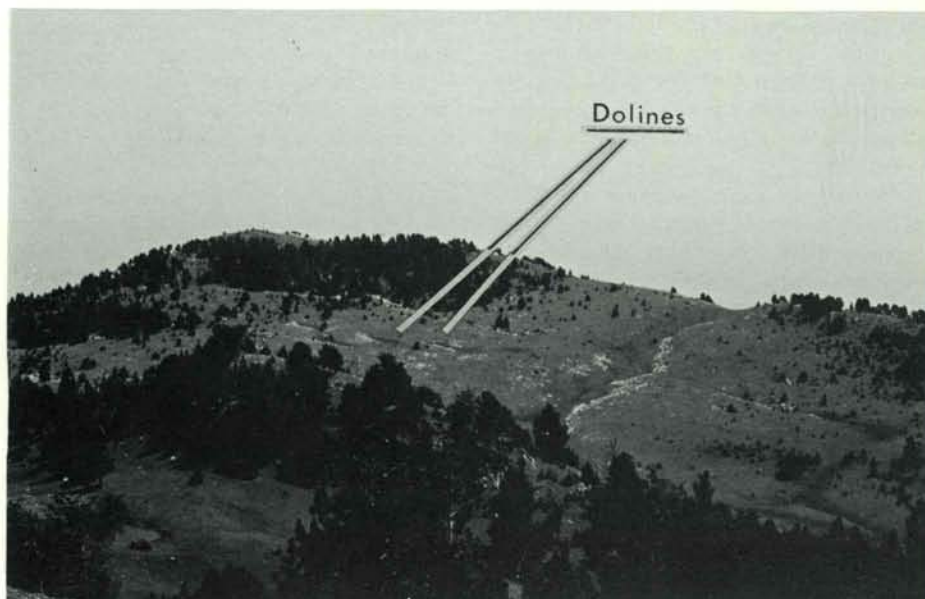

Foto 11.- Panoràmica observada des del cim de Peguera en direcció SE.

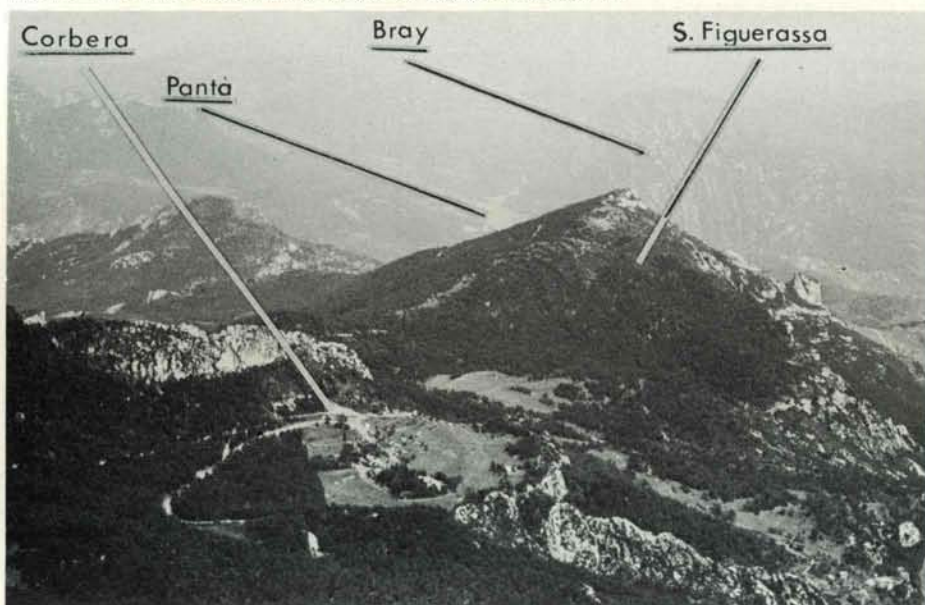

Foto 12.- Tarteres a peu de cim. El Cogulló d'Estela vist des del cim de Peguera.

per la seva inconfusible forma piramidal.

4.6 Cim de Peguera

En contemplar el cim de Peguera des del Cap del Raset, hom té la sensació d'estar davant d'una muntanya foradada i esquerdada pel pas del temps, on els processos geomorfològics han deixat una forta empremta (Foto 10). El cim de Peguera, 1.990 m d'alçada, reuneix una sèrie de característiques que el fan un dels llocs més interessants de tot l'àmbit dels Rasos de Peguera.

Camp de dolines

En els llocs on el procés de dissolució de les roques calcàries ha estat particularment intens, s'origina una topografia única; el carst. Aquest nom s'aplica a qualsevol regió calcària on els pous absorbents són nombrosos i on manquen els petits cursos d'aigua superficial. Aquests pous van incrementant llur dimensió i es converteixen en dolines, que són totes aquestes petites depressions (Foto 10) tancades que envolten tot el cim de Peguera.

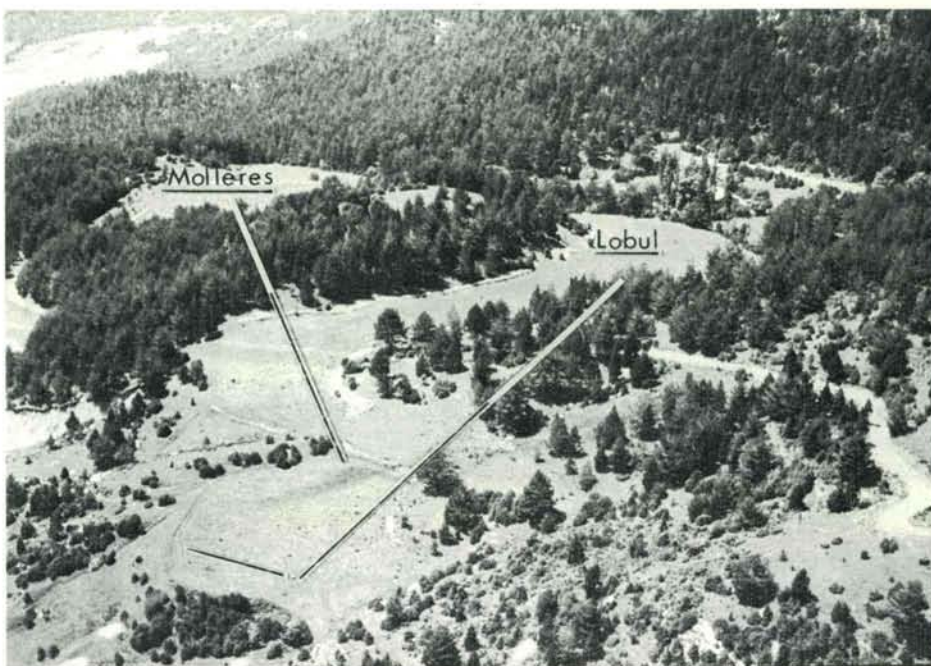
Lòbuls

Dins del mateix àmbit es veuran petites convexitats en forma de llengua, que no són altra cosa que el lòbuls de gelifluxió, anteriorment definits.

Aconitum-Juniperus i Aconitum-Dolina

Als voltants del cim de Peguera hi ha un tipus de vegetació molt particular, formada per matollars de ginebró (*Juniperus communis* ssp. *nana*) que no arriba a formar-se com a comunitat independent. Aquests matollars

Foto 14.- Aspecte de la vall del Tagast.

s'ubiquen normalment al vessant solell, i es formen en forma de coixinet per tal d'arrecerar-se del vent. També s'hi observa la tora blava (*Aconitum napellus*) que viu normalment en el pis montà, però que s'atreveix a pujar al sub-alpí, sempre que estigui protegida del vent i del fred. En aquest pis la trobarem, gairebé sempre, emparada dins dels matolls de ginebró o bé dins d'aquelles petites concavitats (dolines). Aquesta sèrie de fets tan curiosos demostra, d'una manera perceptible, que estem davant d'un petit microclima (Foto 1).

Cons d'esbaldregalls (tarteres).

En pujar per la carena NO del cim de Peguera, de seguida ens sobtarà la presència d'uns espadats verticals i

força esberlats. Un cop s'arriba a dalt del cim, s'observaran per tot arreu tarteres petites i grans, en forma de cons coalescents, l'entorn dels espadats i cims que ens envolten (Foto 12 i 13). Moltes de les tarteres, però, han perdut el seu dinamisme actual, motivat per la inexistència d'un periglaciàrisme intens que les mantingui. Algunes són relictos, tal com es demostra amb la colonització d'aquestes per la vegetació que les impedeix de fer cap tipus de moviment i les priva de dinamisme.

Panorama vist des del cim de Peguera

Des del cim de Peguera s'albira una magnífica panoràmica que abraça part de la depressió central catalana (Berga, Gironella...), tota la serra de Queralt, la serra de la Figuerassa, la vall del riu Metge, l'espectacular Roca d'Oró, el no menys espectacular Cogulló d'Estela (Foto 12), la vall del riu Tagast...; però, potser el més interessant és contemplar la vall de la riera Merdançol, a l'E de Berga, que desventra un enorme anticlinal, la serra de Pic-en-cel (Foto 11). Aquest tipus de fenomen és anomenat Bray i es distingeix perfectament per la seva forma de plec desventrat, produït, en part, per l'erosió del riu.

4.6.1. Recorregut entre el cim de Peguera i Corbera (Vall de Tagast)

Es baixarà del cim per la carena NE, que ens portarà al coll de Tagast (1.872 m). D'aquí es baixarà en direcció SE, per la vall del riu Tagast, passant per la masia de les Planes, fins arribar al santuari de Corbera.

Foto 13.- Tartera del cim d'Estela. Encara conserva un cert dinamisme, car la vegetació no l'ha colonitzada.

Foto 15.- Colades de fang a la vall del Tagast.

4.7. Vall del riu Tagast

La vall del riu Tagast ens conduirà fins al punt de partida i final de l'excursió. En aquesta vall hi ha força abarrancaments i cicatrius produïdes per la desforestació, les pistes i les pluges, sobretot per les del novembre del 1982 (Foto 15).

Lòbuls

En aquesta gran concavitat hi ha els més bells exemples de lòbuls. Es poden veure llengües quasi perfectes amb el seu front en forma d'arc (Foto 14). Altres, però, han estat semidestruïts pels aixaragallaments i les cicatrius que ocasionaren les pluges del 1982, que provocaren la formació de colades de fang de diversos centenars de metres.

Fonts

La quantitat de fonts que hi ha a la vall de Tagast és considerable. La més coneguda és la font del Tagast, on neix el riu del mateix nom, a 1.800 m d'altitud. La font té, però, la particularitat que una gran part de l'aigua s'escola directament a l'interior del sòl i recorre un gran tros de la vall per conductes subterranis. L'aigua que s'escola, torna a ressorgir als 1.560 m, molt a prop de la masia de les Planes.

Mulleres

En aquesta última ressorgència, l'aigua provoca la formació d'unes mulleres semblants a les explicades fins ara. El conjunt de font i mulleres és preciós, tant des del punt de vista de l'excursionista com del científic. Aquest

conjunt, però, és encara més suggestiu si s'observa com la font i les mulleres es troben a sobre mateix d'un lòbul de gelifluxió, en un front en forma d'arc (Foto 14). Aquestes mulleres presenten el mateix tipus de vegetació que les esmentades fins ara. Es formaren gràcies al terreny argilós del lòbul que, en ser impermeable, ha permès l'emmagatzament de l'aigua.

4.8 Santuari de Corbera

Després d'una excursió de gairebé 6 h., ens trobem de bell nou al punt de partida de l'excursió.

5. UNS PUNTS FINALS

Si el recorregut, es troba massa llarg, podria dividir-se en dos trams, els quals es farien en dies diferents. Un primer tram que seria Corbera-Clot de la Molina, (anar i tornar 3 h. 10'), i un segon tram que seria coll de la Creu del Cabrer-cim de Peguera, (anar i tornar 2 h. 35'). L'inconvenient més gran d'haver dividit aquest recorregut és el d'ometre el poble de Peguera. Tanmateix, es podria anar al poble en un tercer dia, des del coll de la Creu de Fumanya (anar i tornar 45'), o des del coll del Cabrer (anar i tornar 1 h. 30').

GLOSSARI

Activitat morfogènica: processos d'erosió que no són fruit de la casualitat, sinó que estan en relació amb els climes.

Bray: Anticlinal buidat o desventrat per l'erosió.

Carst: Regió del nord de Iugoslàvia, prototip dels modelats de les regions calcàries.

Claste: Còdol, normalment, de forma angular.

Cons coalescents: Tarteres que s'uneixen en forma de cons.

Derrubis de vessant: Són unes formacions que es desenvolupen a les vessants. Estan constituïdes per clastes i envoltades per una matriu argilosa-llimosa. Aquestes formacions baixen a nivells més baixos, ajudades per la solifluxió. Es formen en ambients periglacial.

Dolina: Depressió tancada, de forma convexa i de petites dimensions. Es troba en terrenys calcaris.

Fenomen càrstic: Procés que modela aquestes regions gràcies a l'agressivitat que adquireix l'aigua de pluja en comportar-se com a àcid després de carregar-se de gas carbònic de l'atmosfera.

Gelifluxió: Moviment en massa de la part superficial del sòl quan adquireix forma pastosa. És provocat pels efectes del glaç-desglaç.

Meandre: Traç que s'aparta sense motiu aparent de la seva direcció normal per a tornar a ella després de descriure una corba pronunciada. Sinuositat del riu.

Microclima: Condicions climàtiques que hi ha en una localitat concreta (espai forestal, obac, etc.), les quals difereixen més o menys del clima general de la regió.

Periglacial, Sistema: És aquell en què el glaç té un paper important, almenys en una gran part de l'any, però sense que el glaç recobreixi tota la superfície durant tot l'any. El mecanisme essencial és el glaç-desglaç de l'aigua.

Polgè: Depressió de grans dimensions modelada pel processos càrstics i formada per motius molt diversos (tectònica, enfonsament de voltes,...). Normalment el recorre un riu que desapareix més endavant en un pou absorbent. Es forma en terrenys calcaris.

Solifluxió: Moviment en massa de la part superficial del sòl quan aquest adquireix una consistència pastosa provocada per l'aigua.

Xeròfits: Plantes o comunitats vegetals pròpies dels llocs secs.

BIBLIOGRAFIA

- FOLCH, R. (1981). *La vegetació dels Països Catalans*. Ketres editora. Barcelona, 513 pp.
- GABINET FOTOGRAFÈTIC DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA (1967). Escala: 1:10.000. Fulles 141-46, 141-45, 140-46 i 140-45.
- GÓMEZ ORTIZ, A. (1977). *El modelado glaciar y periglacial del Macizo de Campquerdós (Cerdanya)*. Publicacions del Dep. de Geografia de la Universitat de Barcelona, n.º 44.
- GÓMEZ ORTIZ, A. (1981) *Síntesis Geomorfològica del Alto Valle del Segre*. Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, 62 pp.
- GÓMEZ ORTIZ, A. (1983) «El relieve de las formas» (Del llibre *El eje del Llobregat y el túnel del Cadí*). Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, pp. 63-81.
- INSTITUTO GEOGRÁFICO NACIONAL (1961). Escala 1:50.000. Fulles 282 i 293. Projectió UTM. Madrid.
- JOLIS, A. i SIMÓ, M.ª A. (1965). *Alt Berguedà i Cardener*. Col·lecció de guies del Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 285 pp.
- SERVICIO METEOROLÓGICO NACIONAL. Butlletins mensuals de les observacions meteorològiques. Madrid. Ministerio del Aire.
- TRICART, J., i CAILLEUX, A. (1967). *Le modelé des régions périglaciaires*. SEDES. Paris, 512 pp.
- VIGO BONADA, J. (1976). *L'alta muntanya catalana. Flora i vegetació*. Editorial Montblanc-Martín. Granollers, 421 pp.

INTRODUCCIÓ AL TELEMARK

Alternativa a l'esquí de muntanya en la majoria dels casos?

Jacint Verdaguer

Història

Telemark és una regió de les 18 províncies de Noruega, relativament petita i coberta de neu durant molts mesos tot l'any. Des del 1783, la indústria principal hi és el turisme.

El gir Telemark

És el més antic utilitzat en pendent, i es va fer per primera vegada fa més de 100 anys. Això va ser possible gràcies a l'invent de fixacions i botes més desenvolupades, cosa que permetia un millor control de l'esquí. També van ser possibles altres tipus de girs.

El gir més antic, el de Telemark, era vist molt rarament, amb l'excepció dels saltadors, els quals l'utilitzaven per tal de governar els llargs i pesats esquis després de tocar terra. El gir Telemark és l'únic que no es pot fer amb esquis d'alpi, ja que és indispensable que el taló s'aixequi.

Probablement, el més famós esquiador de la regió de Telemark va ser Sondre Norheim, un fabricant d'esquis. Aquest era un innovador i millorava constantment els materials: inventà els moderns cantells i fixacions. També va posar a punt dos atrevits girs: el primer, un gir dirigit, caracteritzat per un esquí endarrerit i un genoll doblegat; i l'altre,

Gir Telemark, a muntanya

Gir amb pendent fort, utilitzant material lleuger: esquis Telemark

Gir amb salt, utilitzant material lleuger: esquis Telemark

Col·locació de pells

caracteritzar pels esquís paral·lels.

Aquests dos girs inventats per Norheim necessitaven noms; un comitè de la regió va anomenar-ne un com a gir Telemark, i va escollir per a l'altre el nom de la capital, gir Christiania, nom de l'actual Oslo.

El gir Christiania va convertir-se en el baluart de l'esquí alpi; com a tècnica, va

ser de més fàcil realització per als esquiadors i es va estendre ràpidament, tot deixant el gir Telemark on havia començat (el salt).

El gir Telemark ha estat utilitzat ara, i reviu una etapa de relançament, gràcies a la seva gran popularitat als EUA, als Països Nòrdics, etc., i als nous materials posats a punt.

Explicació tècnica

Partint de la posició de travessa, i fent suport sobre l'esquí de la vall, avançem l'esquí a la muntanya molt cap endavant (fixació al nivell de l'espàtula), donant-li un angle convergent a la traça (podem aixecar l'esquí per a fer-ho); és a dir, l'emplacem en la direcció del viratge que anem a fer.

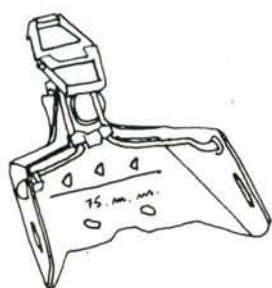
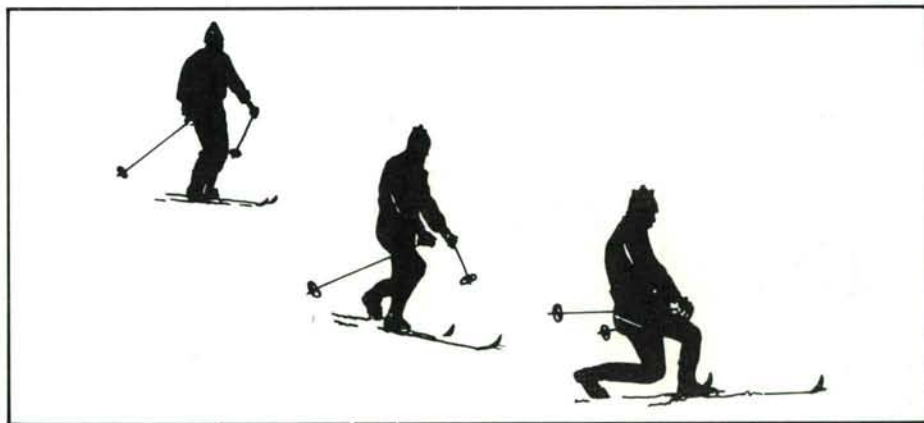
La cama de la vall és en aquest moment molt flexionada, i el taló molt aixecat. Llavors, projectem tot el pes del cos sobre l'esquí exterior al viratge, restant en suport dominant sobre ell. Seguidament ajuntem l'esquí interior.

Utilització i materials

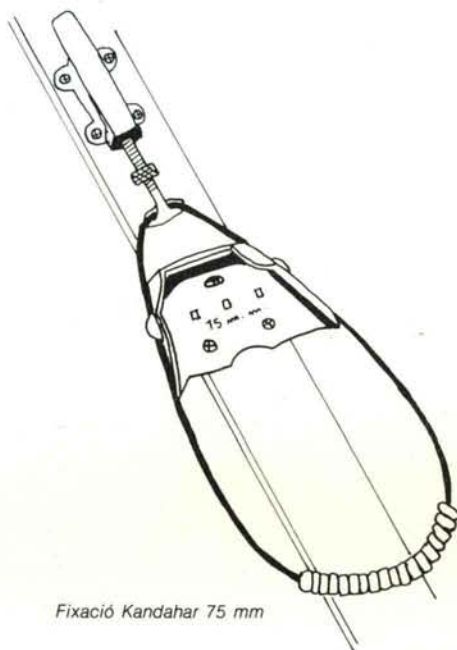
Els corredors de ral·lies d'esquí de muntanya, expedicionaris,

esquiadors-escaladors, així com tots els practicants de l'esquí de muntanya i d'esquí en general, saben des de sempre els avantatges que suposaria el fet d'utilitzar un material més lleuger en les seves sortides a mitjana i alta muntanya.

En efecte, fa falta de 5 a 7 vegades més energia per a moure un pes amb els peus que per portar-lo a l'esquena.

Fixació Rottefella Master 75 mm

Fixació Kandahar 75 mm

Bastó Swix (Mountain)

Bota Znak, especial Telemark

S'aprecia llavors l'avantatge que ofereix un equip dues o tres vegades menys pesat que el normalment utilitzat.

Les fixacions més comunament utilitzades són les del tipus KANDAHAR 75 mm, amb cable, o la norma 75 mm, exemple: ROTTEFELLA (MASTER), si bé hi ha d'altres sistemes.

Les botes són de cuir i canya alta; la sola és de VIBRAM. Hi ha diferents marques i models: NÖRDICA, TRAK, ALFA, etc., (especials Telemark). Totes són aptes per al seu ús amb grampons i per a la marxa a muntanya.

Els bastons són metàl·lics, amb arandela gran i corretges regulables. La seva talla és més llarga que el bastó destinat a l'esquí alpí, i més curta que els utilitzats per a fons. Són aconsellables els SWIX MOUNTAIN.

Per a les pujades, el sistema antireculada utilitzat són les pells de foca autoadhesiva, tipus COLL-TEX, estretes, o les ceres de fons, de retenció, adaptades a cada tipus de neu. En el cas d'encerar amb ceres de retenció de fons, és aconsellable d'encerar tota la llargada dels esquís.

Característiques de l'esquí de Telemark

- Esquí de llargada tradicional
- Són equipats amb cantells metàl·lics
- Són més estrets que els normalment utilitzats en l'esquí de muntanya.
- El pes és inferior.
- Són, en general, més tous i adaptables al relleu.

Hi ha diverses marques al mercat (TUA, KASTLE, TRAK, FISCHER, ASNES, etc.). Algunes tenen dos models: uns, més adaptats per a neus toves i humides; i d'altres, per a neus gelades i dures.

La seva concepció els fa extremadament polivalents quant a la tècnica a adoptar: el gir Telemark per excel·lència, els girs propis de l'esquí alpí, la tècnica de fons, el salt. Es revelen excel·lents a la pujada, ja sigui amb pell de foca, o bé amb la cera de retenció adequada.

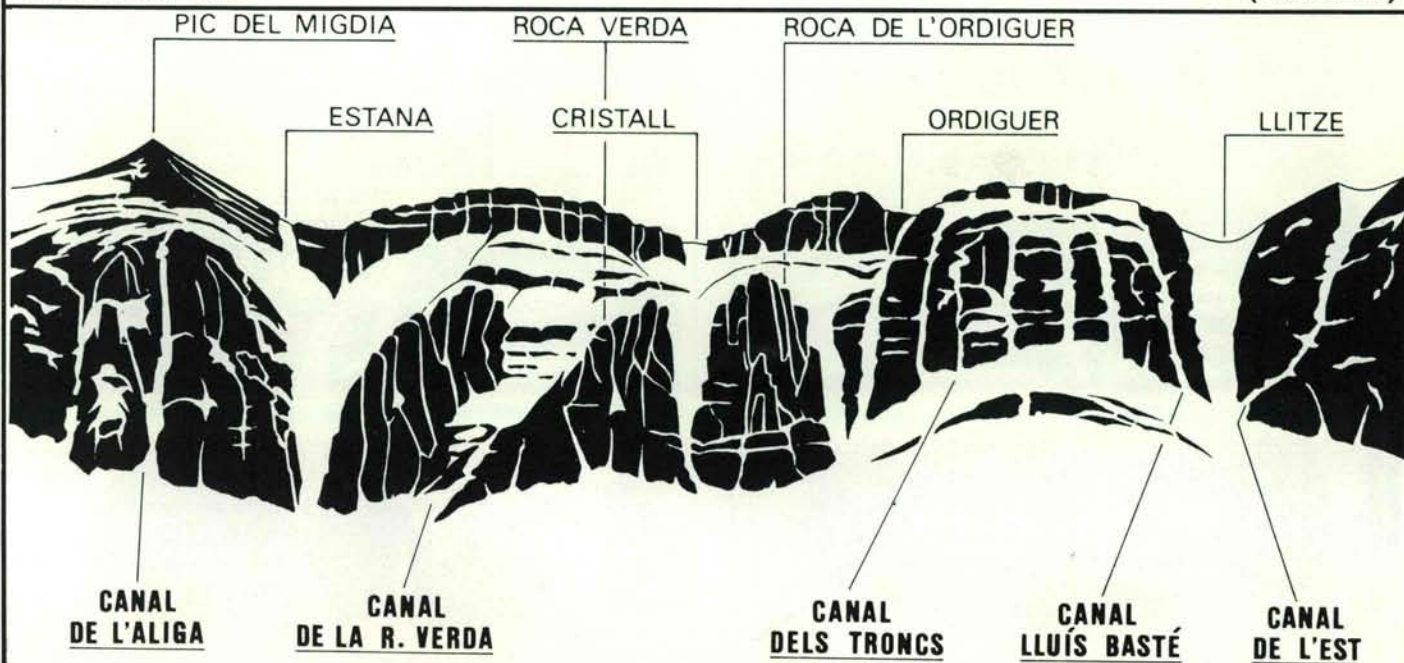
A la muntanya, i segons les condicions de neu, pendent, etc., utilitzarem la tècnica que en cada moment sigui més eficaç i segura per a dominar les diferents situacions més o menys problemàtiques que es poden plantejar. L'experiència personal hi té un paper molt important. Per exemple, en condicions de neus molt dures i de pendent fort, és aconsellable el gir paral·lel, de realització més curta i ràpida.

El límit d'utilització del gir Telemark, en pendents, pot situar-se entre els 40° i 45°, segons la neu, la tècnica i la condició física de l'esquiador.

CRÒNICA EXCURSIONISTA

SERRA DEL CADÍ

(Cara Nord)

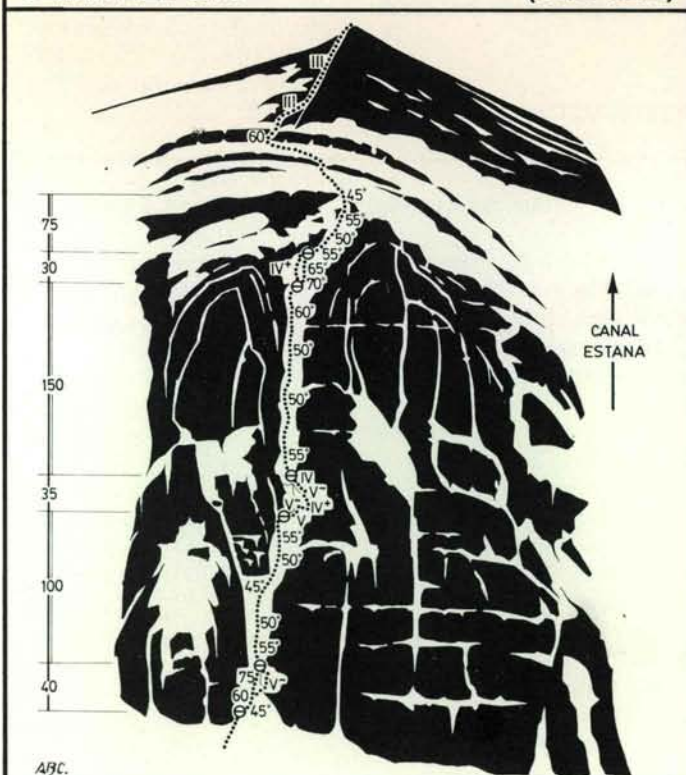

ABC.

Situació panoràmica de les canals

SERRA DEL CADÍ

(Cara Nord)

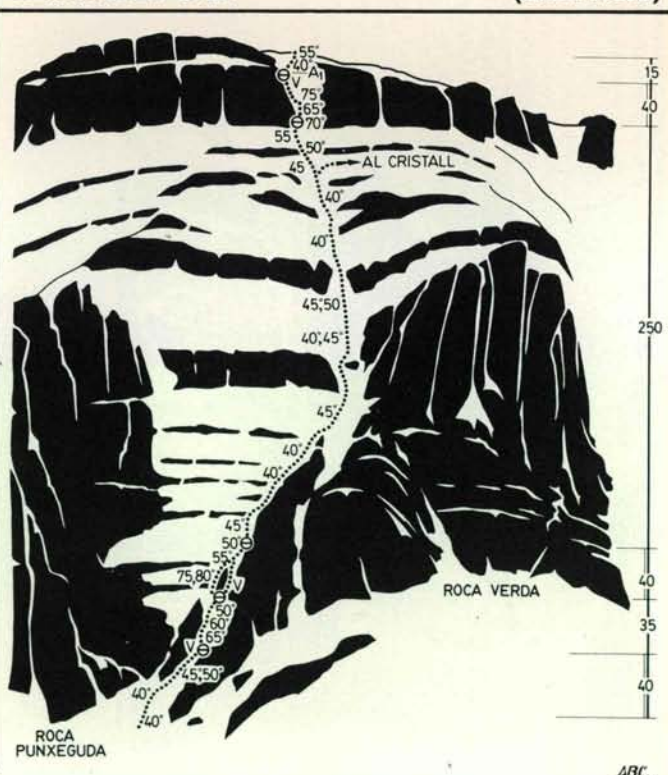
ABC.

Canal de l'Àliga

1.ª ascensió: no se'n tenen dades

SERRA DEL CADÍ

(Cara Nord)

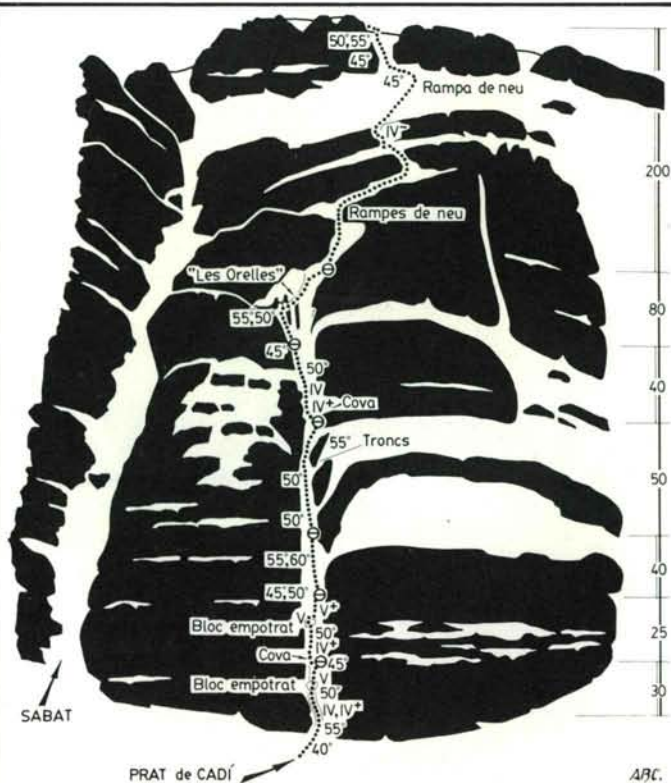

ABC.

Canal de la Roca Verda

1.ª ascensió: 16-4-84
per: C. Lalueza, J. Lalueza i J. Matas

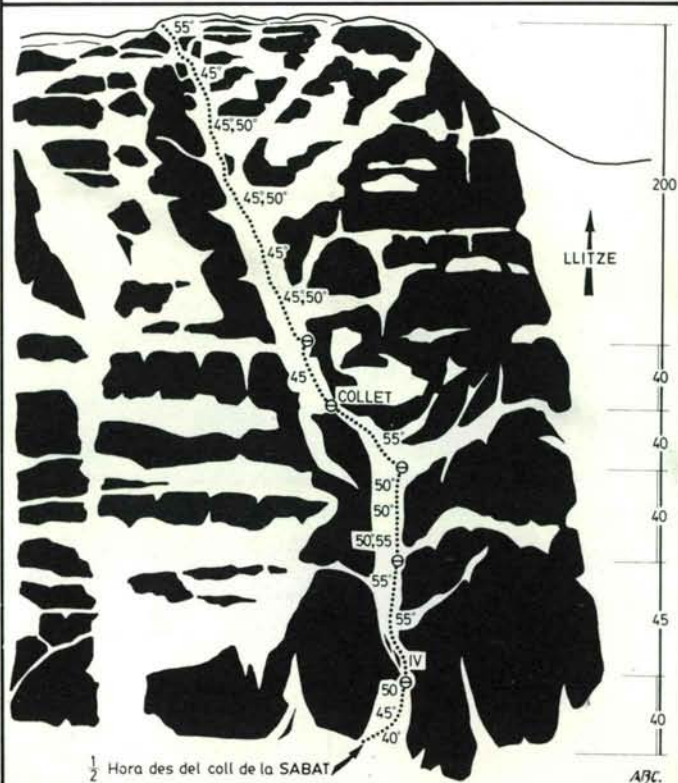
SERRA DEL CADÍ (Cara Nord)

Canal dels Troncs

1.ª ascensió: 22-1-84
per: Jaume Matas i Carles Lalueza

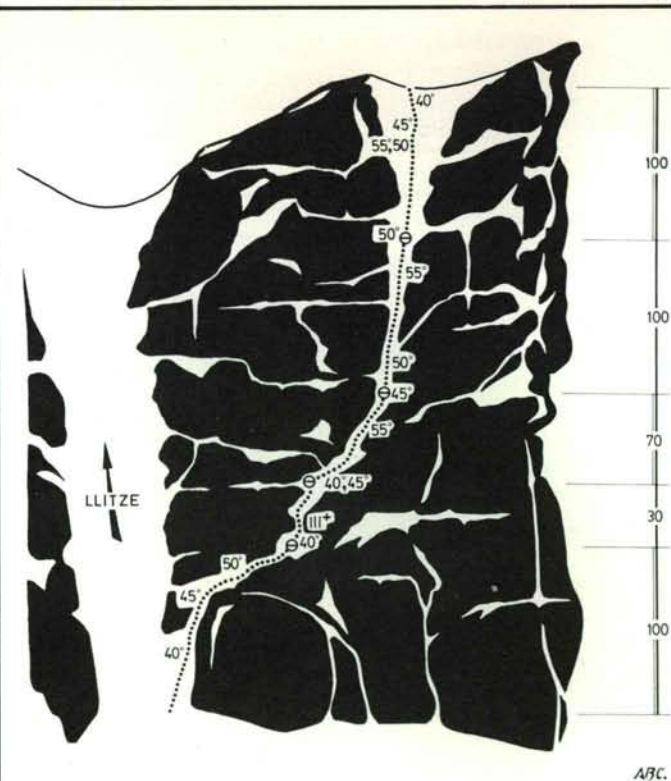
SERRA DEL CADÍ (Cara Nord)

Canal Lluís Basté

1.ª ascensió: 8-4-84
per: Carles Lalueza i Jaume Matas

SERRA DEL CADÍ (Cara Nord)

Canal de l'Est

1.ª ascensió: 19-2-84
per: J. Matas, C. Capelles i R. Grau

ESPELEOLOGIA

Abans que comencin les campanyes d'estiu d'aquest any, potser serà interessant de publicar una llista de les majors cavitats, pel seu desnivell. Aquestes són:

INTERNACIONAL

Nom més conegut	metres	País
1. Réseau du Foillis (Jean-Bernard)	1.538	França
2. Snieznaja Piecziera	1.370	URSS
3. Sistema de la Piedra de San Martin	1.342	França-Esp.
4. Illamina'ko Ateak (BU-56)	1.338	Espanya
5. Gouffre Berger	1.248	França
6. Sistema Huautla	1.246	Mèxic
7. Schwensystem (Batman-Höhle)	1.219	Àustria
8. Abisso Fighera-Antro del Corchia	1.210	Itàlia
9. Schachta Towiani	1.190	URSS
10. Dachsteinmammuthöle	1.180	Àustria
11. Jubiläumschacht	1.173	Àustria
12. Sima 56	1.169	Espanya
13. Sistema Badalona	1.149	Espanya
14. Pozu del Xitu	1.139	Espanya
15. Schneeloch	1.101	Àustria
16. Sima GESM	1.098	Espanya
17. Gouffre Mirola	1.080	França
18. Jagerbrunnentrog	1.061	Àustria
19. Nita Nanta	1.026	Mèxic
20. Torca de Urriello	1.022	Espanya
21. Hochlecken Grosshöhle	1.022	Àustria
22. Lamprechtstufen	1.005	Àustria
23. Coume d'Hyournède (Félix Trombe)	1.004	França

Cova de Font-ràbiosa. Capcir. (Foto: Alfred Montserrat).

Cueva del Llano. Fuerteventura. Illes Canàries. (Foto: Alfred Montserrat).

ÀUSTRIA

Durant l'estiu de 1983, un reduït grup d'espeleòlegs anglesos va explorar la Barangassewindschacht, que es troba a la zona de Dachstein. La fondària assolida és de -490 m a la capçalera d'un P-60 no davallat. La cavitat conté un P-125 anomenat Ben-Dors-Schacht, i el seu potencial fins a la

ressurgència és de 1.000 m i d'uns 5 km.

BÈLGICA

La S.S. de Wallonie ha editat *Inventaire speléologique de la Belgique*, un gran treball de documentació bibliogràfica on es recullen les dades de totes les cavitats belgues, i s'hi indica la manera d'obtenir una topografia.

FRANÇA

- Al massís de l'Alpe-Alpette, el Réseau de l'Alpe, amb 12 entrades, té un recorregut de 39.152 m i una fondària de -526 m. A molt pocs metres de les seves galeries hi ha els finals de les Gouffres Brutus i de la Combe de l'Arche amb 7.717 m i del Réseau du Pinet amb 8.604 m i més de 500 m de desnivell.
- Després de la desobstrucció del Réseau Sanguin i l'exploració de diferents branques que s'hi féu, el desenvolupament del Réseau de la Dent de Crolles, a St. Pierre de Chartreuse, assoleix els 40.600 m. El principal objectiu de les exploracions és l'unió amb la propera Grotte Chevalier.
- Una notícia desagradable: Eric Segond ha mort. Un dels millors espeleobussadors de França i del món va morir mentre retornava, després d'haver assolit la cota -94 m en una immersió amb aire comprimit a la Grotte des Cent-Fonts (Causse de la Selle, Hérault). El seu cos va ser rescatat per un equip format pels millors especialistes francesos: C. Touloumdjian, P. Penez, etc. Sens dubte, és una gran pèrdua per a l'espeleologia mundial.

INDONÈSIA

- Malgrat les diverses condicions meteorològiques, l'expedició francesa a la regió del Kalimantan, part indonèsia de l'illa de Borneo, va descobrir i explorar, l'estiu passat, Lubong Dunaï, a la zona de Murabulan, que, amb 4.930 m topografiats i 5.000 m explorats, és la major cavitat d'Indonèsia.
- Les principals cavitats del massís de Gunug Sewu, a l'illa de Java, segons consta a l'oficina d'Aigües Subterrànies de Wonosari, són:

Gua Sodong	4.290 m
Gua Bribin	3.900 m
Gua Jomblang	3.325 m

Cap cavitat no hi assoleix els 300 m de fondària, essent la més pregona

Luwang Ombo, amb -230 m.

ITÀLIA

- A la zona de Friuli-Venezia Giulia s'han produït importants descobertes com són la Fontanin del Fratte (Andreis) que, amb 1 km de recorregut i un desnivell de + 400, s'ha fet la cavitat italiana amb major desnivell positiu, i l'Abisso degli Increduli, amb 410 m (-399, +11).
- El GHS Bolognese CAI ha acabat l'exploració de l'Abisso dei Fulmini (Toscana), en un sífo a la cota -760 m. La verticalitat d'aquest avenc és important; consta de 20 pous entre els que hi ha P-96, P-89, P-100 i P-86.
- L'Abisso Artesinera ha estat perllongat de -135 m fins a -355 m pel G.S. Piemontese CAI-UGET; per la seva part, el G.S. Alpi Marittime ha explorat l'Abisso Bacardi fins a -450 m.
- La Gola del Visconte ha estat unida al sistema de Piaggiabella: aquesta és la seva 8ª entrada. El desnivell continua essent el mateix (-755 m) i el recorregut arriba als 25 km. L'Abisso Filologa, amb -350 m, té grans possibilitats d'unir-se al complex; la seva exploració és en curs: la porta, com a la resta del sistema, el G.S. Piemontese CAI-UGET.

Durant agost i setembre del 1983, espeleòlegs dels CMS, ACN i GSP han assolit el fons de l'Abisso Cappa (Conca delle Carserne) en un sífo a la cota -706 m.

PÀPUA, NOVA GUINEA

Un equip britànic s'està preparant per a continuar l'exploració del riu subterrani de Nare, que va ser començada els anys 1979 i 1980 per equips francesos. Es tracta del major riu subterrani descobert fins ara. Entre el material que es pensa utilitzar hi ha un fusell llença-arpons, que pot fer-los arribar fins a 45 m de distància, per tal de facilitar el creuament del riu mitjançant tirolines. L'expedició tindrà lloc a l'estació seca, és a dir entre

novembre de 1984 i abril de 1985.

MADAGASCAR

Des de fa més de vint anys, J. Rodafilaio explora i topografia en solitari les cavitats del massís de l'Ankarana, on es coneixen més de 75 km de galeries.

Entre les cavitats destaquen les següents Grottes:

- d'Ambatoharana 18.100 m
- d'Andrafiabe 11.460 m
- d'Antsatrabonko 10.400 m
- d'Anjohimilaintety 7.350 m
- au sud de la porte n.º 1 de Besaboba 4.460 m
- au nord

d'Antstrabonko 4.080 m

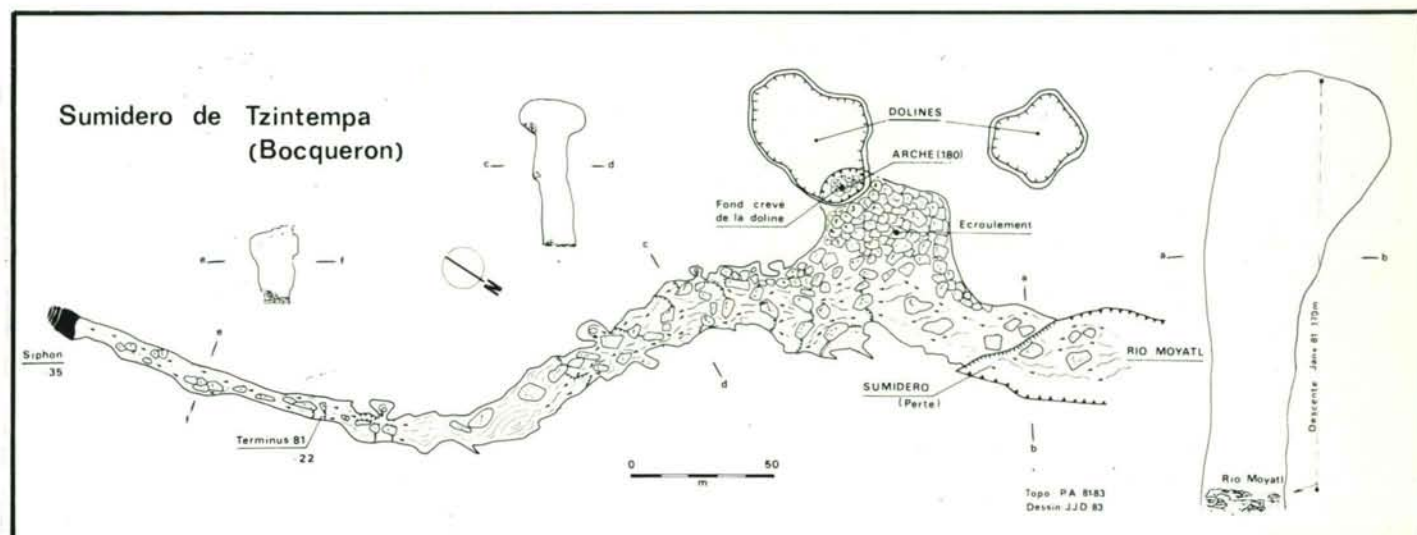
MALÀISIA-SARAWAK

L'expedició anglesa a la zona de Gunung Mulu, a la part de l'illa de Borneo que pertany a Malàisia, ha començat revisitant Sarawak Chamber, la més gran de

totes les sales subterrànies del planeta, on s'esmerçaren tres dies a realitzar un film.

L'exploració d'un sífó a Clearwaters Cave ha demostrat l'existència de grans galeries darrera d'ell, que s'esperen assolir a través d'altres cavitats que s'estan explorant a la zona,

Reproduït de Spelunca n.º 13, 1984.

on ja s'han topografiat més de 5 km, que s'afegeixen als més de 100 km descoberts en expedicions anteriors.

L'expedició és lluny de ser acabada, i hom espera obtenir-ne grans resultats.

MÈXIC

L'expedició francesa Méxique-83, composta per sis espeleòlegs, va explorar diverses grans cavitats a la Serra de Zongolica, entre les que cal remarcar:

- El Sumidero de Cuetzaloztolt, amb un recorregut de 2.100 m i una fondària de -215 m en el sífo terminal. Per ell es perd un riu que té un cabal de 600 l/s a l'estació seca.

- Atlalaquia de Ahuihuizcapa és la cavitat més fonda de tota la serra, amb -455 m i 905 m de recorregut. Es tracta d'una cavitat de grans dimensions (galeries de 60 m d'ample) i amb un pou d'entrada de 50 m de diàmetre i 200 m de fondària (250 des del llavi superior).

- En el Sumidero de Trintempa, o del Bocquerón, es perd el riu Moyatl amb un cabal en estiatge de 5 m³/s, cosa que ha suposat greus problemes per a la seva exploració. Finalment, s'assoleix el sífo terminal a -35 m i a 530 m de l'entrada. Molt a prop d'ell es troba un gran arc natural de 180 m d'alçada.

- Junt amb les exploracions de 1980-1981, per Ph. Ackermann i G. Rovillon, del Sótano Tomasa Kiahua (-374 m amb un pou d'entrada de 330 m) i del Sumidero de Atikpak (-350 m), aquestes descobertes confirmen la importància espeleològica d'aquesta serra.

- Una expedició belga a la regió de Zoquitlan ha explorat 1 km de noves galeries al Sótano del Rio Coyomean (-316 m) i la cueva Xitlana (-322 m), cavitat recorreguda per un important curs d'aigua. A la zona alta de la serra es va descobrir i explorar la Cueva Alcomogua, una pèrdua enorme (1,5 m³/s en l'estació seca) malauradament obstruïda per restes vegetals.

NORUEGA

Més exploracions al nord del cercle polar en carsts àrtics a la zona de Glomfjell. S'hi coneixen 28 cavitats, essent les més importants:

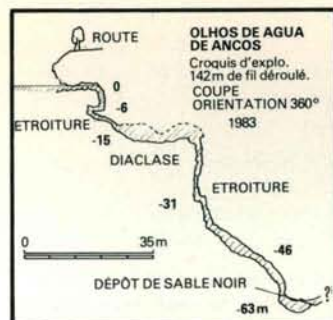
Ruffenhullet	500 m
Kloftgnatta	350 m-50 m
Gunnargrotta	250 m-22 m
Jangrotta	220 m-28 m
Skauldalsgrotta	140 m

PORTUGAL

Durant el mes d'agost de 1983, una expedició de reconeixement, fonamentalment encaminada a la immersió, ha estat portada a terme per espeleòlegs del S. C. de Dijon, amb la col·laboració de membres de la SPE. Els resultats més importants són:

- Olhos de Agua de Ancos (142 m, -63 m). Exploració aturada per manca d'aire.
- Róseau d'Alviella (300 m, -50 m). Exploració aturada, per manca d'aire.
- Algas das M... (80 m, -60 m). Gran secció, exploració aturada.

Reproduit de Spelunca n.º 13, 1984.

URSS

- Entre desembre de 1983 i gener de 1984, espeleòlegs de Sibèria i Moscou exploraren la Pionerskaja, fins al sífo terminal a -750 m, després de forçar un caos de blocs a -690.

- A la mateixa serralada Bzyl, s'explora Forel'maja fins a -250.

- El mes de gener, una expedició de busseig explorà set ressurgències en els carsts de Geòrgia de l'Oest. S'assoliren -46 m a Mchishta i s'avançaren 150 m a Gliana, després d'haver superat 4 sífons.

ACTES

RUTA PER LA SEGARRA

El dia 13 de maig d'enguany va tenir lloc la III CAMINADA POPULAR DE TORÀ. Convidats per l'Associació del Patrimoni Artístic i cultural de Torà, i com ja comença a ser un esdeveniment prou interessant dintre els ambients excursionistes, el Centre fou representat a la Ruta per la Segarra, un itinerari que fou seguit per uns 200 caminadors i que va transcórrer quasi tot per terreny proper a la ribera esquerra del Llobregós.

El dia ens acompanyà, tot fent un parèntesi dintre el règim pluviós al qual ens tenia sotmesos la meteorologia primaverenca, i les aromes de farigola, romer, sàlvia, camamilla i altres plantes remeieres se sumaren a la diada de germanor.

Sortírem de Torà de Riubregós i férem camí cap a la capelleta de Sant Pere dels Empalous o Morinyols, passant abans prop de l'anomenat «Pont del diable», construït vers l'any 1452, que es troba en un petit congost. La seva finalitat era la de fer d'aqüeducte per traspasar l'aigua del rec. La petita capella de Sant Pere, que s'encresta dalt d'un tossal, hi fou construïda per reemplaçar una altra esmentada ja el

1429. Se celebrà la santa missa al defora i, en acabar, foren entonats els goigs a sant Pere i es repartí coca i xarel·lo als assistents.

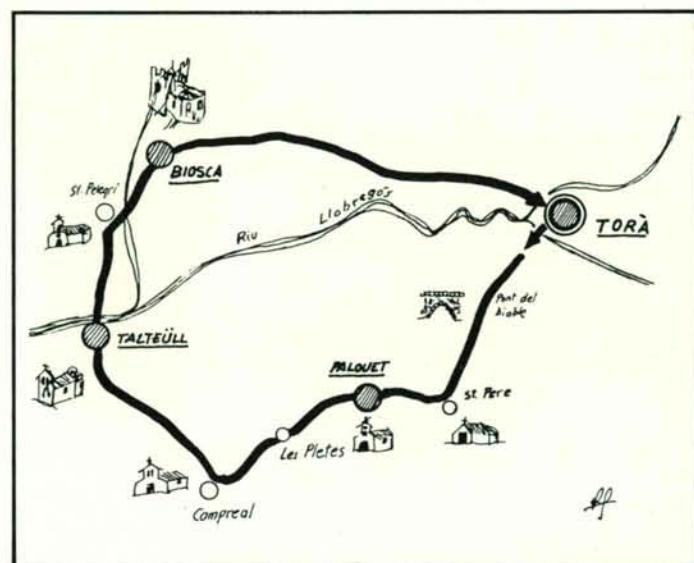
L'itinerari conduí cap al poble de Palouet, on fou visitada l'església romànica de Sant Jaume, i tot seguit fórem obsequiats amb fruita per a donar-nos ànim per la caminada.

Poble enllà, es passà per la capella de Campreal, situada entre Palouet i Talteüll. És una bonica església, d'un gòtic ple, amb ampliació i campanar d'espadaña, situada al bell mig d'un panorama obert i amb els camps de cultiu que l'emmarquen, símbol de la pagesia d'aquest paisatge segarrenc.

En arribar al llogaret de Talteüll (poble documentat pel seu castell de l'any 1097, on també fórem obsequiats, ara amb begudes) visitàrem l'església romànica de dos absis -cosa molt singular- i les restes d'una gran torre del castell, que li donen encara avui el caire d'una interessant població medieval.

De camí cap a Sant Pelegrí, travessàrem el riu Llobregós, en aquell moment amb molt de cabal, per una passera arranjada de bell nou pels organitzadors, ja que l'antiga estava molt malmesa degut al poc ús i a les inclemències del temps: tots sabem que, actualment, els camins tradicionals es van perdent.

Itinerari de la Caminada Popular de Torà.

Sant Pelegrí és una església romànica reformada, que guarda una bella imatge de la Verge, treballada en pedra. Es troba al costat de la carretera de Biosca a Guissona, en un lloc planer i agradable, voltada de verds sembrats d'ordi i blat molt ufanosos. Ací férem parada per al dinar; els qui el portaven s'entaularen, i els altres, per un preu mòdic, pogueren repostar energies amb bona butifarra a la brasa. Després de dinar s'organitzà un xic de tabola i la tradicional rifa de productes típics del país, cedits per les entitats col·laboradores. L'última visita, ja a la tarda, es féu a la vila i al castell de Biosca.

Els caminadors que encara teníem ànims férem camí cap a Torà; els altres, acabaren la jornada amb cotxes. Arribats a Torà, al convent de Sant Antoni visitàrem l'exposició de fotografies de les anteriors caminades, de llocs d'interès arqueològic de les rodalies i dels treballs que porta a terme l'«Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà». Fôrem obsequiats amb un bon berenar de torrades, pernil, llonganissa, xocolata i vi ranci del bo.

Fou una magnífica diada de germanor! Des d'aquestes ratlles felicitem els organitzadors, i els encoratgem a continuar per aquests camí de fer conèixer a propis i forans el patrimoni de llur entorn.

Narcís Rucabado i Franquesa

PREMI «SANT BERNAT»

El passat 11 de maig, el jurat del XIX Premi «Sant Bernat», atorgat per la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, i convocat enguany per l'Arxiu Bibliogràfic Excursionista de la Unió Excursionista de Catalunya, va concedir aquesta distinció al nostre consoci Josep de Tera i Camins, per la seva obra «La Vall de Tavascan».

Com a obra finalista, destaca «Descoberta de la Natura a través de les plantes medicinals», de

Miquel Batet i Martí, amb dibuixos d'Elsa Ejarque i Camps.

III CURSA D'ESQUÍ DE MUNTANYA AL TUC DE MOLIERES

El passat dia 25 de març va tenir lloc la III Cursa al Tuc de Molieres, organitzada per la Secció de Muntanya i el C.A.D.E., del Centre Excursionista de Catalunya, i amb la col·laboració d'entitats i cases comercials de Barcelona i de la Vall d'Aran.

Per les condicions meteorològiques de pluja i neu, que vam caure dissabte i la matinada del diumenge a tota la zona, es va fer necessària la sortida d'un segon grup de controls, que va tornar a obrir la traça des de la boca sud del túnel de Viella fins al refugi del Molieres.

Hi van participar 26 equips, i quatre més no ho van poder fer: uns, per arribar tard a la sortida, per un malentès del canvi d'horari oficial, i uns altres perquè els van robar els esquís aquella mateixa nit al refugi de l'ICONA, situat prop de la boca sud.

La clàssica pujada al Tuc de Molieres no es va poder realitzar, ja que les condicions meteorològiques i de la neu ho desaconsellaven. Així és que es va fer la pujada i baixada del Refugi de Molieres (2.350 m), amb un desnivell de 730 m.

La prova va ser molt disputada i amb escasses diferències de temps entre els equips participants. L'equip guanyador de la prova va ser el format pels companys de Terrassa, Lluís Capdevila i Pep Turull, amb un temps de pujada al refugi d'1 h. 9 min. i un total d'1 h. 33 min. 17 seg. I, en noies, el format per Carme Valldosera i Aurora Hernández, amb 1 h. 25 min. i 1 h. 55 min. 35 seg. pel mateix itinerari.

Cal agrair la cobertura per ràdio, desplegada com sempre pels Bombers de Viella, així com la col·laboració de Comercial

SAMID S.A., l'Estació d'Esquí TUCA - BETRÉN, Foto Video RUIZ i RIMAYA Taller-Ski.

El dinar de cloenda i el posterior lliurament de trofeus, medalles i regals a tots els equips participants es va realitzar al Xalet del C.E.C., de Salardú, on es donà per finalitzada la prova.

La classificació de la Cursa va ser la següent:

- 1.º - Lluís Capdevila i Pep Turull (1 h. 33 min. 17 seg.).
- 2.º - Jordi Canals i Miquel Sánchez (1 h. 37 min. 3 seg.).
- 3.º - Roger Prat i Jaume Torm (1 h. 40 min. 24 seg.).
- 4.º - Toni Vives i Josep Carles Vallès (1 h. 52 min. 10 seg.).
- 5.º - Eduard Àlvarez i J.C. Ferrero (1 h. 52 min. 26 seg.).
- 6.º - Eduard Torà i Miquel Casas (1 h. 53 min. 47 seg.).
- 7.º - Arseni Lago i Lluís Ibáñez (1 h. 54 min. 18 seg.).
- 8.º - Conrad Blanc i Pep Ponce (1 h. 54 min. 20 seg.).
- 9.º - Jordi Badiella i Francesc Zamora (1 h. 54 min. 43 seg.).
- 10.º - Carme Valldosera i Aurora Hernández (1 h. 55 min. 35 seg.) I.º equip femení.
- 11.º - Manel de la Matta i Alfred Martínez (1 h. 55 min. 49 seg.).
- 12.º - Lluís Serra i Toni Domingo (2 h. 13 min. 38 seg.).
- 13.º - Rafael Adell i Júlia Casas (2 h. 14 min. 32 seg.).
- 14.º - Xavier Ortega i Emilio Ortega (2 h. 15 min. 0 seg.).
- 15.º - Ricard Tormo i Emili Volta (2 h. 24 min. 34 seg.).
- 16.º - J.C. Serrano i Jaume Porta (2 h. 24 min. 55 seg.).
- 17.º - Quim Bertràn i Toni Lladó (2 h. 26 min. 31 seg.).
- 18.º - Francesc Albés i Carles Albés (2 h. 36 min. 49 seg.).
- 19.º - Paulí Gran i Feliu Izard (2 h. 39 min. 27 seg.).
- 20.º - Luci Morera i Dolors Vidal (2 h. 40 min. 31 seg.).
- 21.º - Pere Sánchez i Josep M.ª Páez (2 h. 44 min. 51 seg.).
- 22.º - Sònia Celades i Àngels Oller (2 h. 48 min. 30 seg.).
- 23.º - Toni Vilaseca i Josep M.ª Mèrida (3 h. 7 min. 22 seg.).
- 24.º - Miquel Fabró i Josep Llorenç (3 h. 11 min.

11 seg.).
I dos equips desqualificats.

J.C.

BIBLIOGRAFIA

RIPOLL. Guia cartogràfica del municipi. Ed. Maideu. Ripoll, 1984.

Gonçal Cutrina, Francesc Morera i Artur Masdèu, del Club Excursionista de Ripoll, s'han reunit per dur a terme un interessant treball sobre la capital del Ripollès. Es tracta d'una guia cartogràfica, a l'estil de les de l'Alpina, i referida al terme de Ripoll. Cutrina n'ha redactat el text, Masdèu n'ha fet la topografia, i la confecció dels camins en el mapa ha estat a càrrec de F. Morera.

A l'obra són assenyalades no solament les masies de l'entorn sinó també tots els camins que hi menen, així com fonts, canals, rius, colls, cims i tots els components geogràfics. Hi ha també anotacions referides al clima, la vegetació, la flora i la fauna del país, els monuments històrics, etc. L'obra és enriquidora com la que més, ja que, en recollir les masies, se n'especifica l'estat actual (casa habitada, deshabitada o en ruïnes), un detall molt important en una guia. Unes quantes fotografies donen major relleu al llibre, que és editat amb pulcritud i responsabilitat.

No hi podia faltar un recull d'itineraris escollits (muntanyencs i turístics) dels indrets més representatius

del rodal ripollenc, el qual des de 1975 absorbí l'antic municipi anomenat «la Parròquia de Ripoll», amb la qual cosa augmentà la importància del terme que, suara, ha passat a tenir una superfície de 74 km².

El mapa topogràfic, a escala 1:25.000, s'ha editat a tot color. I en la confecció hi han intervingut els tres autors, els quals han posat una cura especial en el sempre problemàtic capítol de la toponímia. Per això, aquesta és del tot reeixida.

Cal felicitar els companys ripollencs per aquesta prova d'amor a la seva vila i a l'excursionisme.

D. Aloy

ADVENTURES EXTREMES,
per Toni Hiebeler.
Col·lecció Clàssics de
l'Alpinisme. Editorial
R.M.-Centre Excursionista
de Catalunya. 1983.

Toni Hiebeler ens narra en aquest seu llibre, en una barreja perfectament

dosificada, pàgines de la història alpina i ascensions, algunes dramàtiques, fetes per ell mateix.

Les conegudes primeres ascensions al Mont Blanc i al Cervin són recreades per Hiebeler. I, amb la mateixa força narrativa del qui coneix i estima la muntanya, ens explica la història de la paret de l'Eiger i de la mort d'Emil Zsigmondy a la Meije. La dramàtica temptativa dels americans al K2, que estigueren a punt de vèncer per primer cop aquesta gegantina muntanya del Karakorum, és vigorosament narrada. I en altres pàgines ens fa reviure l'escalada directa a la Cima Ovest de Lavaredo, i una èpica i miraculosa operació de salvament al Mount Kenya.

Si en la narració de fets aliens Hiebeler ens fa sentir l'emoció de l'aventura, és en la de les pròpies ascensions al Fleischbank, a la Tofana di Rozes, a les crestes de l'Eiger i al Capitan (a la vall de Yosemite), on ens dona la mida de la pròpia vàlua com

a muntanyenc i escriptor.

La traducció de Carme i Jacques Grossmann, correcta i ajustada.

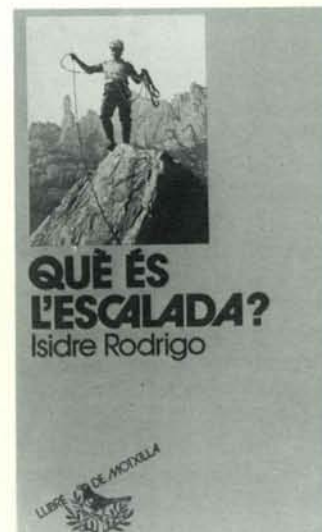
PER LA VALL DEL SEGRE, per Joan Tort i Donada. Col·lecció Llibre de Motxilla. Publicacions Abadia de Montserrat. 1984.

El valor d'aquest nou volum de la col·lecció dels llibres de motxilla, és el de presentar-nos uns itineraris per una regió que queda generalment apartada del corrent excursionista. I que no obstant presenta un interès geogràfic i paisatgístic veritablement notable.

En Joan Tort, d'una manera planera i senzilla, ens presenta onze itineraris que cobreixen les terres que s'estenen des de Bóixols, a ponent, fins al Segre, a llevant; i des del riu Sallent, al nord, fins a les rodalies de Peramola, al sud. Uns breus apunt geogràfics i històrics situen el lector i potencial excursionista en el context d'aquestes contrades, que guarden joies com l'església de Valldarques, la panoràmica des del cim del Coscollet, i la novetat d'uns itineraris poc coneguts.

QUÈ ÉS L'ESCALADA?, per Isidre Rodrigo. Col·lecció Llibre de Motxilla. Publicacions Abadia de Montserrat. 1984.

L'Isidre Rodrigo, en Rodri,

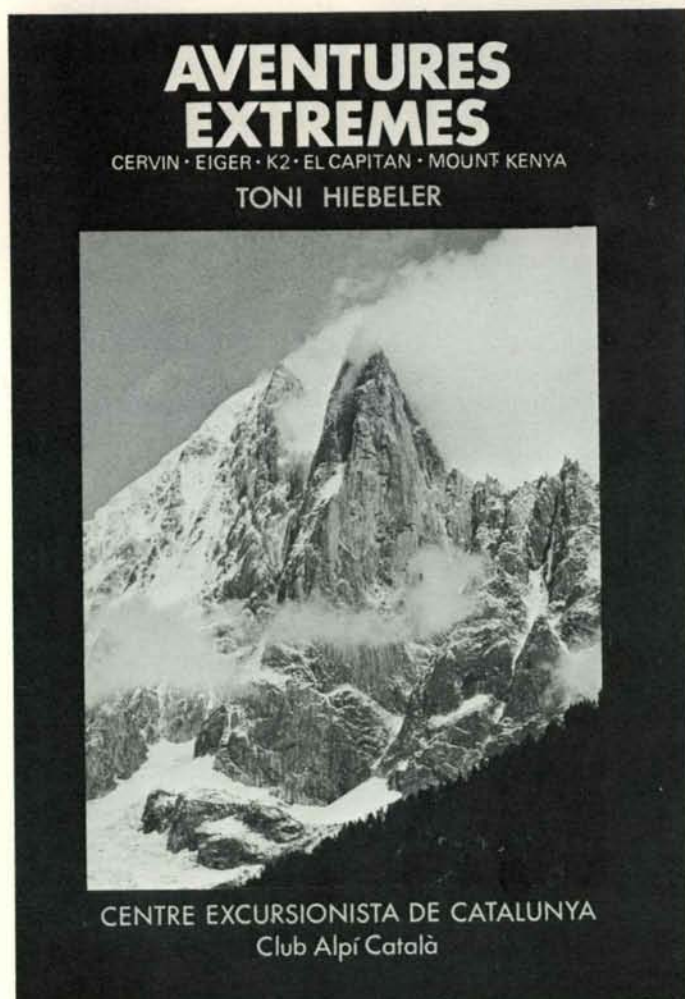
pels amics, amb aquest llibre ens posa a l'abast el poder conèixer què és l'escalada, i per això, d'una manera clara i concisa ens explica, després d'una breu notícia històrica de l'escalada a Catalunya, tots els elements i estris que es fan servir per escalar i les tècniques que serveixen per enfilar-se paret amunt. Aquesta és la part principal del llibre.

En una segona part, més breu (però que jo diria molt més personal), en Rodri ens explica les diferents escales per acotar la dificultat d'una escalada, i les noves teories o mètodes de l'art de la roca, sorgides de l'imparable progrés en els estris auxiliars i de la mateixa evolució de la moral escaladora.

Crec que són unes pàgines vivament aconsellables de llegir a tot aquell mínimament interessat en la noble afició d'anar per les muntanyes, i tant i potser encara més, a tot aquell a qui sembla que l'escalada és una cosa més o menys inútil, perillosa o absurda.

L'ÂGE D'OR DE L'ALPINISME, per Henri Isselin. Editorial Arthaud. 1983.

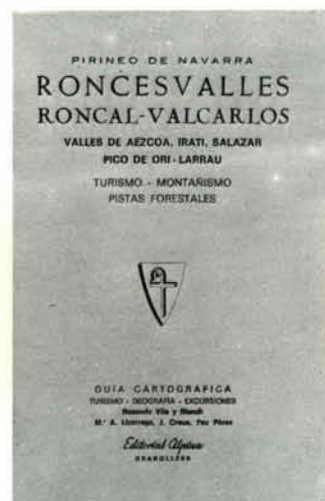
Henri Isselin, conegut principalment pels a documentats llibres sobre la Meije i la Barre des Écrins, ens descriu, en aquest últim llibre, allò que per a ell és l'edat d'or de l'alpinisme, barrejant documentadíssims relats històrics de

conquestes de cims o parets, com la Nord de Les Jorasses o la Nord-Oest de L'Aile Froide, i perfils de personatges que, no massa coneguts, han tingut un paper important en el joc de l'alpinisme modern, com Fourastier o Helbronner, obridor de noves vies en els Alps del Delfinat, el primer, i cartògraf dels massissos alpins el segon.

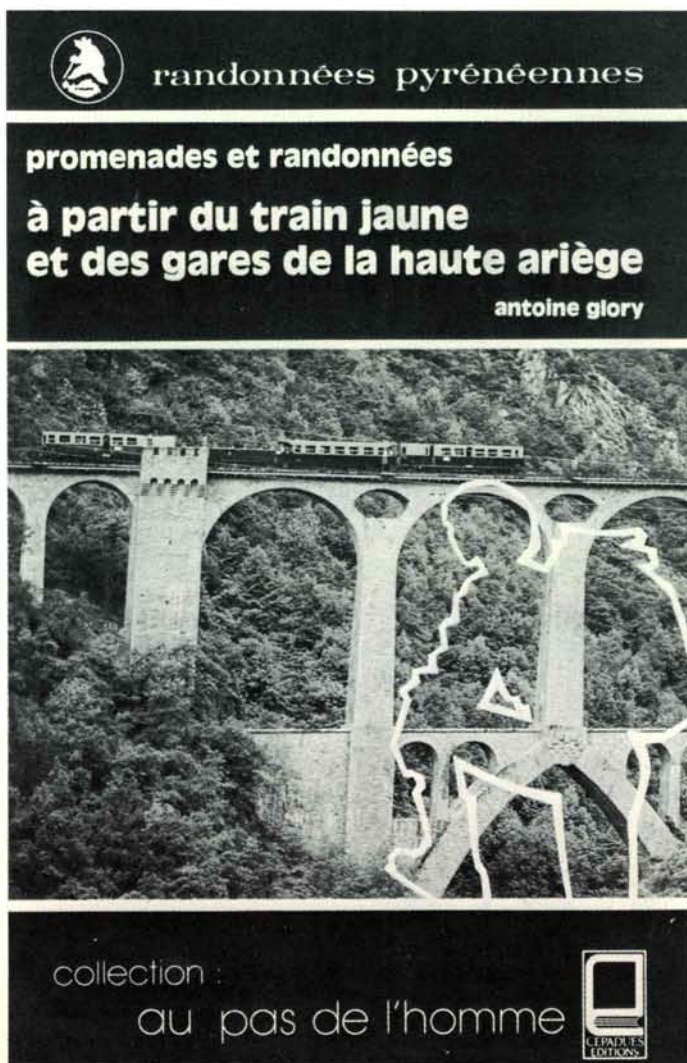
I, alpinista ell mateix, Isselin ens descriu agradables pàgines d'alguna de les seves activitats com a muntanyenc ja madur, i un deliciós retrat d'un guia que, ja retirat, conversa amb Isselin i reviu l'existència tot contemplant sense rancúnia els canvis en els costums i en la manera de fer actuals.

Esperem que no sigui l'últim llibre d'Isselin.

RONCESVALLES - RONCAL - VALCARLOS. Pirineo de Navarra, Valles de Aézcoa, Irati, Salazar, Pico de Ori, Larrau. Guia cartogràfica y mapa topográfico a escala 1:40.000, equid. 20 m. Editorial Alpina. Granollers 1984.

Un nou mapa, acompanyat com és costum per una breu notícia dels aspectes geogràfics i humans de la zona descrita (el Pirineu Navarrés, en aquest cas), i d'uns quants itineraris, tant els turístics per les carreteres i pistes de muntanya, com els excursionistes cap als cims i les valls que presideix el Pic d'Oro, el primer 2.000 venint de la mar cantàbrica.

PROMENADES ET RANDONNÉES À PARTIR DU TRAIN JAUNE ET DES GARES DE LA HAUTE ARIÈGE. Par Antoine Glory. Collection Au Pas de l'Homme. Cepadues Éditions. 1983.

Continuant una meritòria tasca, les Randonnées Pyrénéennes, Cepadues publica aquest nou llibre de la col·lecció «Au Pas de l'Homme», escrit per Antoine Glory. D'una manera semblant al ja publicat, *Promenades et Randonnées en Cerdagne Capcir*, l'autor ens dona primerament una sèrie de dades o indicacions pràctiques sobre equip, direccions útils per a informació meteorològica o demanda de socors, llocs de pernoctació i una relació de refugis i cabanes. Abans de donar-nos una breu referència històrica del trenet groc i de la línia Toulouse-La Tor de Querol, un curt

vocabulari tradueix els termes catalans de muntanya als corresponents francesos.

En una tercera part, naturalment la principal, Glory ens descriu vint-i-dos itineraris, la majoria d'una jornada de marxa, i un màxim en travessa de tres dies, prenent com a punt de partida i d'arribada alguna de les estacions de les línies de ferrocarril citades.

Les excursions són fàcils, i defugen deliberadament qualsevol mena de dificultat. Uns croquis ajuden a seguir l'itinerari, encara que l'autor ens envia, com és lògic, a consultar el mapa Cerdagne-Capcir, publicat per Randonnées Pyrénéennes, molt exacte i de clara lectura.

Hem d'agraciar a Antoni Glory l'esforç fet per a donar el més correctament possible els noms de lloc en la seva grafia catalana.

J. M. Sala Albareda

D'ACÍ I D'ALLÀ

GIRONA

(1-IV-84) IV excursió a peu d'uns 18 km pels voltants de Girona, des de la font d'en Fita (Sant Daniel) al veïnat d'Erols, i d'aquí a Fornells de la Selva, Palau-sacosta i Girona. Organitzada per la Secció de Muntanya del GEIEG. Obsequi a tots els participants.

SANT FELIU DE PALLAROLS

(10-V-84) En enderrocar una paret de la sagristia de l'ermita de Sant Salvador de Cogolls, es va trobar una marededéu romànica (segle XII) de 65 cm d'alçada.

TORDERA

(11-V-84) Aplec de Sant Ponç a la seva ermita als afores de la vila. Missa, dinar de germanor i sardanes. La pluja no va impedir que la diada fos un èxit.

GIRONA

Els dies 12 i 13 de maig va tenir lloc, organitzat pel GEIEG el 51è. Aplec de la Mare de Déu del Mont, en commemoració aquest any del centenari de l'estada de mossèn Cinto Verdager en aquest indret. Campament, foc de camp, missa, concurs, dinar de germanor, sardanes, etc.

BESALÚ

(13-V-84) Marxa de la Bona Petja, en segona edició, organitzada pel Centre Excursionista de Besalú, amb un recorregut de 25 km.

LA BISBAL D'EMPORDÀ

(27-V-84) Arrossada per a més de 500 persones, elaborada pels arrossaires d'Albons.

SANT JULIÀ DE CERDANYOLA

Festa de la Ouada. Aquesta diada, que aplega moltes persones d'arreu de Catalunya, permet de cuinar 230 dotzenes d'ous amb truites diverses, que són repartides entre els assistents. Una festa semblant també la trobem a Guardiola de Berguedà i a Navars.

M.M.

PER LA TEVA SEGURETAT

ARTILOCK

EXIGEIX
MOTXILLES
AMB

L'ÚNIC DISPOSITIU
AUTOMÀTIC PER
AGAFAR EL MARTELL
O EL PIOLET
SOBRE LA MARXA

Piolet o martell
en posició de marxa.

Un gest de la mà
cap enrera. Clic...

... i ja ho tens!

ARTILOCK

UNA INNOVACIÓ

d'ARTIACH

DEMANEU INFORMACIÓ
ARTIACH

FLORIDA, 1-5 ZARAGOZA-8

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriber de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.

Vehils

fundat l'any 1908

Plaça Universitat, 7 - Telf. 317.91.86

Parking Plaça Castilla

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317.91.86 - 317.91.90

Parking SABA - Plaça Catalunya

BARCELONA

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

6 exemplars

(1 any)

1.300,— Ptes.

Estranger

1.700,— Ptes.

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐

Signatura

Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població		D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista MUNTANYA del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

SUBSCRIPCIÓ

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a **ESPELEÒLEG** a partir del n.º.....al preu de.....ptes. els quatre números.
Cobrament: per banc, segons autorització adjunta

Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població		D.P.

Sr. Director
Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut de la revista, **ESPELEÒLEG** del Centre Excursionista de Catalunya corresponent a la subscripció

a nom de

que viu a

Població amb càrrec al compte { corrent d'estalvi } núm.

a nom de

Signatura

ÉS A LA VENDA EL VÍDEO DEL FILM-REPORTATGE DE L'EXPEDICIÓ CAIXA DE BARCELONA A L'EVEREST ESTIU 1983

Contingut: Una visió interessant del TIBET insòlit
i una exposició del que va ser aquest nou intent català
al «sostre del món».

Durada: 1 h. 10'

Formats: BETA/VHS indistintament

Encàrrecs: Srta. Cecília T.: (93) 212 43 19 / 212 42 34
matins de 10 a 13 h.

PREUS D'OFERTA

mes a mes

N.º 8 Octubre 1984/150 Ptes.

ALGUNS VELLETS
HAN PASSAT LES SEVES
VACANCES A LA CLÍNICA

ELS INFANTS SUÏCIDES

Psicofonia:
veus d'

La revista que us farà companyia

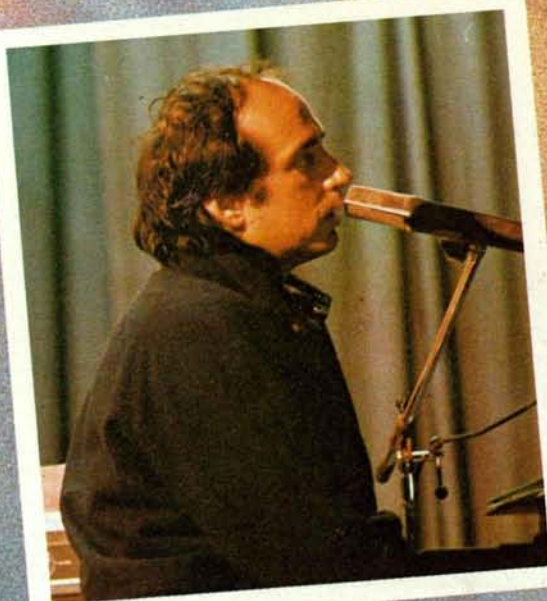
GUIMERÀ,
VILA
MEDIEVAL

als Llach:
Tota una vida
cantant

Albert Tàrrega i Càrmen,
s'ha fet Repòrter Junior

COM ALLIBERAR-SE
DE L'HEROÏNA

A/s seus peus
**calçat
infantil**

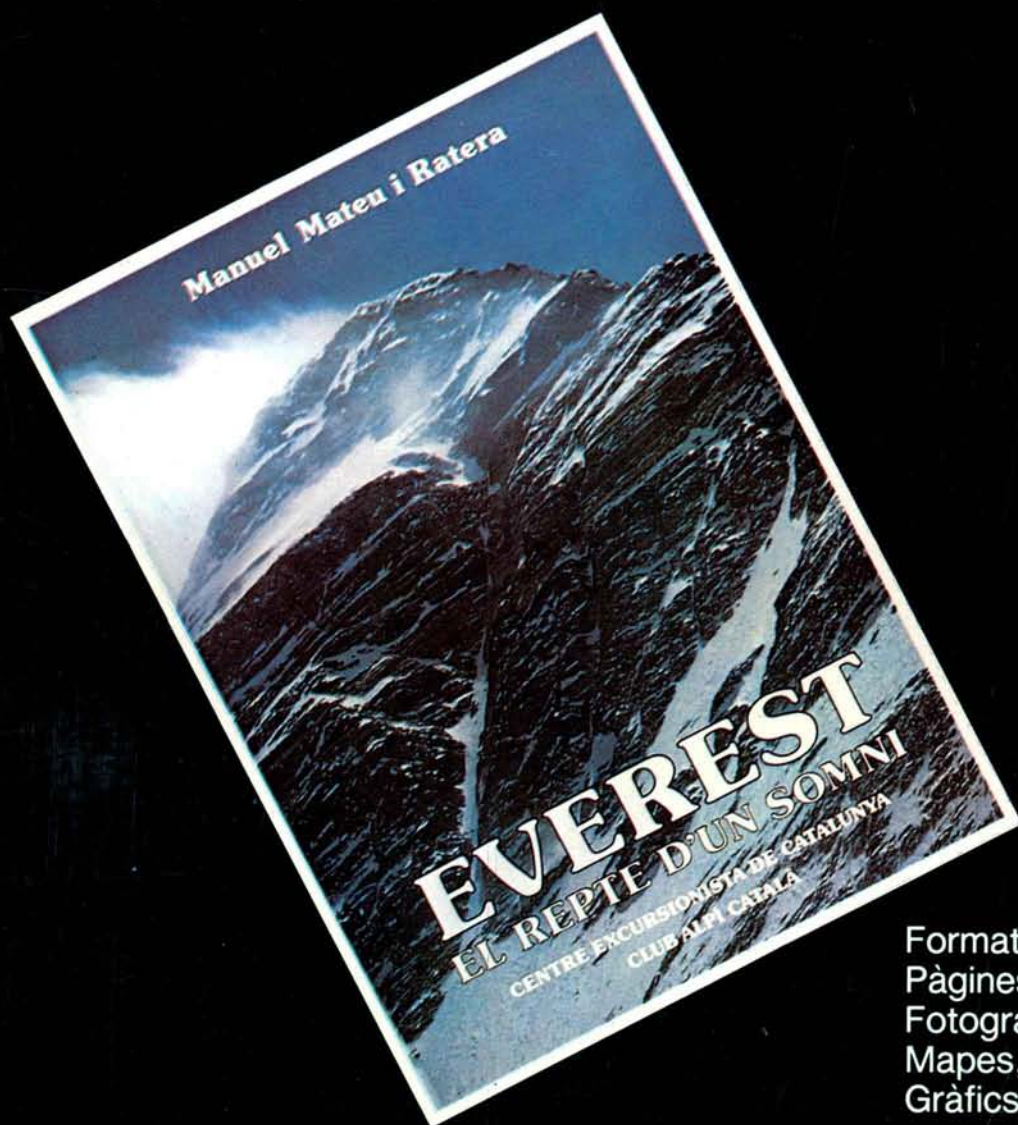

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

Ja és a la venda el llibre de la primera expedició catalana a l'Everest.

Primer intent d'assolir el cim de l'Everest, en la història de l'alpinisme català.

Format 21x29 1/2 cm.
Pàgines 272
Fotografies de color, 70
Mapes, 10
Gràfics de perfils, 2

El trobareu a les llibreries

Socis del Centre Excursionista de Catalunya,
a l'estatge social, carrer Paradís, 10, pral.
08002-Barcelona.